

Besede in dejanja

Nudisti na ustju Bojane

Otok Ada na ustju Bojane bo v kratkem postal eden izmed največjih turističnih središč v Evropi. Za graditev se zanima znana Münchenska turistična organizacija »Miramare«. Gradnja turističnega naselja na Adi, ki leži tik ob albanski meji, je mogoča samo ob posebnem dovoljenju ustreznih vojaških oblasti. Zamisel, da Ada postane središče nudistov iz vsega sveta, bo turistična organizacija Miramare uresničila prek hotelskega podjetja iz Ucinja. Tudi vojska je že privolila v gradnjo in tako so nudisti dobili vizo.

Politika ekspres — 22. junij 1970

Otroci v svinjakah

V zadnjih dneh so na več krajih razpravljali o poslovanju stanovanjskega podjetja »Doma«. V eni takih razprav je nanesla beseda tudi na okolico stanovanjskih objektov, ki so v mnogih primerih pravcata smetišča. Nekaj bo treba storiti, morda bi lahko v šolah v večji meri vplivali na vzgojo otrok, da se navadijo čistoče, je menil nekdo.

Direktor »Doma« mu je z nasmeškom odgovoril: »Dokler bodo ti otroci živeli doma v svinjakah, še taka vzgoja v šoli ne bo koristila. Naše uslužbenke je včasih prav groza stopiti v kako stanovanje. Če bi za take primere poznali sankcije, bi se veliko ljubljancev znašlo na poljih, saj v kulturnih stanovanjih zanje ne bi bilo mesta.«

Dnevnik — 23. junija 1970

Sodobna dramatika

Dramski ansambel iz Skopja je na Sterijinem pozorju nastopil z dramo »Joba«, v kateri se pojavijo tudi tri svinje. Ker je bil prevoz predrag, so za novosadsko predstavo kupili nove svinje.

Nemogoče so ti dramatik! In to sedaj, ko ni prašičev, svinina pa draga.

Dnevnik — 24. junija 1970

Brez polovice uslužbencev

Mesna industrija — pogon Belje, je bila že vrsto let kamen spotike na sejalni centralni delavškega sveta poljedelsko-industrijskega kombinata Belje. To pa zaradi velikih izgub. Toda letos ta pogon prvič računa na uspešne pokazatelje v zaključnem računu. Ze izračun za prve štiri mesece je pokazal dohodek, sicer skromen, toda vseeno dohodek v višini 850.000 dinarjev.

Delavcem mesne industrije je posebno všeč zmanjšanje števila uslužbencev. Zdaj jih je manj skoraj za polovico. Strokovnjake, ki so jih vrnili proizvođači, je zamenjala elektronika. Podatke za mesno industrijo računajo v elektronsko računskem centru v Osijeku.

»Večernje novosti« — 18. junij 1970

Nekaterim je tudi poplava v korist

Uslužbenici občine Bosanski Brod so po zaslugi načelnika štaba za vseljensko obrambo Velja Rajkovića in sekretarja občinske skupščine Marjana Mikulčeka dobili 60.000 dinarjev kot nadomestilo za delo pri obrambi od nedavnih poplav. Posamezniki so dobili tudi po 3.500 dinarjev kljub sklepu, da je delo za obrambo pred poplavami neplačano.

Delo, 21. junija 1970

Korupcija na vseh nivojih

Kor se o korupciji precej razpravlja, ljudje pa v tej zadevi vse manj občutijo moralne pregrehe, se v podkupovanje spuščajo celo preprosti občani. Seveda taki, ki imajo denar. Tako se je zgodilo, da so skušali podkupiti tudi učitelje na metliški šoli. Prišla je petična stara mama nekega učenca iz Zumberka in pri posameznih učiteljih najprej prosila, naj dekca spustijo v višji razred, ker ima starše v Nemčiji. Ko so ji razložili, da fant o učni snovi nima pojma in bi bilo zanj najbolje razred ponavljati, je rekla:

— Denar ni vprašanje. Nudim vam 700.000 (starih) na roke.

Učitelji so staro mamo ostro zavrnili: — V Metliki se spridevala ne dajo kupiti! Ona pa jezno:

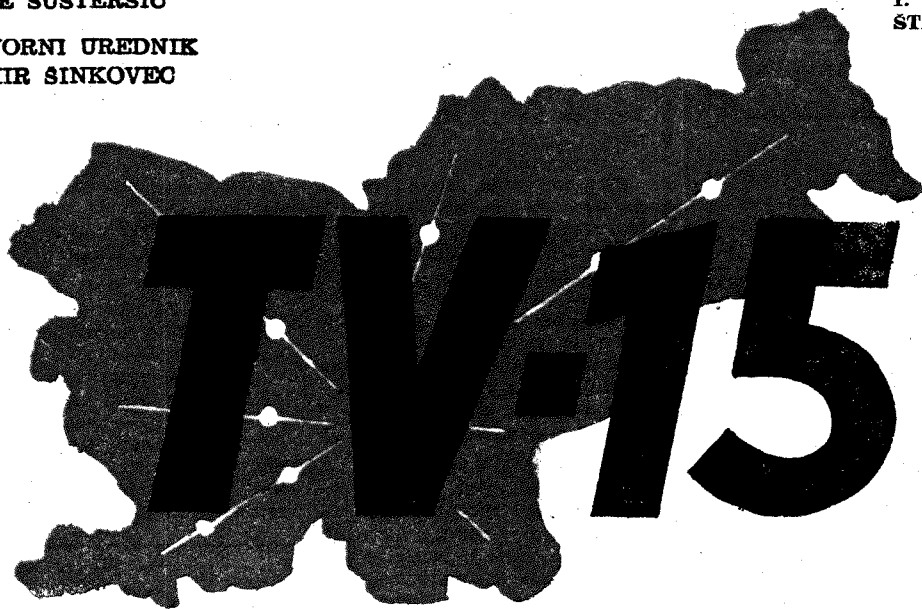
— Če je tako, ga izpišem. Doma ali v Zagrebu bo fant izdelal. Sem prepričana.

Dolenjski list — 18. junija 1970

GLAVNI UREDNIK
FRANCE SUSTERSIC

ODGOVORNI UREDNIK
ORTOMIR SINKOVEC

LETO VIII.
1. VII. 1970
STEV.: 27

GLASILO ZZB NOV SLOVENIJE IN ZRVS SLOVENIJE

Bili smo v suženjstvu zakleti

Pred devetindvajsetimi leti nas je kruta usoda, ki ji je botrovalo izdajstvo protiljudskih politikov, zaklela v suženjstvo, kakršnega niso jugoslovanski narodi doživeli v vsej svoji zgodovini.

Pred devetindvajsetimi leti nam je stopil na vrat škorenj fašizma in nacizma, ki nas je hotel zmrčiti, da se nikdar več ne bi pojavilo na zemljevidih sveta naše ime, da bi izginili kakor zalega, ki ji ni mesta pod soncem...

Mussolini, Hitler in njuni priskledniki so obračunali z Jugoslavijo kakor mrhovinarji, ki navalijo na plen. Nemčija, ki je bila najmočnejša, je dobila največ, Italija malo manj, satelitske države pa po njuni volji, na primer Bolgarija, ki ji je bilo dovoljeno »osvoboditi« Makedonijo. In mislili so, da je Jugoslavija za večno uplenjena...

Življenje jugoslovanskih narodov ni bilo še nikoli v zgodovini tako ogroženo kot leta 1941. Bili smo v suženjstvu zakleti, ločili so nas z nešteti mejami, ogradili z bodočo žico in pritisnili na našo samobitnost mrtvaški pečat. Iz osrčja

glavarjem, se z njimi fotografirali, jih proglasili za častne meščane itd.

Marsikdo, ki se je takrat zamislil nad obupnim položajem jugoslovanskega ljudstva, se je spraševal, ali bo še kdaj ustala ta uboga, razbita, trpinčena Jugoslavija. Marsikdo je mislil, da bi bil pravi čudež, če bi še kdaj prišlo do združitve vseh njenih delov in delčkov, narodov in narodnosti, med katerimi se je po volji tujih osvajalcev in domačih izkoriščevalcev razbohotila še nacionalna in verska mržnja. Ob bliskajočih se nožih ustašev, četnikov in drugih izrodov tega burnega obdobja so skušali okupatorji uveljaviti staro okupatorsko načelo »divide et impera« — deli in vlada...

In vendar se je zgodil čudež! Morda zveni ta beseda preveč mistično, toda z njo bi rad poudaril veličino vsega tistega, kar je takrat vzniknilo iz senice ponižanja in kar je bilo fašističnim cenzurjem napojmljivo: jugoslovansko ljudstvo je pokazalo, da se ne namerava ukloniti, dvignilo se je v upor, ki ga je organizirala zmeraj preganjana, klevetana in več-

miru, ki pa se zna tudi boriti, če je življenjsko ogrožena, in izkopati napadalca grob; tiste Jugoslavije, ki ne bi nikdar kapitulirala pred agresorjem, pa naj bi prišel od koderkoli.

Spomin na četrty julij in veličastno epopejo, ki mu je sle-

dila, je moralna opora obrambne pripravljenosti Jugoslavije, temelječe na volji vsega delovnega ljudstva, da ohrani pridobitve svoje revolucije in petindvajsetletne socialistične izgradnje!

F. SUSTERSIC

Stališča ZZB o družbenem planu

PISMO GENERALNEGA SEKRETARJA ZVEZNEGA ODBORA
ZZB NOV JUGOSLAVIJE ZVEZNEMU ZAVODU ZA GOSPODARSKO PLANIRANJE

Po tretji seji zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije, ki je bila 8. junija 1970, je generalni sekretar zveznega odbora Dušan Sekić poslal zveznemu zavodu za gospodarsko planiranje tole pismo:

V dosedanjih pripravah za sprejem družbenega plana razvoja Jugoslavije v letih 1971 do 1975 je Zveza združenj borcev aktivno spremljala sestavljanje tega plana na vseh ravneh. Smernice in drugi materiali plana so bili obravnavani na seji predsedstva 19. maja letos in na seji zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije 8. junija letos. Na teh sejah so bila sprejeta stališča in mnenja, s katerimi vas seznanjamo.

I. — Za določitev optimalnega in konsistentnega gospodarskega sistema je treba realno proučiti in oceniti značilnosti razvoja v minulem obdobju, kakor tudi težave v 1970 letu kot izhodiščnem letu plana.

Menimo, da v doslej obdelanih materialih niso dovolj jasno ugotovljeni vzroki nepopolnega uresničevanja težerj reforme, kar velja zlasti za plan materialne krepitve samoupravljanja.

Mehanizem gospodarskega sistema ni s svojo notranjo logiko zagotovil potrošnje v skladu z materialnimi možnostmi niti ni razpoložljivih sredstev usmerjal v najugodnejše naložbe. Vse to se je izražalo s nelikvidnostjo, visoko obremenitvijo gospodarstva za poravnava poprej določenih obveznosti in hkrati s omejenimi možnostmi modernizacije, ki bi omogočala konkurenčnost na svetovnem tržišču, dalje z nestabilnostjo, ki je povzročila naraščanje življenjskih stroškov oziroma zmanjševala efektivni porast nominalnih osebnih dohodkov, zlasti dohodkov upokojencev in invalidov, na drugi strani pa destimulativno vplivana na izvoz in pospeševala uvoz ter tako pripomogla, da se predvidena konvertibilnost dinarja ni uresničila.

Za stabilen razvoj v prihodnjem srednjeročnem obdobju je nujno potrebno z ekonomskimi ukrepi in dogovarjanjem omejiti naraščanje cen, ki je v prvem polletju 1970 leta preveč intenzivno, in povečati likvidnost gospodarstva. V nasprotnem primeru se bodo ti problemi reproducirali tudi v naslednjih letih srednjeročnega plana.

Za zagotovitev ugodnejšega raz-

voja je nujno potrebno proučiti delovanje celokupnega mehanizma gospodarskega sistema v procesu družbene reprodukcije, razpoznati področja, na katerih ta sistem deluje nepopolno, in na tej osnovi izvršiti potrebne spremembe.

Zato je v tem trenutku nujna zahteva, da se izdela srednjeročni plan na realni oceni stanja, upoštevajoč tako cilje in naloge reforme kakor tudi cilje plana za preteklo obdobje, ker je od tega odvisno, ali se bomo ustrezno lotili definiranja ekonomske politike za prihodnje obdobje.

II. — Treba je vztrajati, da se najdejo ustrezne rešitve na tistih področjih gospodarskega sistema, kjer je že očitno, da obstoječi ukrepi delujejo v smeri reprodukcije položaja, ki ne pripomore dovolj k razvijanju samoupravnih odnosov; dalje naj se zgradi tak mehanizem delovanja sistema, ki bo zagotovil porast materialne osnove samoupravljanja in politike standarda kot osnovnih ciljev reforme.

III. — Podpiramo težnjo, izraženo v smernicah o pospešenem razvoju Jugoslavije, da naj bi v 1975. letu dosegli nacionalni dohodek 1000 dolarjev na prebivalca. Borci NOV menijo, da je hitrejši razvoj Jugoslavije pogoj za reše-

Nadaljevanje na 2. strani

Čestitka

Za 4. julij, dan borca, iskreno čestitamo vsem borcem NOV, vojaškim vojnim invalidom, aktivistom, rezervnim oficirjem in podoficirjem in vsem drugim, ki so se borili za novo Jugoslavijo in ki čvrsto stoje na braniku njene svobode ter neodvisnosti!

Republiški odbor ZZB NOV Slovenije
Republiški odbor ZRVS Slovenije
Uredništvo in uprava »TV-15«

Slovenije so že odhajali vlaki s pregnanci, ki so jim nacisti vzeli domove in zemljo, da bi nanje naselili nemške družine. V Rimu so delali načrte, kako bodo postopoma italijanizirali »Ljubljansko provinco« ter iznačili etnične z državnimi mejami. Slovenski kraji v nemški okupacijski coni so takoj dobili nemška imena, pa tudi Italijani so jih že kovali — Logatec je postal Longatico, Vrhnika Verconico itd. In ob vsej tej turobni tragediji so stopili na prizorišče še domači »voditelji«, ki so hvalili božjo modrost, da je do našega ljudstva tako »prizanesljiva«, se v strahu za svoje položaje hodili klanjati visokim fašističnim po-

del v ilegalnosti delujoča Komunistična partija. Razplamteli se je boj, v katerem so se razkosani narodi povezali tesneje kot kdajkoli poprej, kajti v skupni nesreči, v skupni akciji in s skupnimi cilji skovano bratstvo je najtrdnjše!

Bili smo v suženjstvu zakleti, a smo se dvignili in strgali okove z lastnimi rokami. Na to nas vsako leto spominja 4. julij — tega dne leta 1941 je vodstvo KP Jugoslavije s tovarišem Titom na čelu sprejelo sklep o oboroženih vstaji.

Četrty julij je simbol tiste Jugoslavije, ki se ni in se ne bi nikoli sprijaznila z nobeno tujo nadvlado; tiste Jugoslavije, ki si ničesar bolj ne želi kot

POJEM KVALITETE SO SRAJCE IN ŽENSKA LAHKA KONFEKCIJA

FIR

Tovarna perila in konfekcije - Maribor - Melje - Predilniška ulica 5

Dogodki tedna

● Predsedstvo Skupščine SR Slovenije je na zadnji seji, ki jo je vodil predsednik Sergej Kraigher, razpravljalo o delu na srednjeročnem planu razvoja Slovenije in Jugoslavije v povezavi z delom na konceptu dolgoročnega ekonomsko-političnega razvoja Slovenije.

● V Beogradu so na seji izvršnega biroja predsedstva ZKJ obravnavali idejno-politične vidike agrarne politike in razvoja vasi. Razpravljali so na osnovi resolucije o agrarni politiki in drugega gradiva, ki ga je pripravila komisija za agrarno politiko v okviru priprav na prvo konferenco ZKJ.

● Zvezni izvršni svet je na svoji seji pod predsedstvom podpredsednika Aleksandra Grličkova sprejel več osnutkov zakonskih predpisov z gospodarskega področja in obravnaval nekatera vprašanja tekoče gospodarske politike in odnosov s tujino. ZIS je med drugim tudi sklenil, da zaradi obsežnosti in važnosti nalog, ki jih je treba opraviti do konca leta, ne bo prekinil dela med poletnimi počitnicami.

● Predsednik ZIS Mitja Ribičič je odpotoval z jugoslovansko delegacijo na uradni obisk v SZ, kamor ga je povabila sovjetska vlada premiera Kosigina. Pričakovati je, da se bosta Ribičič in Kosigin pogovarjala o mnogih vprašanjih, ki zanimajo državi, predvsem pa o dvostranskih odnosih, pa tudi o perečih mednarodnih problemih. Glasilo sovjetske vlade Izvestija je v zvezi s tem objavilo članek, kjer med drugim pravi, da »sovjetski ljudje pozdravljajo v osebnosti Mitje Ribičiča predstavnika bratskih narodov Jugoslavije in izražajo upanje, da bo njegov obisk prispeval k nadaljnjemu razvijanju in krepitvi prijateljskih odnosov med Sovjetsko zvezo in Jugoslavijo.«

● Državni sekretar za zunanje zadeve Mirko Tepavac je odpotoval na uradni obisk na Nizozemsko. To bo nova priloznost za izmenjavo mnenj o odnosih med državama, ki se zelo dobro razvijajo. Z ministrom Lunsom bosta posvetila veliko pozornosti splošnemu evropskemu sodelovanju in evropski varnosti.

● Predsednik republike Josip Broz Tito je sprejel pokroviteljstvo letos največje taborniške akcije v Jugoslaviji, 5. zleta bratstva in enotnosti jugoslovanskih tabornikov. Okoli 7000 članov taborniških organizacij iz vseh republik bo s to priložnostjo, ki bo od 2. do 12. julija na področju med Lescami in Bledom, proslavilo 25-letnico delovanja svoje organizacije in osvoboditve Jugoslavije.

● V Vukovaru so proslavili 50-letnico zgodovinskega 2. kongresa delavske socialistične stranke Jugoslavije — komunistov — ki je bil 21. in 22. junija 1920 v tem mestu. Slovesne seje, ki so se je udeležile delegacije predsedstva ZKJ, centralnih komitejev republik in pokrajin, se je udeležilo tudi 24 preživelih delegatov z drugega vukovarskega kongresa partije — vseh delegatov je bilo na tem kongresu 374. V poslopju, kjer je bil kongres, so odprli spominski muzej.

● Predsednik republike Josip Broz Tito je na Brionih sprejel predsednika svetovnega židovskega kongresa Nauma Goldmana. Sprejema sta se udeležila tudi direktor oddelka za zunanje zadeve svetovnega židovskega kongresa Arman Kaplan in svetovalec predsednika republike za zunanjepolitična vprašanja Miloš Melovski.

● Zahodnonemški parlament je izglasoval zakon, po katerem imajo državljani ZR Nemčije pravico voliti že z 18. letom, medtem ko so si doslej pridobili volilno pravico šele z 21. letom. Prav tak sklep je sprejel tudi ameriški kongres. Tudi v Veliki Britaniji je na zadnjih volitvah glasovala mladina, ki je dopolnila 18 let starosti.

● Velika Britanija je na zadnjih parlamentarnih volitvah doživela veliko presenečenje — zmagali so konservativci pod vodstvom Edwarda Heatha. To je vsekakor najsenzacionalnejši preobrat politične sreče v britanski parlamentarni zgodovini.

● Francoski finančni minister Valéry Giscard d'Estaing, ki je na uradnem obisku v Jugoslaviji, odprl v Beogradu razstav dosežkov francoske elektronike ter strojne in elektrodustrije, je izjavil, da obstojajo velike možnosti francosko-jugoslovanskega gospodarskega sodelovanja. Ministra d'Estainga je sprejel tudi predsednik Tito. Pri izmenjavi mnenj, se je »pokazala velika sorodnost obeh politikov, zlasti glede njihovih ciljev; neodvisnost narodov, opustitev razdelitve sveta na bloke, želja po utrditvi miru ali pa vzpostaviti miru.«

● Francoski minister za narodno obrambo Michel Debré je v Madridu podpisal sporazum o vojaškem sodelovanju med Francijo in Španijo. Ta sporazum bo odprl pot za sodelovanje med obema armadama in za kooperacijo med industrijama za oboroževanje obeh dežel. Praktično bo to pomenilo, da bo Francija plasirala v Španijo svojo letalsko industrijo in svoje letalske tehnike.

● Romunski premier Ion Gheorghe Maurer se je mudil na uradnem obisku v Zvezni republiki Nemčiji. Temu obisku posvečajo v Bukarešti veliko pozornost, saj daje dvogovor v Bonnu »velika priložnost« za krepitev odnosov med državama.

● Japonsko zunanje ministrstvo je objavilo uradno sporočilo o avtomatičnem podaljšanju ameriško-japonskega sporazuma o medsebojni varnosti — »kot najbolj realno rešitev«. Proti temu podaljšanju pa so na Japonskem množično protestirali.

● V Cape Kennedyju so izstrelili vohunski satelit, ki bo opozarjal pred morebitnim raketnim napadom na ZDA. Ko kor so povedali poučeni krogi, je to prvi »operativni« satelit te vrste in bo zbiral za ameriško obveščevalno službo »važno gradivo« z ozemlja Sovjetske zveze, LR Kitajske, DR Vietnama in drugih, za ZDA »vročih« koncev sveta. To je že tretji vohunski satelit — dolg je 8 metrov in je opremljen s televizijsko kamero za snemanje letalskih oporišč, premikov čet in raznih vojaških naprav. Satelit ima vgrajene tudi aparate, ki z infra rdečimi in rentgenskimi žarki lahko odkrijejo sled pravkar izstreljene rakete.

● Voditelji držav ZAR, Sirije, Jordanije, Iraka in Libije, ki so se zbrali ob praznovanju evakuacije ameriških in britanskih oporišč iz Libije, so na več sestankih obravnavali predvsem položaj v Jordaniji in problem združitve dejavnosti palestinskega odporiškega gibanja kot tudi vprašanja, ki so v zvezi z vzhodno arabsko fronto.

● V predmestju San Francisca so razobesili zastave 126 držav, članic svetovne organizacije. Tako so se začele slovesnosti ob 25. obletnici ustanovitve OZN — druge podobne organizacije v zgodovini človeštva. Ustanovno listino OZN so podpisali 26. junija 1945, med podpisnicami je bila tudi Jugoslavija.

● V začetku julija baje namerava tudi SZ priznati vladno princa Sihanuka in pretrgati vse odnose z režimom v Phnom Penhu.

Stališča ZZB o družbenem planu

Nadaljevanje s 1. strani

vanje vprašanj gospodarskega razvoja nezadostno razvitih republik in pokrajin, dalje, da se na ta način ustvarja po ekonomski poti polna enakopravnost, bratstvo in enotnost naših narodov in narodnosti. Iz teh razlogov je treba s trdnimi in stabilnimi viri sredstev sistemsko, s politiko združenega dela in medrepubliškimi dogovori zagotoviti postopno zmanjševanje relativnih razlik nerazvitih republik in pokrajin, zlasti Kosova, v primeri z razvitimi republikami in kraji naše države.

IV. — Upoštevajoč, da nam regionalni aspekt razvoja kaže počasnejši tempo razvoja izrazito kmetijskih področij, je nujno potrebno vzpostaviti ugodnejše odnose v primarni delitvi, ustrezno finančno podporo in učinkovitejše delovanje rezerv, pa tudi z drugimi ukrepi ustvariti pogoje za hitrejši razvoj kmetijsko-prehranjenega kompleksa kot osnove za dvig življenjskega standarda ter razvoj turizma in izvoza, kompleksa, ki vključuje dejavnost skoraj polovice aktivnega prebivalstva.

V. — V celoti podpiramo dviganje življenjskega in družbenega standarda prebivalstva v skladu z naraščanjem dohodka, ki temelji na povečanju produktivnosti in učinkovitejšega gospodarjenja. Z gledišča splošnega razvoja življenjskega in družbenega standarda je treba oceniti materialni položaj in življenjski standard borcev in vojaških vojn invalidov ter jasno opredeliti politiko družbe do njih oziroma njihovega položaja v okviru pokojninsko-invalidske zaščite in zdravstvenega zavarovanja. Samo na podlagi tako določenih stališč je mogoče proučiti materialni obseg politike, dinamike in obseg sredstev v narodnem dohodku, pristojnost federacije, republik in drugih družbeno-političnih skupnosti pri reševanju navedenih vprašanj. Borcem-invalidom in upokojencem kakor tudi vsem drugim državljanom te kategorije je še posebno do tega, da se v prihodnjem obdobju stabilizirajo gospodarska gibanja, trg, cene in življenjski stroški. Dejstvo je, da nestabilnost trga in naraščanje cen ter življenjskih stroškov najhujše prizadevajo prav njihovo življenjsko raven. Zaradi nestabilnega trga življenjski stroški zmeraj naraščajo hitreje od pokojnin in invalidnin, katerih usklajevanje zaostaja tudi po nekaj let, oziroma stalno zaostaja za naraščanjem življenjskih stroškov. Zato nestabilnost cen in trga najhujše prizadevajo to kategorijo borcev.

VI. — Stališča zveznega izvršnega sveta o zaščiti borcev, vojaških vojn invalidov in družin padlih borcev izražena v predlogu smernic (stran 35, točka 5), v celoti podpiramo.

VII. — Zaposlenost in zaposlovanje morata zavzeti eno od pomembnih mest v nadaljnjem razvoju našega gospodarskega sistema. Zato je treba ustvariti pogoje za večje zaposlovanje v državi. Ekonomska emigracijska gibanja delovne sile so nujna zakonitost sodobnega gospodarskega razvoja, zaradi česar moramo računati, da

se bo del naših delavcev še naprej zaposloval v inozemstvu. Vendar je treba zaposlovanje naših delavcev v inozemstvu proučiti tudi z gledišča obrambe naše domovine. Zatorej je treba z ugodnejšimi pogoji delitve in materialno stimulacijo zadržati kvalificirane in strokovne delavce, postopoma zmanjševati ekonomsko emigracijo ter doseči, da se oodo v tujini zaposleni delavci vračali in dobivali zaposlitev v domovini.

VIII. — V družbenih planih teritorialno-političnih skupnosti je treba zagotoviti sredstva za financiranje potreb vseljidske obrambe — teritorialnih enot.

Ob spominu na bitko na Nanosu

Ob petindvajseti obletnici osvoboditve se primorsko ljudstvo še posebno spominja prve, večje bitke na Nanosu 18. aprila 1942. leta. Odmev te borbe je bilo čutiti po vsej Primorski, ki je že nad dvajset let ječala v suženjstvu. Takratne fašistične oblasti niso mogle razumeti, kako je mogoče, da se lahko upro sužnji, ker so pozabili na zgodovino.

Zato se ni čuditi, da so hoteli v kali zatreti začetek upora, ki se je porajal na ozemlju, katerega so šteli za svoj integralni del.

Ko so zvedeli, da se je na Nanosu utaborila izmučena četica partizanov, so proti njej pripravili pravcato ofenzivo. Še preden je 18. aprila 1942. leta vzhlo sonce, so se proti taborišču partizanov vlekle dolge kolone do zob oboroženih fašistov. Vnel se je neenak boj na življenje in smrt. Prvi je v zasedi »sprejel« fašiste Pavel Ruš, doma iz Gradišča pri Vipavi. Z mitraljezom je zadrževal napadalce, kar je omogočilo drugim borcem, da zavzamejo položaje. Šele ko so Ruštu z rafali in bombami uničili obe roki, je utihnil njegov mitraljez. Težko ranjenega so fašisti ujele, ga odpeljali v rimske zapore, tam mučili in končno usmrtili. Namesto njegovega so zaropotali drugi mitraljezi, puške in bombe partizanov. Četnica je odbijala napad za napadom fašistov in navzlic fašistični premoči izšla iz borbe kot zmagovalka.

Primorsko ljudstvo je čulo odmev te borbe in iskra, ki je dolga leta tlela v njihovih srcih, je pri-

čela preraščati v požar. Vse več fantov in deklet se je vključevalo v NOV. Mala nanoška četa je prešla v bataljon, v brigade, divizije, korpus, v novo ljudsko vojsko. Kot en mož se je dvignilo v borbo za socialno in nacionalno osvoboditev.

V počastitev tega jubileja priredijo vsako leto na dan borca tradicionalno proslavo na Nanosu pri Abramovih.

Taka osrednja proslava bo tudi letos z bogatim kulturnim sporedom. Ob srečanju se bomo ponovno spomnili na tiste težke, a slavne dni iz naše novejši zgodovine. Vse preživele borce, vse delovne ljudi in ljubitelje tradicije ter narave vabimo 4. julija na Nanos. V primeru slabega vremena bo proslava v nedeljo, 5. julija.

FRANC TOMAZIČ

Občanova beležnica

Na dnevnem redu problemi kmetijstva

Minuli teden je bila v Ljubljani druga seja konference Zveze Komunistov Slovenije, posvečena problemom in nalogam v našem kmetijstvu. Z njo je bila sklenjena večmesečna razprava v ZK in zunaj nje o tem pomembnem področju našega gospodarstva. V razpravi je sodelovalo tudi veliko nečlanov ZK, k čemur je pripomogla zlasti SZDL s svojimi skicami za kmetijstvo in gozdarstvo.

Vzrok za tako široko razpravo je zaostajanje kmetijstva za splošnim gospodarskim razvojem, zaostajanje ekonomskih, socialnih in političnih problemov na vasi ter nezadostna vključenost našega kmeta v družbenopolitične procese.

Razprava je skušala postaviti problematiko našega kmetijstva oziroma naše vasi na realna tla, v sedanjí čas in prostor. Za družbo je predvsem pomembno — je bilo rečeno v uvodnem referatu Zvoneta Dragana — kako proizvajati ceneje in bolje, kako zagotoviti relativno stabilnost trga in cen, kako prodirati na mednarodni trg v pogojih protekcionizma in kako obvladovati notranji trg. Bilo bi namreč napak, če se zakonitosti tržnega gospodarstva v samoupravni družbi in še posebej reformni kriteriji gospodarstva ne bi uveljavili postopoma in vztrajno tudi v kmetijstvu. Jasno je, da produkcijske in socialne posebnosti tega področja zahteva-

jo bolj kot drugod v gospodarstvu ustrezno družbeno usmerjanje in stabilizacijske ukrepe.

Glede družbene intervencije v kmetijstvu je bilo med drugim poudarjeno, da je bistveno, da so družbeni posegi v pogojih samouprave in poslovne organiziranosti kmetijstva zasnovani na ekonomskih ciljih in kriterijih, ne pa na etatiistično centralistični logiki.

Bil je govor tudi o kmečkem razslojevanju, postopnem propadanju stare kmečke strukture, ukinjanju naturalne proizvodnje in drugih posledicah splošnega ekonomskega razvoja. Tudi v prihodnje — je bilo rečeno — bo naša vas doživljala razslojevanje, tisti pa, ki bo ostal v kmetijstvu, bo s procesom njegove modernizacije izgubljal značilnosti klasičnega kmeta. Zasebna lastnina proizvajalnih sredstev, ki bo še dolgo obstajala, se bo čedalje bolj povezovala med seboj in z družbeno lastnino. Z razvojem različnih oblik združevanja kmetov, kjer se čedalje bolj povezujejo zasebna proizvajalna sredstva med seboj in z družbenimi sredstvi, nastajajo pogoji za preraščanje stare kmečke strukture v sodobno organizirane, produktivne (tudi lastniško mešane) proizvodne enote. Tako bomo premagivali prežvele, v lastništvo ukinjene oblike kmečke proizvodnje in ji odpirali nove razvojne možnosti.

Dalje je bilo podčrtano vprašanje zaostajanja samoupravnega položaja kmeta za njegovo udeležbo v proizvodnji. V tem pogledu so v mnogih zadrukah, obratih za kooperacijo in gozdnih gospodarstvih sedanje razmere nevezdne. To vprašanje zasluži posebno pozornost tam, kjer so posamezni vodilni kadri »prezrli« družbene usmeritve na tem področju in gledajo na samoupravo kmetov kot na nujno zlo.

Pri vsem tem seveda ne gre prezreti trenutnih socialnih problemov kmeta in naše vasi. Spričo ekonomskih zakonitosti se namreč povečujejo socialne razlike tako med kmeti samimi kot med njimi in drugimi sloji družbe. To narakuje ustrezne ukrepe socialne politike v prid socialno ogroženega kmečkemu prebivalstvu. Gre torej za čvrsto medsebojno odvisnost ekonomskih in socialnih vidikov v razvoju kmetijstva!

Med drugim je bilo poudarjeno, da je kmet kot nosilec naprednih gospodarskih in družbenopolitičnih procesov, z razvitejšo materialno osnovo, ki bi mu zagotavljala trdnjša tla in večjo socialno varnost, tudi eden izmed stebrov naše koncepcije vseljidske obrambe!

Razveseljivo je, da se je problematiko kmetijstva temeljito lotil tako visok družbeni forum.

F. S.

Besede naših dopisnikov

SLAP PRI VIPAVI

Srečanje gradnikovcev

V nedeljo, 21. junija, je prijazna partizanska vasica Slap pri Vipavi sprejela stare znance — gradnikovce, tokrat na poseben način ob posebni priložnosti.

Kakor v številnih drugih garnizijah tako so se v teh dneh tudi novi vojakci enote podpolkovnika Vinka Krmelja pripravljali na svečano zaprisego. V sodelovanju se predsednikom skupščine Ajdovščina tovarišem Martinom Greifom in občinskimi odbori ZZZ NOV Ajdovščina je poveljstvo te enote za ta namen pripravilo javno prireditev. Ta enota je pred nekaj leti dobila ime bojne enote brigada Ivana Gradnika. Nedavno si je v kasarni uredila dobro opremljen klub — kabinet dokumentov borbene poti te udarne partizanske enote, ki jo s tem postala vzornica in navdihovalka novim generacijam mladih vojakov, ki bi v primeru potrebe takoj postali borci.

Poveljstvo ajdovske garnizije je poleg zgodovinske dokumentacije, ki je v kabinetu pregledno predstavljena, hotelo soočiti svoje nove mlade vojake s še živimi gradnikovci in tako izpolniti znanje o tej partizanski enoti. Skupščina občine in občinski odbor ZZZ NOV v Ajdovščini ter vodstva družbeno političnih organizacij v občini Nova Gorica, kjer ima Gradnikova brigada svoj dom, so takoj pokazala vse potrebno razumevanje za tako prireditev.

Tako smo v nedeljo, 21. junija, na Slapu pri Vipavi doživeli veliko srečanje starih in mladih gradnikovcev. Mladi vojakci, rojeni v prvih povojnih letih, ki so že sinovi naših borcev, so pod vodstvom svojega poveljstva opravili svečano zaprisego. Pred njihove vrste so se postavili borci 3. SNOUB Ivana Gradnika. Od 1170 še živčih se jih je prireditev udeležila nad polovica. Seveda so se srečanja udeležili tudi številni aktivisti, borci drugih enot in gostoljubni domačini s Slapa in okolice.

Vojakom, borcem in drugim udeležencem proslave so spregovorili: podpolkovnik Vinko Krmelj, polkovnik Stjepan Pucko, vojni komandant Gradnikove bri-

gade Martin Greif-Rudi in narodni heroj — nekdanji komandant 3. bataljona te brigade Janez Učakar je mladim vojakom v imenu domaćinskega odbora Gradnikovcev poklonil trofejno puško, kar je bilo za vse navzoče veliko presenečenje.

Naj omenim posebno zanimivost. Zastavonoša te enote je bil rojen prav tisto leto (1943), ko je bila pod Krnom formirana brigada Ivana Gradnika. To ni le zanimivost, ampak tudi dokaz, da ima ta vojaška enota mlad starešinski kader, ki se je izšolal ob svojih vojnih starešinah.

Po svečanem delu programa, kjer sta sodelovala tudi moški pevski zbor »Srečko Kosovel« iz Ajdovščine in vojaška godba na pihala, se je srečanje nadaljevalo ob odličnem »srbskem pasulju«.

Srečavali so se znanci, ki so že po več let niso videli ali pa sploh še prvič po vojni. Razgovorili so se jeziki, tu in tam se je ukresal smeh, zadonela je pesem, tista sproščena, borbena in ne preveč natančno uglasena. Dan se je prekmalu nagnil v večer. Ko smo se razhajali in poslavljali, je bila med nami gotovo največkrat izražena želja: da bi se kmalu spet sešli in takole praznovali.

C. Z.

METLIKA

Troje pobratenih mest

V Metliki so 20. junija na skupni svečani seji občinske skupščine Metlika in predstavnikov občinskega sveta avstrijske občine Wagna podpisali listino o pobratenuju obeh občin. Pred dvema letoma je občina Metlika sklenila podobno prijateljstvo z italijansko občino Ronki. Občini Wagna in Ronki pa sta bili pobrateni že pred tem.

Goste iz pobratene občine Wagna s predsednikom občinskega sveta gospodom Nussoldom na čelu so v Metliki sprejeli nad vse prisrčno. Že na Jugorju so jih pričakala dekleta v narodnih nošah in jim na prsi pripeljele rdeče nageljne, pred občinsko stavbo v Metliki pa so jih pričakali in sprejeli predstavniki občinske skupščine in vseh družbeno političnih organizacij. Dobrodošlico jim je izrekel predsednik

občinske skupščine Metlika Ivan Zele. Med udeleženci tega prijateljskega srečanja so bili tudi predstavniki italijanske občine Ronki s predsednikom Umertom Blasuttijem na čelu. Gostje iz Avstrije in Italije so si v Metliki ogledali zanimivosti mesta, tovarne, šole, otroško varstveno ustanovo in druge značilnosti in pridobitve mesta. Med gosti iz mesta Wagna je bila tudi folklorna skupina, ki je sodelovala pri kulturnem sporedu na prireditvi zvečer v tovarni BETI in naslednji dan na Jurjevanju v Črnomlju.

P. R.

Vrsta prireditev in srečanje v Završnici

Družbeno politične organizacije so za praznovanje občinskega praznika na področju Žirovnice pripravile obsežen program. V nedeljo 21. junija so imeli razstavo izdelkov učenci osnovne šole. 28. 6. bo v dvorani Svobode v Breznici slavnostna seja Krajevne skupnosti, na kateri bo govoril predsednik KS tov. Špendov. Nastopil bo pionirski pevski zbor, oktet in recitatorji dramske skupine. Na sejo bodo povabili starše padlih in talcev v NOV. Po uradnem delu jim bodo priredili sprejem in manjšo zakusko. 29. 6. bodo imeli predavanje z barvnimi diapozitivi o potovanju po Moskvi in Pragi. 1. julija bodo k spomeniku talcev v Mostah in drugim partizanskim obleležjem položili vence ter cvetje. 3. 7. bo v domu TVD Partizan partizanska filmska predstava. 4. 7. ob 24. uri popoldne tekmovanje v odbojki, zvečer pa predavanje o potovanju po raznih krajih Evrope. Na Dan borca bodo imeli ob 9. uri žalno komemoracijo pred spomenikom talcev v Mostah, isti dan ob 10. uri pa bodo gasilci izvedli sektorsko vajo družev žirovniškega področja. Domače Avto moto društvo bo 12. 7. priredilo izlet v neznan, na Dan vstaje slovesnega ljudstva pa bodo imeli rezervni oficirji in podoficirji tekmovanje in srečanje v Završnici.

BRANKO BLENKUS

Turnir za pokal ZB

Rokometno moštvo Ribnica že nekaj let nazaj organizira v počastitev dneva borca — 4. julija rokometni turnir v sodelovanju z občinskim odborom ZZZ NOV Ribnica. Zmagovalec turnirja prejme prehodni pokal OO ZZZ NOV Ribnica. Na lanskem rokometnem turnirju v Ribnici so bili najboljši rokometarji iz Krmelja na Dolenjskem, ki bodo tudi letos sodelovali na ribniškem turnirju. Poleg domačinov se bodo pomerili v rokometu še rokometna moštva Brežic in Slovana.

Rokometni turnir, ki bo nedvomno privabil kot vsako leto doslej veliko gledalcev bo 5. julija na igrišču Partizana v Ribnici. Prehodni pokal OO ZZZ NOV bo izročil zmagovalcem sekretariata občinskega odbora ZZZ NOV Ribnica Franjo Levstik.

Na dan borca, 4. julija, pa se bo močno zastopstvo Zveze borcev udeležilo tovariškega srečanja borcev Notranjskega odreda v Postojni. Pred približno letom dni je bilo tako srečanje v Sodražici. To srečanje je ljudem v ribniški občini še vedno v lepem spominu. Srečanje borcev iz ribniške občine z borci Notranjskega odreda bo znova utrdilo prijateljske vezi, ki so se spletile že v vojnih dneh ali pa ob lanskem srečanju v Sodražici. Tako bodo borci iz ribniške občine najlepše proslavili 4. julij.

K. O.

LITIJA

Proslava 25-letnice osvoboditve v Kostrevnici

Združenje borcev NOV Litija organizira ob 25. letnici osvoboditve osrednjo občinsko proslavo v Kostrevnici pri Litiji. Ob tej obletnici bo v nedeljo 5. julija 1970 s pričetkom ob 11. uri zborovanje vseh, ki jih je okupator med II. svetovno vojno izselil, preselil; tistih, ki so bili zaprti v okupatorjevih zaporih in internirani v koncentracijskih taboriščih. Prvikrat po osvoboditvi se bodo zbrali ti naši občani na zborovanje in tovariško srečanje.

Iz naše občine je okupator preganjal, zapiral ali interniral 1632 ljudi. Poleg tega je preselil in izgnal 1250 prebivalcev iz 33 vasi in opustošil 414 domov pod pret-

vezo, da si je na tak način zavaroval svojo okupacijsko mejo. Mnogo naših ljudi se nikdar več ni vrnilo na svoje domove, ker so umrli v taboriščih, mnogo naših ljudi je zgubilo svoje zdravje, ki se jim nikdar več ne bo vrnilo.

V spomin na velik delež, ki so ga ti naši ljudje dali v narodno osvobodilnem boju in na tiste, ki so izgubili svoja življenja v boju za svobodo in lepšo bodočnost, se bomo zbrali na zborovanju 5. julija 1970 v Kostrevnici.

VABIMO VSE BORCE NOV, AKTIVISTE, INTERNIRANCE, PRESELEJENCE, MLADINO IN DRUGE OBČANE, DA PROSLAVIMO 25-OBLETNICO OSVOBODITVE IN NAŠE SOCIALISTIČNE DOMOVINE.

ODBOR

RAVNE NA KOROŠKEM

Pohod rezervnih vojaških starešin

Dne 21. junija so bili člani rezervnih vojaških starešin iz občine Ravne na Koroškem na tradicionalnem kondicijskem pohodu, katerega so izvedli letos drugič. Tak pohod bodo po sklepu skupščine rezervnih vojaških starešin izvedli vsako leto v spomin na dolgoletnega predsednika občinske ZRVS ing. Leopolda Gamsa, ter bo nosil naslov »Gamsov pohod«.

Tako so odšli rezervni vojaški starešine na pohod iz vseh krajev ravenske občine, cilj pa je bil planinska postojanka na Naravskih ledinah pod Uršljo goro.

Tako so na tem pohodu rezervni vojaški starešine ocenili svojo kondicijsko sposobnost, oziroma vzdržljivost za izvajanje podobnih in težjih pohodov. Na cilju so se seznanili tudi z bazuko, polavtomatsko puško, s tromblonom in minami (trenutnimi in kumulativnimi). Izvedeno je bilo tudi šolsko streljanje s šolskimi minami.

Udeležence pohoda je pozdravil tudi podpredsednik skupščine občine Ravne Tone Golčar ter jim zaželel mnogo uspehov pri nadaljnjem strokovnem vojaškem izpopolnjevanju.

Po končanem zboru se je razvil tovariško kramljanje ob »srbskem pasulju«, katerega so pripravili rezervisti te organizacije. V pomenku so sodelovali tudi člani taborniškega odreda »Koroških jeklarjev«, ki so obiskali Naravske ledine s svojimi člani, medvedki in čebelicami.

FRANJO SREBOTNIK

Ob tabornem ognju

V statutu Zveze rezervnih vojaških starešin piše, da se mora Zveza ukvarjati tudi z urejanjem osebnih zadev svojih članov, pa tudi, da mora skrbeti za upokojene oficirje in podoficirje. Zato je republiški odbor ZRVS Slovenije na predlog predstavnikov upokojenih oficirjev iz Ljubljane in bližnje okolice v domu armade v Ljubljani sklical 24. junija sestanek. Udeležilo se ga je nad 200 upokojenih oficirjev, predstavnikov republiškega odbora ZRVS, JLA, predstavnikov socialnega varovanja in drugih.

Tudi naš list je že velikokrat pisal o različnih usodah upokojenih oficirjev. Eni so se znašli, kot pravimo, če se nekdo hitro prilagodi in si najde donosno zaposlitev. Drugi pa so tabali in še tavajo po raznih ustanovah ter iščejo možnost za ureditev svojih težav. Med njimi, so tudi taki, ki sprejemajo socialno pomoč, čeprav bi lahko delali.

Pisali smo tudi o tem, zakaj armada upokojuje razmeroma mlade ljudi in zato tega ne bi radi spet ponavljali. Naj omenimo le to, da je med upokojenimi oficirji velika večina udeležencev osvobodilne vojne, da so bili ti ljudje borci operativnih enot, da so partizani iz prvih let vojne in da so vodili že v prvi polovici vojne čete in bataljone, če ne odrede in brigade. Zatorej so njihove težave enake kot zadeva ZRVS tudi zadeva ZZZ.

Kaj so povedali upokojeni oficirji na sestanku v domu JLA?

Predvsem naj povemo, da je bilo čutili skoraj pri vsakem govorniku precejšnjo zagrenjenost, občutek nemoci in prepuščenosti samemu sebi. Govorili pa so tudi o zadevah, ki jih lahko razporedimo po skupinah:

Prvič, gre za razmeroma mlade ljudi, stare od 30 do 50 let, ki bi lahko delali in so dejansko na višku svojih ustvarjalnih sposobnosti. Toda dejansko jim je družba zaposlitev onemogočila. Nimajo polne delovne dobe in jim zato, če se zaposlijo vzamejo polovico pokojnine. Kaj to pomeni, lahko ugotovimo na dveh primerih. Upokojeni kapetan I. razreda prejema 1.330 dinarjev pokojnine. Če se zaposli, mu vzamejo nekaj nad 650 dinarjev. Zelo redki upokojeni najdejo zaposlitev

z dohodki nad 1000 dinarjev. Če obe vsoti seštejemo, dobimo skupni dohodek 1.650 dinarjev. Ta je le za 320 dinarjev večji od pokojnine, zato pod takimi pogoji sprejmejo zaposlitev le redki. Upokojeni podpolkovnik (pokojnina nekaj nad 1.700 dinarjev) pa bi dobival pri rednih mesečnih dohodkih 1000 dinarjev skupno s polovico pokojnine le 1.850 dinarjev, torej skoraj isto vsoto, kot če ne bi delal. Ti predpisi so bili nekdanji morda ustrezni, počasi pa je razvrednotenje dinarja opravilo svoje in zdaj so krivični.

Upokojenca je nadalje sploh težko dobiti delo. Ko se je govorilo in pisalo o prepovedi dela za upokojene, so marsikje že vnaprej odpustili vse upokojene. Zato so mnogi odšli delat v tujino, tudi v Nemčijo... Ne-

Upokojeni oficirji so povedali precej bridkih...

kateri so si poskusili pomagati, da bi začeli s kako obrtjo. Toda spet nimajo denarja za nakup strojev, ureditev poslovnih prostorov in začetek poslovanja.

Marsikdo bo rekel, češ saj v primerjavi z drugimi upokojenici dobivajo oficirji lepe denarce. Toda pri tem je treba upoštevati naslednje: Vojaški upokojenici v večini primerov nimajo preskrbljenih otrok, ker so še razmeroma mladi in ker so se tudi pozno ženili. Živijo v mestih, otroci hodijo v šole, stanujejo pa v stanovanjih, za katere plačujejo tudi po 500 dinarjev na mesec. Naj se zdaj izselijo v slabša stanovanja? Kdor živi v mestu, sam ve, kako lahko štiričlanska družina shaja s 1.700 dinarji na mesec...

Tisti, ki se kljub vsemu nekeje zaposlijo, ker ne morejo živeti brez dela, pa so prisiljeni sprejeti vsako

delo. Tako najdemo polkovnika kot vratarja, majorja kot nočnega čuvara itd. Po vojnem razporedu pa je komandant bataljona! V možni bodoči vojni ali na vojaških vajah se bo srečal s svojim direktorjem — podporočnikom in komandirjem voda. Tudi vratar je naš družbi potreben, toda kako gleda mlad fant, bodoči vojak, upokojenega podpolkovnika - vratarja, si lahko mislimo. Vsekakor taki primeri ne delujejo spodbudno na tiste, ki bi se morda le odločili za vpis v kako vojaško šolo.

Udeleženci sestanka so se nadalje pritoževali, da jim nikjer ne priznavajo vojaških šol. Končali so dve ali celo tri med njimi višjo vojaško akademijo, upoštevajo pa jim samo gimnazio, če so jo končali ali pa predvojno obrtno. Sploh pa so močno zamerili JLA, da jim pravčasno ni omogočila prekvalifikacije, potem ko jih še mlade niso pustili iz vojske. Za zdaj pa bi bilo kar najhitreje določiti z zakonskimi predpisi ustrezno raven šolske izobrazbe glede na končane vojaške šole.

Mnogi se počutijo tudi negotovo in ne vedo, kaj jih čaka v bližnji prihodnosti. Boje se, da bodo pokojnine vedno slabše, pri tem pa se sklicujejo na izkušnje zadnjih let. Res so jim pokojnine usklajevali, toda vedno tako, da je odstotek povečanja bil manjši kot odstotek razvrednotenja dinarja.

Predlagali pa so tudi nekatere ukrepe. Pri tem so izhajali s stališča, da je družba sposobna urediti njihov položaj, seveda če hoče. Še letos naj bi uredili njihov položaj na primeren način ter tako popravili vse krivice. Predvsem pa so izjavili, da so obljubi že sili in da je potrebno začeti ukrepati.

Veliko smo že slišali, zakaj mladi ljudje nočejo v vojaško službo. Položaj vojaških upokojenec je nedvomno eden izmed razlogov za to. Marsikak mladenič si misli ob polkovniku - vratarju: »Mar bom tudi jaz čez dvajset ali trideset let moral za vratarja, če grem zdaj v vojaško šolo? Če končam kako civilno šolo bom z enakimi napori tedaj že spoštovan in ugleden profesor, inženir, zdravnik ali kaj podobnega...«

M. P.

Iz zgodovine revolucije in ljudskega odpora

Dr. Vilko Vujčić:

Tudi v Ohrdrufu se je smrt utrudila do smrti

Pravo sliko naporov, prestanih muk in trpinčenj naših internirancev dobimo, če sledimo doživetju interniranca, ki je bil 14 mesecev v koncentracijskem taborišču DACHAU nato pa izbran za taborišče BUCHENWALD, odkoder je bil poslan najprej v podružnico OHRDRUF, ki je bilo pravo uničevalno taborišče. Od približno 600 Jugoslovancev se je vrnilo v Buchenwald le okoli 130. Na poti v Dachau jih je pomrlo oziroma je bilo večina postreljenih.

V naslednjem sestavku prepuščamo besedo očividcu, ki ga je napisal že septembra 1945 še pod neposrednim vtisom svojih doživetij. (Njegova številka je bila v Dachau 58.805, v Buchenwaldu 44.025, Ohrdrufu (Südlager) pa 2974.

I.

TAJNO NEMSKO TABORIŠČE S III

V koncentracijskem taborišču Dachau vladata prve dni decembra 1944 napetost in preplah pred transportom, za katerega zbirajo SS-ovci pripornike, ki jih gonijo v kopalnico na zdravniški pregled. Pregled je kmalu opravljen, kajti za sposobnega spozna zdravnik vsakega z redko izjemo tistih, ki so tudi že za laika težko bolni in bi že med vožnjo podlegli naporem. Nato sledi premestitev na transportne bloke. Tu se drenjajo za transport izbrani priporniki in čakajo na odhod. Bledi, lačni in neprespani so, saj prebijejo noč za nočjo oblečeni dva in trije na enem pogradu. Tesno je tu, kajti v prostoru, ki se da po velikosti primerjati z našim šolskim razredom, se stiska tristo do štiristo ljudi. Pogradi so postavljeni v tri

nadstropja in polni uši. Na obrazih vseh se zrcali skrb pred negotovo bodočnostjo. Resda tudi sedanjost ni rožnata, toda temna slutnja, da se marsikdo ne bo več vrnil živ domov, leži kot mora na njih. Pesem, s katero skušajo nekateri skriti svojo skrb, se čuje kot krič trpinčene duše.

Napoči dan odhoda. Na zbornem prostoru stoje postrojeni priporniki. Zbranih je čez 2.500. SS-ovci pregledujejo njihovo borno prtljago in mečejo iz vreč in skatel skromne spomine na dom in druge predmete, ki jim pridejo pod roko. V kupih leže na blatnih bleh suknjiči, nogavice, kosi perila, pisma in druga drobnarija. Vpitje in udarci spremljajo ta uradni pregled. Naposled je tudi to končano in transport se pomika skozi mestece proti postaji. Neprijazni obrazi jih srečavajo. Otroci, nekateri komaj odrasli plenici, zmerjajo pripornike, se norčujejo iz njih in jim žugajo.

Pripornike naženejo v živinske vagone, kjer morajo posesti na tla. Sredi voza je klop za stražo. Ko se vlak začne pomikati, vzame eden od SS-ovcev iz svojega nahrbtnika kos kruha ga reže na kosčke in jih meče lačnim ljudem, kakor zverinam v zverinjaku. Ali ga je premagalo sočutje? Uboga raja steguje roke, lovi kosčke kruha, se sporeče ter prosi in moleduje. Le redkim je to pod častjo.

Tu so zbrane vse narodnosti: Slovenci, Srbi, Hrvati, Italijani, Nemci, Rusi, Poljaki, Francozi, Belgijci, Holandci, Madžari, Grki. Skupna usoda jih zbliža in skupno sovražstvo do nacistične Nemčije jih napravi tovariše. Po 24 urni vožnji se vlak ustavi na po-

staji BUCHENWALD. Na dano povelje morajo priporniki hitro poskakati iz vagonov in se postrojiti. Straže jih obkrožijo in med stalnim zmerjanjem in nečloveškim kričanjem se pomika transport proti taborišču, kjer na trpajo vse ljudi v mnogo premajhno kopalnico, v kateri morajo stisnjeni kot žveplenke stoje prebiti vso noč. Marsikdo se onesvesti. Ves prihodnji dan je ponovno zbiranje in odbiranje za nadaljnji transport. Izbrani pridejo v transportne bloke, kjer so prepuščeni samovolji in nasilju blokovnih starešin. Oblečeni ležijo na golih deskah, ki so v treh vrstah položene ob podolžnih stenah barak. Po prečuti noči vstanejo ob 3. uri zjutraj in odkorakajo na zborni mesto. Grozeče in z naperjenimi puškami jih spremljajo straže, pripravljene ustreliti vsakogar, ki bi se drznil samo stopiti iz vrste. Kam nas vodijo, kam nas pelje vlak se marsikdo vpraša. Stražarji v vagonih molče in so nepristopni. Vlak obstane po enodnevní vožnji na majhni tovorni postaji. Iz vagonov se vsujejo priporniki. Gorje tistemu, ki ni dovolj hiter! Neusmiljen udarec ga opomni, da ni več človek, da je gola številka, prepuščena na milost in nemilost brezsrčnim divjakom.

OHRDRUF! Kdo le ne bi mogel slutiti tedaj že vso grozo, ki bo spremljala to ime majhnega mesteca v pokrajini Thüringen, oddaljenega okoli 90 km od taborišča Buchenwald. Ohrdruf, kraj neslučenih grozot, kraj na tisoče do smrti trpinčenih nesrečnikov. Ohrdruf, masovni grob od gladi, neizmernega gorja in nečloveškega trpljenja telesno in duševno izmučenih ljudi! Ohrdruf sto in tisoč-

krat prekleti kraj, kraj neizbrisne sramote vsega nemškega naroda!

Poleg mesta na griču se dvigajo zidane stavbe in lesene barake, ki so bile v mirnih časih namenjene nemški vojski za vsakoletne manevre. Imena poslopij: Leutnantshaus (hiša za poročnike), Hauptmannshaus (hiša za kape-tane) ipd. spominjajo na to. To je »Südlager«. (Kake četrte ure stran je »Nordlager«.) Del teh stavb je obdan z bodečo žico in določen za novo koncentracijsko taborišče. Ob ograji stoje vojaške straže. To taborišče je tajno in ima le šifrirano oznako »S III«. Ves transport zapeljejo v bivšo kantino, kjer se stiskajo priporniki na golih tleh brez hrane dva dni in dve noči. Nato jih SS-ovci po predhodni dezinfekciji porazdele po blokih. Začenja se pravi križev pot. Sleherno jutro je vstajanje ob pol štirih in ob petih. V snegu in mrazu stoje sključene in prezeble postave, včasih tudi ure in ure, da jih preštejejo, in nato odpravijo na delo. Strahotna je vsakdanja pot. V temi odidejo z doma in v temi se vračajo. Stražarji zahtevajo zaradi teme, da se na poti na delo in z dela vrsta strogo drži vrste in neusmiljeno bijejo po njih. Gorje nesrečniku, ki se med potjo v temi spotakne ali skuša pobrati cokljo, ki mu je zdrknila z noge! Zgodi se večkrat, da poživljeni stražar zgrabi nesrečnika in ga sune pod mimo drveči kamion, da ga pregazi. »Na begu ustreljen« se glasi zdravniški izvid.

Delavski odredi delajo na različnih krajih. Dela se vsak dan brez izjeme. Zanje ni nedelje, ne praznika, ne božiča, ne vel. noči. Delati in delati se glasi ukaz, ker je to delo važno za vojno. Povsod se opravlja težko delo, ki terja izredne fizične napore. Gradi se železniška proga na več krajih, prenašajo se tračnice in pragovi, koplje se in odvažajo zemlja in kamenje. Najtežje je delo v rovih v thürinškem pogorju, kjer se kopljejo prostrane hale, v katerih nameravajo Nemci montirati naprave za izstreljevanje »V.« in »V.«. Delo se opravlja v nečloveških pogojih brez najprimitivnejših varnostnih naprav. Zato so poškodbe in smrtne nesreče običajen pojav, zaradi katerih se nihče ne vznemirja. Priporniki so stalno pod strogim nadzorstvom SS-ovskih straž in kapotov ter predelavcev, ki zahtevajo nepretrgano delo brez odmora. Opoldanskega počitka ni, kakor tudi ne kosila. Neusmiljeno vihte težke gorjace nad ljudmi in mnogokateri se pod udarci in naporu zgrudi nezavesten na tla. Nadaljnji udarci, ki naj ga spravijo k zavesti, mu vzamejo zadnjo iskro življenja. »Ponesrečil pri delu« se glasi uradno poročilo. Nemci so si izmislili pravi satanski sistem trpinčenja pripornikov. Za kapote in predelavce izbirajo namreč kriminalce, ki so voljni slepo se pokoravati njihovi ukazom in pobijati tovariše, samo da si obdrže prednost svojega položaja. Poživljenost stražarjev nima meja: Bolan pripornik javi stražarju, da ne more več delati. Stražar ga živalsko pretepe in mu nato ukaže skočiti v jarek poln vode. Nekaj časa mora stati do pasu v vodi. Ko prileze tresoč se po vsem telesu iz jarka, mora ponovno skočiti vanj. Potem ga stražar odpelje v stran, ga ponovno pretepe in nazadnje ustrelí. Tak primeri so se vrstili dan na dan in so značilni za splošno ravnanje s priporniki.

Da bo ironija popolna, ukaže komandant taborišča v veselje in zabavo SS-ovcev ter v zasmeš pripornikov, da mora pri odhodu na delo igrati godbo. Pri izhodu iz taborišča se postavi vsako jutro po apelu Jazz-godba, sestavljena iz pripornikov, in igra moderne šlagerje. V koraku defilirajo mimo tisoči in tisoči, od nečloveškega napora in duševnih muk iz-

mozganih postav, ki se komaj še vlečejo, oblečeni v raztrgane cape, večina brez sukenj v izpranih tenkih dežnih plaščih, oviti s kosi odevi, v polomljenih cokljah ali celo bosí. Njihov korak je truden in brez življenja. S seboj vlečejo iz surovih desk zbite sanke, na katerih bodo zvečer pripeljali nazaj tovariše, ki bodo pobiti ali pri delu omagali ali umrli. Turoben je ta sprevod, podoben je sprevodu v pustne šeme preoblečenih živih okostnjakov. Človeku krvavi srce ob pogledu nanje in ne ve ali bi se smejal ali zjokal nad to smešno — grozno sliko. Odred sledi odredu in SS-ovci vidno uživajo. Tu se zgrudi nesrečnik, ki se je s poslednjimi silami privlekel do izhoda. Vodja raporta skoči kot blazna zver proti njemu in ga tolče z bikovko po glavi. Ker pa ga udarci ne spravijo pokoncu, skoči še na obnemoglo telo, skače po njem kot histeričen blaznež, dokler revež ne izdihne. To se je dogajalo skoro dan na dan.

Na apelu se morajo zbrati vsako jutro vsi priporniki, razen tistih, ki so v bolniškem revirju in tistih, ki so v barakah umrli čez noč. Vsi ostali, tudi težko bolni, ki zaradi pomanjkanja prostora niso bili sprejeti v revir, pa tudi tisti, ki so v času med vstajanjem in apelom umrli, morajo na zborni mesto. Bolnike podpirajo tovariši, mrtvece pa položijo v odevi in odneso s seboj. Taboriščni red je krut in ne pozna nobene izjeme! Tudi ne za mrtve.

Zaradi slabe in pomanjkljive hrane — zjutraj pol litra redke juhe, kosček kruha z margarino in zvečer tritret litra enake vodene juhe — in čezmernega dela, ki se zahteva od njih, pešajo ljudje vidno. Kosila sploh ni. Vedno več je bolnikov in smrtnih primerov. Ljudje umirajo množično od gladi in pretepanja. Pridruži se griža, ki se razvije v pravcato epidemijo. Kdor jo dobi, je izgubljen, ker izhirano telo ne prenese nobenih naporov več. »Oslablost srca« piše na mrtvaških poročilih in »motnje krvnega obtoka«. Mrtvece sledejo do golega in jih zlagajo v baraki na kupe. Tako jih zbirajo par dni, dokler ne pride ponje tovorni avto iz Buchenwalda, da jih odpelje v krematorij. Kasneje, ko je primanjlovala bencina za prevoz, so jih metali v plitko skopane množične grobove. Kmalu pa so se premislili in strahu, da ne bi napredujoči zavezniki našli v njih dokaze, da je bil vzrok smrti v ogromni večini primerov oslabelost srca zaradi lakote. Izkopali so trupla in jih sežgali na grmadi.

Priporniki revir, v katerega so sorošili res samo težko bolni in še to ne vsi, je prenapolnjen. Zdravil, obvez in drugih zdravniških pripomočkov ni. Priporniku, ki pride v revir, vzamejo vso obleko, perilo in obutev, koškor tega sploh ima. Nazi leže po dva in trije na enem pogradu. Prvotno je bil revir v zidani stavbi, kjer pa ni bilo ne vode ne stranišča. Kasneje so ga premestili v leseno barako. Bolniki so morali sami, goli in bosí po ledu, snegu in blatu seliti se v novo barako, ki je bila precej oddaljena od starega revirja. Kak turoben pogled je bil na te reveže! Srce se je trgalo od bolečin, ko jih je videl nage, nekatere ogmrjene v odevi, le redke pokrite z raztrgano srajco, vso umazano od človeškega blata in krvi. Večina ima otekale noge, okrogle in debele kot metrska polena, oškropljene z blatom in krvjo. Polnoma onemogle vlečejo s seboj, v odevi zavite, kar po tleh in ko jim zmanjka moči, jih pušče ležati na snegu in ledu in se vlečejo sami naprej.

Konec januarja premestijo del taborišča v kraj CRAWINKEL in v tako imenovani ZELTLAGER. V Crawinklu spet ljudje v opuščenih municijskih skladiščih, to so bunkerji napolnjeni z zemljo brez

(Nadaljevanje na 20. strani)

Fotografija z vprašajem

Kolikokrat smo gledali med vojno takšne žalostne prizore? Tovariši se poslavljajo na kakem vaškem pokopališču od padlega borca, ki so mu priredili vojaški pogreb. Po uniformah sodimo, da je fotografija nastala jeseni 1943 nekje na Dolenjskem ali Notranjskem. Sporočite, kje in kdaj je bil ta pogreb, koga so pokopali in kdo so tovariši na sliki. Glede »fotografije z vprašajem« v 23. številki (3. junij 1970) smo prejeli pojasnili Ivana Koširja iz Kranja ter Staneta Kovača iz Ljubljane. Kovač trdi, da je bila fotografija posneta januarja 1945 v Srednji vasi pri Črmošnjicah, Košir pa, da je bila posneta med 7. februarjem in 12. marcem 1945 v Novi vasi pri Črmošnjicah. Nadalje, da fotografija predstavlja udeležence XI. tečaja višje partijske šole pri CK. Košir je med partizani na fotografiji prepoznal: v prvi vrsti je v temni uniformi prvi od leve proti desni Tine Zaletel pomočnik bataljonskega komisarja iz Jeseniško-bohinjskega odreda (zdaj živi v Ljubljani). Tretji je Karel Rozman, bataljonski komisar iz istega odreda (zdaj živi v Ljubljani). Četrti pa je Franc Likozar-Sandi, ki je prav tako prišel z Gorenjske zdaj živi v Kranju. V drugi vrsti je peti Milan Zabukovec-Miloš, šesti je sam Košir. Za njim je Rudi Rus iz Kranja, ki je kot komisar v Gradnikovi brigadi padel kmalu potem ko je končal tečaj. Košir domneva, da je skrajni desni v drugi vrsti neki Ivan iz Vrtojbe, ki je bil komisar v VDV. Kovač trdi, da je fotografijo posnel Franc Stadler-Pepe, ki je bil slušatelj tega tečaja. Drugi z leve proti desni je sam Kovač, takrat komisar bataljona v Skofjeloškem odredu. Skrajni desni pa je Oskar Mahnič (torej ne Ivan iz Vrtojbe kot trdi Košir)

Utrinki in odmevi

Pojasnilo glede pisanja
Iva Pirkoviča

V letošnji 25. in 26. številki »Dolenjskega lista« je izšel prispevek Iva Pirkoviča »Tradicija NOB na trnovih poteh in v zasebnem zakupu«. V njem pisec posredno omenja na dveh krajih tudi list »TV 15« oziroma njegovo pisanje. Z namenom, da bi bralec dobil pravo sliko, smo sklenili pojasniti nekaj okoliščin, ki jih Pirkovič ne navaja.

Prvič gre za očitek glede boja 4. bataljona Cankarjeve brigade na Javorovici 16. marca 1944. Naš list je ob obletnici te tragedije objavil 22 vrstic s kratkim opisom dogodka. Razumljivo je, da v tako kratkem prispevku na mladinski strani ni mogoče opisati do podrobnosti vseh okoliščin. Tovarišica, ki je pisala sestavek, se je ravnala po dokumentu št. 80 v VI. delu 12. knjige »Zbornika dokumentov o narodnoosvobodilni vojni jugoslovanskih narodov«.

Ta dokument zajema izčrpno in zelo kritično sestavljeno poročilo štaba Cankarjeve brigade od 29. marca 1944. V njem je tudi podatek o zajetju skupine borcev, ki so jih domobranci takoj zatem postrelili. Kljub pomanjkljivosti zaradi majhnega prostora pa je sestavek v »TV 15« vseeno bliže resnici kot Pirkovičevi očitki.

Pirkovič piše, kako so domobranci zasedli na Ržišču samo obšli. Iz omenjenega dokumenta pa sledi, da je imela zaseda v moči ene čete, potem ko ji je sovražnik udaril v hrbet od vasi Ban, 8 mrtvih. Nato se je zaseda umikala proti Javorovici, pa je vedno znova padala iz zasede v zasedo. Zato se je skrila in ponoči odšla v Pograd. Če upoštevamo, da so takrat štejele čete po 30 do 40 mož in da skoraj nikoli ni bila cela četa v zasedi, je imela četa vsekakor hude izgube. Izgubila je tudi eno lahko in eno težko bredo.

Se huje greši Pirkovič, ko piše, kako bataljon na Javorovici ni bil popolnoma obkrožen in da tisti, ki so jurili iz vasi proti Pleterjam niso nikjer naleteli na zasedo oziroma na sovražnika. Takoj ob napadu je ena četa skušala zasedi bunker okoli vasi, pa je imela pri tem spet osem mrtvih. Nato je komandant skušal ves bataljon, kolikor ga je bilo v vasi, odpeljati proti Špiharjevi špici. Toda sredi goličav je udaril nanj sovražnik iz vsega orožja in mu prizadel približno 50 mrtvih. Preživeli so zbežali nazaj v vas, kjer pa je bil že sovražnik.

Namestnik komandanta brigade Vukša, ki je bil z bataljonom, je popeljal na juriš samo 15 borcev. Med prebijanjem jih je spet osem padlo, kar je dokaz, kako gosto je sovražnik zasedel okolico Javorovice. Kakih 10 borcev z dvema mitraljezoma in težkim mitraljezom se je do zadnjega upiralo v kapelici.

Ce seštejemo vse izgube, ki jih je imel bataljon, ter jim prištejemo četo iz zasede pri Ržišču, ki ni bila v vasi, pridemo do števila 120. Če računamo, da je imel bataljon kakih 140 do 150 borcev, lahko sklepamo da je sovražnik zajel ter postrelil 20 do 30 borcev, kar je malo v primerjavi s padlimi v boju. Nepoučen bralec pa bi iz Pirkovičevega prispevka lahko sklepal, da se je ves 4. bataljon Cankarjeve brigade po »siloviti bitki« vdal, čeprav ni bil niti obkrožen.

O boju na Javorovici je ohranjen kar precej dokumentov, med njimi tudi poročilo glavnega štaba NOV in PO Slovenije vrhovnemu štabu. Poročilo iz »Zbornika« je le eno izmed mnogih. V njih pa ni nikjer zaslediti kakšnega opravičevanja lastnih napak, prej neusmiljeno samokritiko. Zato je popolnoma odveč po toliko letih, ko so ljudje že marsikaj pozabili ali pa skušajo iz različnih razlogov prikazati dogodka tako, kot so njim všeč, paberkovati po spominih.

Drugič Pirkovič omenja list »TV 15« glede prispevka Franca Jerele »Ples za življenje«. Uredništvo ne more ugotavljati, če je kak prispevek do podrobnosti resnice, zato je prispevek objavilo. Posebno še, ker je bilo takih dogodkov kot jih opisuje Jerele med

našo osvobodilno vojno zelo veliko.

Na Jereleto prispevek smo prejeli Pirkovičevu zahtevo, oblikovano v članek, v kateri izreka na račun Jereleto vrsto hudih očitkov, obtožb, namigovanj, pa tudi žalitev. Med drugim tudi Pirkovič posredno oporoka Jereletu pravico do priznanja udeležbe v osvobodilnem gibanju v delovno dobo.

Po zakonu o tisku ima uredništvo pravico zavrniti prispevek, ki koga žali. Kljub temu so sodelavci uredništva zadevo Pirkovič-Jerele preverili prek dokumentov in izprašali razne ljudi. Med drugim so ugotovili, da je veljal Jerele že pred vojno za komunista. Sam Jerele hrani doma Pirkovičovo pismo, v katerem ga ta imenuje »starega komunist« in ga sprašuje za nekatere podatke. Med podpisniki protestnega pisma nekdanjih šentjernejskih aktivistov, poslanega republiškem odboru ZZZ NOV, je tudi Ivan Krhin-Faruk. Po drugi strani pa je Krhin podal izjavo o Jereletu za priznanje dvojnih let in v njej opisal dogodek okoli »Plesa za življenje« tako, kot je to naredil tudi Jerele. Končno pa je bil Jerele v italijanski konfinaciji od spomladi 1942 ko Italijani še niso internirali ali konfinirali Slovencev, čeprav je bil star že nad 40 let. Vsekakor so ga zaradi nečesa poslali v konfinacijo! Ko se je vrnil, je kljub starosti nemudoma odšel od doma in bil terenski politični aktivist-ilegalec, po vojni pa je nekaj let opravljal razne dolžnosti v organih oblasti. Naše uredništvo tudi načelno ne obravnava očitkov glede dvojnih let, razen če bi sodišče odločilo, da je kdo do priznanja neupravičen.

Da bi bil že enkrat konec očitkov z ene in druge strani, bi bilo dobro, če bi Združenje borcev šentjernejskega območja izredno skupščino (oziroma zadevo obravnavalo na prihodnji redni letni skupščini). Le tako bi se dalo priti do resnice, o kateri se še vedno ne ve, kdo jo ima v zakupu: ali Jerele ali Pirkovič.

Uredništvo TV 15

Prva vožnja z letalom mi bo ostala v spominu

Nekega dne me je tovarišica razredničarka obvestila, da je šola izbrala mene in dva sošolca za brezplačno potovanje na letališče Brnik, za ogled razstave in za vožnjo z letalom. To naj bi bila nagrada za učenje. Zvedel sem tudi, da bom potoval s skupino rezervnih oficirjev iz našega kraja. Bil sem prijetno presenečen in zelo vznemirjen. Komaj sem čakal, kdaj bo že prišel tisti srečni dan, ko se bom vozil v letalu. Nazadnje sem ga le dočkal...

Zelo zgodaj zjutraj je na zbirališče pripeljal avtobus. Vstopili smo vanj in se odpeljali. Pot je bila dolga, zato smo se kratkočasili s šalami. Ves čas sem komaj čakal, kdaj bom zagledal letala in vse drugo, kar še nikoli nisem videl.

Razstava je presegala vso mojo domišljijo, bila je lepo urejena in zanimiva. Najprej sem si ogledal dvojne sodobnih reakcijskih letal, branilcev našega neba. Za njima sem si ogledal tudi druga vojaška letala, zatem jadrnalna in razno orožje. Ogledal sem si tudi turbo-reakcijski motor, ki je bil prava paša za oči. V šotoru je bila oprema za višinsko letenje. Vsi gledalci smo bili zelo navdušeni nad skoki športnih padalcev. Nastop letal »Galeb« in »Sokol« pa nam

je vsem zaprl sapo. Šele tedaj sem spoznal kaj vse zmore naše letalstvo in kakšne sposobne pilote ima. Res, na letališču nisem imel časa, da bi se dolgočasil. Toda najvažnejše, vožnja z letalom, šele pride...

Zbrali smo se v letališki čakalnici ter oddali vabila, ki so bila tudi vozovnice. Nato smo odšli k vzletni stezi in vstopili v veliko

je vsem zaprl sapo. Šele tedaj sem spoznal kaj vse zmore naše letalstvo in kakšne sposobne pilote ima. Res, na letališču nisem imel časa, da bi se dolgočasil. Toda najvažnejše, vožnja z letalom, šele pride...

Zbrali smo se v letališki čakalnici ter oddali vabila, ki so bila tudi vozovnice. Nato smo odšli k vzletni stezi in vstopili v veliko

štimotorno potniško letalo. Objelo me je neizmerno veselje, hkrati pa tesnoba občutek, ki pa je ob prijazni strelčici kmalu splahnel. Ob vzletu nisem ničesar čutil. Kar naenkrat sem zagledal pod krili prelepo Vipavsko dolino in onkraj nje morje s Trstom. Počasi smo pluli dalje proti Istri. Prijazni pilot nas je stalno obveščal, kje smo in kaj je pod nami.

Tedaj pa se mi je začelo v glavi vrteti. Bil sem prvič v zraku in še tako visoko povrh. Po enourni vožnji smo pristali, kar težko mi je bilo, ko sem stopil iz letala na trdna tla.

Na poti domov sem s prijatelji veselo kramljali. Vsi smo bili enakega mnenja, da nam bo ta dan ostal vse življenje v spominu.

ZVONE MAROLT

POMAGAJ SI SAM
IN UNIO
TI BO POMAGAL

Srečanje pionirjev
v Zrenjaninu

Pionirski odred Franca Rozmana-Staneta na osnovni šoli Bled je že v mesecu maju dobil priznanje vabilo od šole Zarka Zrenjanina, naj se skupina desetih pionirjev pod vodstvom pedagoškega delavca udeleži srečanja v Zrenjaninu. Srečanje pod geslom Bratstvo pionirjev Jugoslavije je bilo od 4. do 7. junija.

Peljali smo se z vlakom, zato smo se vozili ves dan. Tiste dni sta Tisa in Donava že grozili banatskim njivam, pa tudi prebivalcem s poplavlami. Skozi okna vlaka smo videli poplavljenе velike površine od Beograda do Zrenjanina, a reka Begej, ki teče skozi mesto, je bila vsa kalna.

Na železniški postaji so nas nad vse gostoljubno sprejeli naši vrstniki s svojimi starši, ki so se pomudili, da bodo vse štiri dni naši gostitelji. Odvedli so nas na svoje domove in tam smo se sproščeno pogovarjali kot bi se že dolgo poznali. Počutili smo se kot doma in marsikaj zvedeli drug o drugem.

Program srečanja je bil zelo bogat, vse je bilo temeljito pripravljeno. Obiskali smo muzej in umetniško galerijo, položili vence k spomenikom padlim revolucionarjem, ogledali smo si mesto in njegove zanimivosti. Sprejeli so nas in se pogovarjali z nami predstavniki oblasti in družbenih organizacij, spoznali smo delo gospodarskih organizacij mesta. Naša skupina si je ogledala proizvodnjo v tovarni preprog in nekaj obratov kombinata Servo Mihajl. Z avtobusi smo se peljali v znano letovišče Ečka. Tam smo se pogovarjali s pisateljem Brankom Čopičem in gledali romunske pleske ter občudovali slikovite narodne noše. V vasi Melenci smo si ogledali novo šolsko zgradbo in poslušali prvo borca, ki nam je pripovedoval o delovanju svojih ropakov med NOB. V lepi dvorani so se nam predstavili mladi

pevci in recitatorji, ki so v besedi in pesmi prikazali značilnosti naših republik. Iz harmonike se je oglasila naša polka, pevci so zapeli Na planincih, a recitatorka je z zanosom povedala nekaj verzov iz Gregorčičeve Soči. Spogledovali smo se in si brisali solze, tako je bilo vse pristno in prisrčno. Prav tako so bili gaganjeni delegati iz drugih republik, ko so jim mladi izvajalci prikazali njihove pokrajine. V zdravilišču Banja Rusanda smo v velikem parku zaplesali bratsko kolo.

Zadnji dan srečanja se je vsaka skupina predstavila s svojo točko na skupni prireditvi v veliki dvorani doma družbenih organizacij. Predsednik občinske skupščine nam je priredil svečan sprejem in vsakemu gostu podaril za spomin knjigo, v kateri je opisana zgodovina mesta.

Končco se je bilo treba posloviti. Objemali smo se s svojimi gostitelji, obljubljali drug drugemu, da si bomo dopisovali, a vsi smo spet imeli solzne oči in govorili smo skoraj pritojeno.

Ko je vlak odpeljal, smo še dolgo mahalili dragim prijateljem in potem nekaj časa kar molčali. Bili smo prepolni čudovitih vtisov in doživetij.

V našem vagonu so se vozili pionirji iz Vinkovcev, pa smo se pomešali in kmalu se je oglasila pesem. Vse do Beograda sta se ponavljali Lepo ti je Zagorje zeleno in Na planincih. V Beogradu so se nam pridružili pionirji iz Prilepa, Ohrida in Skopja, pa smo skupno obiskali Kalemegdan in živalski vrt v našem glavnem mestu. Kljub utrujenosti in slabemu vremenu smo se živahno pogovarjali in se težko ločili ter poslovili. Med vožnjo do Bleda smo obujali spomine na lepe dneve pionirskega srečanja, ki bo postalo tradicija, saj se bodo pionirji verjetno prihodnje leto spet sešli. Organizatorji so namignili, da bo drugo srečanje verjetno v Bosni, in sicer v Jajcu.

Taka srečanja zares utrjujejo prijateljstvo in bratstvo, zato moramo izreči vso pohvalo in priznanje tistim, ki so znali to prvo srečanje organizirati in pripraviti, pa tudi vsem tistim gostoljubnim Vojvodincem, ki so tudi sedaj pokazali svoje veliko bratsko srce, da smo začutili toplo ljubezen na vsakem koraku.

M. S.

KRANJ

Zbor koroških
borcev
prostovoljcev

Občinski odbor zveze koroških borcev v Kranju je preteklo nedeljo povabil svoje člane na sestanek, na katerem bi odbor podal poročilo o delu občinske zveze.

Sestanku je poleg 75 članov od 90 vpisanih prisostvoval tudi tajnik republiškega odbora.

Po krajšem poročilu predsednika Zupana je podal izčrpno poročilo tajnik Brate. Iz njegovega poročila je bilo razvidno delo odbora, ki je z vso pozornostjo obravnaval vlogo za priznanje statusa borca, in omenil težave, ki so nastale z dokazovanjem udeležbe v borbi na severni meji pred petdesetimi leti.

Tajnik republiškega odbora je obrazložil zakon o borcih za severno mejo poudaril potrebo, da pridejo do priznanja res vsi borci in da je treba izločiti vsakega, ki ne dokazuje z verodostojnimi listinami ali pričami svoje udeležbe. Na številna vprašanja borcev so vsi prejeli zadovoljive odgovore.

Ob koncu uspelega sestanka so sklenili, da se bodo borci iz Kranja vselej radi udeležili raznih svečanosti in komemoracij, sprejeli pa tudi predlog, da se uredi vprašanje voznih olajšav tako, da bodo izključene vse nevšečnosti, kot so se dogajale v preteklem letu.

F. K.

Pravna posvetovalnica

Preživnine in priznavalnine

M. L. iz Kranja — Vaša mati je razvezana od vašega očeta, ki materi plačuje mesečno preživnino v znesku 200,00 din. Ta preživnina je nizka, tako da mati od te preživnine ne bi mogla živeti. Mati živi z vami v družinski skupnosti in tako jo v pretežni meri vzdržujete vi. Denar, ki ga dobi od očeta, porabi za razne manjše priboljške, za nakup najnujnejše obleke, sicer pa živi skromno. Prav zaradi njenega skromnega socialnega položaja ji je bila po vašem bratu, ki je padel v NOV, priznana priznavalnina v znesku 100 din mesečno. Tudi vi živite v težkih gmočnih razmerah. Imate majhne dohodke in štiri otroke, katere morate preživljati s svojim dohodkom, ker je žena pri štirih mladoletnih otrokih seveda nezaposlena. Oče sedaj materi grozi, da ji ne bo več plačeval preživnine, češ da jo oskrbuje vi, pa tudi priznavalnino dobiva, tako da njegova preživnina ni več potrebna. Prosite za naše mnenje in nasvet, kaj naj mati ukrene, če oče prihodnji mesec res ne bo poslal več preživnine, kakor grozi. Že tako je preživnina majhna, če pa še te ne bo, bosta mati in z njo vi v še težjem položaju.

V pismu na žalost niste navedli kakšni so dohodki vašega očeta. Verjetno je že upokojen, vendar njegovih premoženjskih razmer niste opisali. Tudi niste pojasnili, kdaj je bila ta preživnina v znesku 200,00 din določena. Tako niz

ka preživnina res ne more več zadostovati za preživljanje enega človeka. Verjarnemo vam, da morate tako vi kot sin v pretežni meri preživljati mater in da očetova preživnina zadošča le deloma za hrano in najnujnejšo obleko. Če

ima oče kolikor toliko primerno pokojnino, bi vaša mati lahko uveljavila zvišanje preživnine od razvezanega moža. Če ji je bila namreč preživnina priznana z razvezno sodbo pred leti, lahko uveljavlja sedaj ustrezno zvišanje. Seveda pri nizki očetovi pokojnini katerega posestvo velikega zvišanja ni mogoče pričakovati. Nekaj več pa bo verjetno pri povprečni pokojnini že zmožna. Zato ne prihaja v poštev kako znižanje preživnine, temveč kvečjemu zvišanje. To, da vaša mati sedaj dobiva priznavalnino po padlem sinu, pa ne more biti razlog, da bi odpadla preživninska obveznost razvezanega moža, če je seveda ta obveznost ugotovljena in določena s sodbo. Prav priznavalnina ima določene znake socialne pomoči, saj se priznavalnine navadno priznavajo tistim borcem ali svojcem, ki nimajo dohodkov, zaposlitve ali pokojnine in so tudi v gmočnih težavah. Zaradi priznavalnine, ki jo dobiva mati, torej ni mogoče uveljaviti ukinitve preživnine. Če oče preživnine ne bo poslal, bo treba predlagati izvršbo z rubežem ali pa vložiti novo tožbo za zvišanje preživnine.

ILEGALNE GRAFIČNE TEHNIKE V OKUPIRANI LJUBLJANI

Bunker „TTT“

PIŠE: IVAN STREKELJ

ITALIJANSKA POLICIJA JE 22. FEBRUARJA VDRILA V KNJIGOVEZNICO

Zadnji hip je zagorelo rdeče — skrajno nevarno!

Fiks in Buro sta takoj prenehala z delom. Čakala sta in poslušala, kaj to pomeni. Zaslišala sta glasno italijansko govorico. Zle slutnje so ju obšle.

Okupatorjevi policijski agenti so v knjigovaznici našli listek »Trinajstič« — to je bilo zadnje Petračevo ilegalno ime v Ljubljani, policiji dobro znano. Brezpozorno so ga hoteli dobiti v svoje roke. Nastal je vrišč in trušč. Iskali so še naprej in našli so daktilografrani tekst, pripravljen za tisk, odpadni papir, na katerem so bili tiskani Slovenski poročevalci in brošure.

Odkritja so se zelo razveselili. Preiskali so vse prostore, toda našli niso nič drugega in tudi bunkerja niso odkrili.

Vendar je imela policija v roki dokaz, da mora biti nekje v hiši ilegalna tiskarna. Vse v knjigovaznici zaposlene je aretirala in odpeljala, prostore pa zapečatila. Vsa stavba je bila obkoljena in zastražena.

Fiks in Buro sta ostala v zapечатem prostoru, ker ju niso odkrili. Znašla sta se v skrajno težavnem položaju. Nista takoj vedela, kaj bi. Dve uri sta mrzlično razmišljala, kako bi se rešila. Ko sta temeljito pretehtala položaj, sta se odločila za beg.

Toda kako? Skozi prebit strop v gornji prostor in skozi okno na sosedno dvorišče Pokojninskega zavoda!

Beg je bil zelo tvegan. Lahko bi ju opazili z oken glavne italijanske policije. Ker je bilo jutro nekoliko megleno, sta imela srečo. Najprej sta zlezla iz spodnjega v zgornji prostor, od tam pa je bilo skoraj 5 m globoko na dvorišče. Tvegala sta skok v globino. Tudi beg prek ograje, mimo kvesturinov, se jima je posrečil.

Krenila sta proti Rožni dolini. Šele tam sta si lahko rekla, da sta svobodna in zunaj nevarnosti.

Vest, da so Italijani odkrili bunker na sosednem dvorišču glavne policije, se je naglo širila po vsej Ljubljani. Vse ilegalce, ki so imeli opraviti z ilegalno grafično tehniko »TTT« so morali aktivisti opozoriti na nevarnost zasede. Večinoma jim je to uspelo, le vodje grafičnega oddelka Borisa Kariža-Kartaša niso mogli pravočasno obvestiti na nevarnost. Ko je vstopil v knjigovaznico, ga je policija aretirala in odpeljala.

Dne 10. marca 1943 je policija vdrila v bunker.

Govorilo se je, da sta si visoki komisar Grazioli in general Roberti ogledala odkriti bunker in sta bila zelo ogorčena nad policijskimi organi, da tega že prej niso odkrili.

Slovensko časopisje, ki ni bilo naklonjeno osvobodilnemu gibanju, je nehote moralo priznati organizatorjem Centralne tehnike pri OK KPS, da je bila tiskarna zelo dobro urejena.

Aretirancem je sodilo italijansko vojaško sodišče. Obsojeni so bili od 20 do 30 let ječe; tudi Petrač je bil obsojen na 30 let ječe v odsotnosti.

Iz pričujočega sestavka se lahko sklepa, da so bili grafičarji v tej dobi prav tako ena od sil, ki so se uspešno borile proti okupatorjem.

Storili so vse, kar je bilo v njihovi moči, in bi bili lahko upravičeno užaljeni, če bi jim ne priznali tega, kar jim pripada. Zato zahtevamo, da o njihovem delovanju med NOB sodi le naša Partija. Ta edina lahko pošteno in pravično oceni prispevek grafičarjev v dobi okupacije in socialne revolucije.

Razni pisci, ki so sodelovali v

grafičnih revijah in drugih sestavkih, posebno ob praznovanju 100-letnice grafične organizacije na Slovenskem, so ustvarili s svojimi netočnimi podatki precej zmede in netočnosti tako glede dejanskega stanja kakor tudi glede sodelujočih v ilegalni grafični tehniki »TTT«. Morda bi bilo nekaterim celo prav, da bi bilo to že tako daleč, da nihče od sodelujočih ne bi več živel. Danes pa so še žive priče, ki žele zgodovini na ljubo povedati, kateri tovariši so sodelovali in delali v »TTT«. Poleg ostalega je le malo prehudo tudi to, da bi prezrli, da sta Milan Škerlavaj-Petrač in Boris Kariž-Kartaš delala med grafičarji. Saj je o obeh dobro

znano, kakšno je bilo njuno delo in kakšne funkcije sta opravljala v dobi NOB!

Takšno, kot sem ga opisal, je bilo življenje dela ilegalcev v takratni Ljubljani. To je bilo življenje stalnih naporov in borbe! Vse to pa je le obris naporov, požrtvovalnosti in hrabrosti ilegalcev — grafikov, ki so se borili v času okupacije, vrsta ilegalcev, ki so delali na tem težavnem področju, je morala žrtvovati svoja življenja. Mnogo so jih zaprli, obsodili na večletno ječo, druge pa odgnali v internacijo, kjer so v nečloveških mukah umirali, toda izdajstva niso poznali.

(Konec)

Naboje so zamenjali žulji...

Oče Pečak v Podkrajju pri Ponikvi nad Žalcem je prava kmečka korenina. Če bo še naprej vsaj malo zdravja, potem je v njem trdno upanje, da jih bo vsak čas našel osemdeset. To, ko smo rekli — vsak čas — pomeni seveda nekaj let.

Pred leti sem bil večkrat v njegovi hiši. Tako živo je znal pripovedovati o življenju nekdanj in danes, še posebej o življenju na kmetih. Bila pa sva hitro sredi vojne vihrice, le-ta je tudi v Podkrajju pustila vidne sledove.

— Ja, da ne bo kdo rekel, da sem bil jaz tisti, ki je v Podkrajju revolucijo začel. Zveplenkova mama mi je včasih pripovedovala, da so že po dveh ali treh mesecih okupacije prišli fantje, ki so jo prosili za živež in prenočišče; nosili so orožje in bili so to prvi partizani, ki so se zatekli v naš Podkraj.

Iz vojne se je vrnil Karel Glušič. Tik pred napadom je moral na orožne vaje in v času spopada se je znašel nekje na Gorenjskem. Dneve in tedne je hodil po gozdovih Gorenjske in tam gori se je srečal s prvimi uporniki-partizani. Karel Glušič je bil tisti, ki je v naš Podkraj prinesel novico o oboroženem upor. Bil je čudovit človek, poštenjak, načitan, preudaren in zanesljiv. Se se spominjam, ko mi je zaupal:

— Veš, Baltazar, tudi pri nas, v Podkrajju bomo začeli. Ti in drugi pa nas boste podprli, pomagali boste...

Z Rednakovim Rafkom in Janežičevim Franceljnom je organiziral prvo udarno trojko, ki pa je bila izdana in so jo Nemci uničili. Po nekaj mesecih zatijja so nas spet prebudili novi borci. Začeli smo in aktivno sodelovali vse do konca vojne. Ja, pa tudi svoboda ni bila tako enostavna stvar. Pravzaprav bi moral prijeti za plug in motiko, klicale pa so me druge dolžnosti. No, na račun svobode še tole. Imel sem jih že krepko čez petdeset. Še v času borbe so me postavili za kmetijskega referenta okraja Šoštanj. Hrane je povsod primanjkovalo, aktivisti in referenti smo morali na teren. Bilo je trinajstega maja. Vem, natanko se spominjam: bila je nedelja. Čudovito jutro, žgoleli so ptiči, iz polja je gledalo prvo zelenje. Ves sem bil pomlajen, iz prsi so žuboreli stih:

— Svobodna je naša domovina, prosto diha spet slovenski rod. Vriska gora in cvete dolina, v soncu sveti se pred nami pot.

Šel sem na sestanek OF odbora, h Gričarju v Šentandraž. Zbiral sem v sebi besede, ki jih bom povedal navzočim. Žarel sem v veri, da dostojno opravim nalogo. Urnih korakov se približam hiši. Iz zatopljenosti stoterih misli dvignem glavo... Nad hišo zagledam stražarja. Pa to ni naš vojak, partizan! Tuja vojska

se pomika med drevjem. Kaj naj to pomeni? Vse, kar bi me lahko spravilo v zagato, varno poskrbijem. Prihulim se v hišo in brž mi povedo, da je hrib in dol posejan z ustaši. Hm, to pa ne bo tako enostavno. Lahko jo skupim pa čeprav je že nekaj dni razglašena svoboda. Razno pisanje in »sumljive« dokumente skrivam pod slamnjačo v postelji in čakam...

O mojem prihodu so zvedeli komandanti kolone. Stopim v kuhinjo in gledam skozi okno. Vojak pri vojaku in vsak nosi orožje. Kako neki so se izvil iz našega obroča? Pri sreču mi je bilo še kako tesno. Pobegniti ni bilo več mogoče.

Vstopijo trije oficirji. Nekam mrko me gledajo in že sem čutil svoj konec. Ali nekaj se je v meni upiralo: Zmagali smo in naj bom jaz ujetnik premagancev?

— Kdo si ti? me osorno vpraša ustaški polkovnik.

— Zastopnik civilne oblasti iz Šoštanja! mi je kar samo zletelo z jezika; nisem hotel igrati strahopetca, predrzen pa tudi nisem maral biti. Polkovnik me gleda in reče:

— Jeli si, ti komunist? Si se boril za Tita, za komunizam?

Jaz pa sem mu dokaj odločno odgovoril.

— Nisem komunist, socialist sem. Nisem se boril za Tita, boril sem se za našo svobodo. Tita pa je naš vrhovni komandant! Pa vi, gospod polkovnik, za koga ste se borili?

— Za nezavisno Hrvatsko, križ častni in svobodo zlato! je dejal in se pristavil: »Bolje tebi nego nam. Ti ostaješ, a mi idemo preko meje. Čuješ, tam imamo bolnika, ne more z nami. Ali ga boš ubil?

— Zda, ne ubijamo, sem resno odgovoril, zdaj je svoboda. Čemu se še vi ne vdaste naši komandi v Šoštanju? Kam hočete?

— E, pa slišal si: gremo čez mejo. Imaš pečat vaše oblasti? Napiši dokument, da gremo svobodno čez mejo, z orožjem. Ali pa nam povej, kod naj gremo, da ne bo žrtev, da prebegnemo živi. Dragi moj, tudi mi nismo zločinci, mi smo redna vojska!

O tem, ali so redna vojska ali niso, nisem hotel razpravljati. Ker se za Šoštanj nikakor niso hoteli ogreti, sem jim namignil, da se pomaknejo proti Zgornji Savinjski dolini. Ubogali so in šli. Kaj je mislil polkovnik, ko je kolona padla v našo zasedo, ne vem. Preveč je bilo nalog in vedno novih dolžnosti. Mi, ki smo krvavi boj preživeli, smo morali misliti na obnovo porušene domovine. Tudi to je bil boj. Svinčene naboje so zamenjali žulji in namesto krvi je tekel znoj, je končal Baltazar Jezernik, pristna kmečka korenina iz Podkrajja.

nova pošiljka • nova pošiljka

**BELGIJSKE
ZIDNE
TAPETE**

VEC KOT

300 VZORCEV

ZA OPREMO
VAŠEGA
STANOVANJA

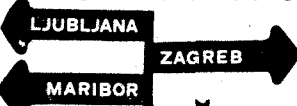
TAPETE

EP SUPERMARKET LJUBLJANA, II. nadstropje

• odprt od 7.30 do 21. ure

• telefon: 310 655, int. 282

PROTI ZIMI - PRIJATELJ ZA MRZLE DNI -

VELENJSKI LIGNIT

ORIZNICO
SI PRIPRAVIMO JESENI,
KURJAVO PA ŽE ZDAJ,
DA SE DO ZIME OSUŠI
IN PRIDOBIMO NA KVALITETI

VELENJSKI LIGNIT
BO NAPOLNIL VAŠ DOM
S PRIJETNO IN ZDRAVO TOPLOTO

NE POZABITE:

ZA SONCEM GREJE NAJCENEJE -
VELENJSKI LIGNIT

RUDNIK LIGNITA VELENJE

PRIPOROČAMO VAM NASLEDNJE KRAJE ZA
LETOVANJE V PLANINAH IN NA JADRANU:

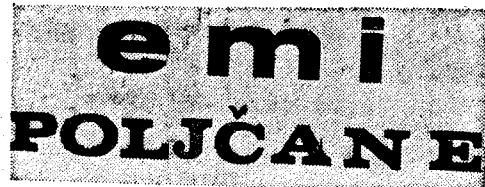
Volparija, Fiesa, Crikvenica, Kaštelanska riviera,
Novi Vinodol, Stari grad na Hvaru, Jelsa, Podgora,
Vela Luka, Korčula, Bol in Povelja na Braču,
Dubrovnik in Ulcinj, Kranjska gora in Črna na Koroškem

Letovanja so 7- in 14-dnevna s popolno oskrbo in preskrbljenimi prevozi.

Otroci in šolske skupine imajo poseben popust.
Poleg tega vam priporočamo naslednje večje izlete:

9-dnevno potovanje na Island
8-dnevno potovanje v Grčijo
6-dnevni izlet v Pariz
vsako soboto 5-dnevni izlet v Rim
6-dnevni izlet v Holandijo

Prijave in informacije v poslovalnici
SAP-LJUBLJANA, Titova 38 — tel. 314-922, 315-342
ter ostale poslovalnice.

IZDELUJEMO
lestence vseh vrst in oblik
viseče svetilke
plafonjere

držajne matice vseh vrst in dimenzij
razdelilce in plošče različnih velikosti in vrst
skupinske zvočne tastature
s transformatorji

IZVRŠUJEMO
vse vrste elektro napeljav, montaže jakega in šibkega toka ter signalnih naprav
vse montaže strelodvodnih naprav
vse storitve, spadajoče v stroko

Kulturni obzornik

Po domače z Matevžem Hacetom

Ob njegovi šestdesetletnici

Če se iz Starega trga napotiš po malce strmi poti, ki drži po pobočju Ulake proti Podcerkvi, se pred tabo odpre čudovit razgled na Loško dolino. Še posebno je lepo v zgodnjih poletnih dneh, ko so mehko vzvalovala polja polna ostrnic s svežo deteljo. V daljavi se dviga v nebesno modrino stari ožak Snežnik, ki je te dni svež, kot bi bil umit. Počasi prideš do cerkvice s konicastim zvonikom, ki ji stoji nasproti domačija z dvema gospodarskima poslopjema. To je dom Matevža Haceta, ki obhaja te dni svoj šestdesetletni jubilej.

Kdo je ta mož, bi bilo odveč razlagati, saj je po osvoboditvi zaslovel kot pisatelj — samorastnik širom po domovini in še čez. Izpod njegovega peresa je izšla vrsta zanimivih del: Partizanske slike, Komisarjevi zapiski (dva dela), Gozdne steze, Naši obrazi, Tihotapci, Ljudje na prelomnici, Ljubezen in orožje, Korenine se trgajo... Naši bralci ga poznajo tudi kot sodelavca »TV 15« od začetka njegovega izhajanja — ena njegovih črtic je izšla že v prvi številki prvega letnika tega lista.

Eden izmed zadnjih Hacetovih posnetkov

Našel sem ga za hišo pod lipo. Ležal je v senci in bral neko knjigo. Bila je nedelja, zato si je privoščil malo počitka. Drugače se zmeraj po malem kmetuje in opravlja vsa domača dela.

Komaj sem prisedel, že sva bila sredi pogovora. Hacet se ti takoj razodene kot človek, ki mu je notranjska zemlja pri srcu bolj kot vse drugo na svetu. Ljubezen do te zemlje pri njem ni fraza, temveč globoka stvarnost, ki se zrcali v vseh njegovih delih in spremlja vse njegovo življenje.

»Take lipe, kot je ta, ni kjer si bodi,« mi pripoveduje. »Nad sto takih lip pa so tod okoli posekali med vojno Italijani.«

Potem mi pokaže dve drugi košati drevesi: »Vidiš, tisto hruško in tisti oreh sem vsadil 24. aprila 1924... Zasadiš sem več ko dvesto drevesc, a sta mi jih okrog 60 odstotkov uničila voluhar in zajec.«

Pripoveduje mi, kako rad hodi po notranjskih hribih in gmajnah. To da je njegovo najljubše razvedrilo, drugega »športa« ne pozna.

Njegova žena Terezija je medtem prinesla pristnega domačega žganja in mi ga naložila v kozarček, iz kakršnih smo včasih pili, ko smo meli proso...

Počasi se zasučje pogovor na njegovih šestdeset let. (Mimogrede: za ta leta je še čil, da mu kar zavidam.)

»Kako gledaš na teh svojih šestdeset letih in česa se najrajši spominjaš?«

Pogled mu je splaval proti gozdovom, ki jih je božalo popoldansko sonce.

»Najrajši se spominjam mladih let, ko sem pastirčeval po javoriniških gmajnah in hostah... V Cerkniskem jezeru smo lovili ribe in tekmovali, kdo bo dlje plaval. Večkrat smo bežali pred ribiškimi zakupniki. Pozimi pa smo se drsali po zamrznjenem jezeru z drsalkami, ki smo si jih sami naredili iz deščic in »šprikelj« od dežnika...«

Da, z enajstimi leti sem si že služil kruh kot pastir, potlej sem

do šestnajstega leta žgal opeko. Po šestnajstem letu pa sem delal po gozdovih in na žagah.

»In si kljub temu našel čas za izobraževanje?«

»Časnike in knjige sem začel brati z enajstimi leti. Ves prosti

Spomin iz partizanskih let: Matevž Hacet (prvi z desne) kot komisar 14. divizije v pogovoru z Ivanom Kovacem-Efenko in Tončkom Turnherjem

čas sem posvetil branju in se kmalu seznanil s slovenskimi klasikami. Pri štirinajstih letih sem začel brati ruske klasike, potem so prišli na vrsto francoski, kolikor se jih je pač dobilo v slovenskem prevodu.

»Si morda podedoval to nagnjenje po kakem svojem predniku?«

»V naši hiši so bili od leta 1775 vsi pismeni razen moje babice. Moj praded Luka je bil od leta 1843 naročen na Kmetijske in rokodelske novice in je pisal kroniko. Znal je tudi nemški. Naj povem še to, da je moja mati mnogo brala, da je imela čudovit spomin in je znala na pamet pesmi Franceta Prešerna, Antona Aškercja in Simona Gregorčiča. Prav ona mi je vcepila ljubezen do domačih klasikov.«

»Kje pa si dobival knjige, ki si jih prebiral?«

»Kjer je bilo mogoče, največ pa v knjižnici delavskega kulturnega društva Svoboda v Loški dolini. Pripominjam, da sem bil do 16. leta starosti pri sokolih, potem pa vseskozi v delavskem gibanju. Leta 1928 so me pri Svobodi izvolili za knjižničarja. To funkcijo sem opravljal do leta 1934, ko je bila Svoboda razpuščena, leta 1935 pa sem postal predsednik njene naslednice Vzajemnosti. V letih, ko sem bil knjižničar, sem vedel o vsakem delavcu, kmetu in obrtniku v Loški dolini, kaj bere in kaj ga najbolj zanima. Na žagi na Marofu smo vsak dan razpravljali o domačih in mednarodnih vprašanjih. Na družbeno-političnem in kulturnem področju je bilo takrat v Lo-

pa cenim najbolj tista, ki so zares izvirna, kot so na primer dela Karla Grabeljskega-Gabra. »Partizanski« del tistih pisateljev, ki sami niso bili v borbi, ne berem.«

»Če samokritično oceniš svoja dela — katero izmed njih šteješ za najboljše?«

»Vprašanje je malce nerodno, ker je pač najbolje, da pisatelj prepusti oceno bralcem. Vendar menim, da se moja ocena ujema z njihovo: za svoje najboljše delo štejem Komisarjeve zapiske. To delo bi bilo gotovo že ponatisnjeno, če tega ne bi bili preprečili razni nevoščljivci...«

»... nevoščljivci?«

»... ki jih ne maram imenovati. Vendar so se zmotili, če so mislili, da me bodo literarno uničili. Sem pač notranjska trma!«

»Kot notranjska trma imaš gotovo v načrtu nova dela. Bi mi lahko kaj povedal o njih?«

»Letos bo izšla pri Državni založbi moja Vaška kronika, v kateri sem opisal dogajanje v Loški dolini po vojni. V rokopisu imam Roman Streharjeve družine, I. del. Predloga za to delo so zapiski mojega praded Luke. V njem je zajeta doba od leta 1805 do 1889. Drugi del tega romana nameravam končati v prihodnji zimi. Sicer pa o načrtih nerad govorim...«

V nadaljnjem pogovoru sva se dotaknila tudi mlade generacije. Na kratko sem si zabeležil Matevževe besede: »Ne zgražam se nad dolgočasi — zastran mene ima lahko vsak frizuro po mili volji; pač pa se zgražam nad lenuhi in tistimi, ki ne marajo zemlje...« (Čudno bi bilo, če bi Matevž kot delaven človek mislil drugače. Do 55. leta starosti ni poznal osemurnega delavnika, delal je po dvanajst do šestnajst ur na dan...).

»Kako pa se počutiš kot pisatelj med Notranjci?«

»Predvsem želim povedati tole: ne morem si misliti pisatelja, ki živi daleč od rodnega kraja, mu obrača hrbet in ga videva le kot turist... Rad imam Notranjce, čeprav ne znajo še dovolj ceniti pisateljskega dela. Marsikdo misli, da je to delo nekakšno igrkanje. Ne vedo, da je mnogo težje pisati, kot pa fizično delati. Kaj vse moram vedeti in pretuhtati, preden kaj napišem! Nič kolikokrat sem se v mesečnih nočeh sprehajal ure in ure po vrtu ter premišljal, kako bom zastavil pero. Moram reči, da imajo Korošci do te reči boljši odnos. Notranjci so bolj trdi ljudje... pa premalo možnosti za izobraževanje so imeli.

Sicer pa se počutim kar dobro. Ko sem bil pred leti proti svoji volji upokojen, sem šel takoj domov. Dolgčas mi ni nikoli. Pozimi berem in pišem, drugače sadjarim,

Matevž Hacet (na levi) s svojim prijateljem Janezom Trapetom v Franciji (leta 1938)

hodim po gozdovih in gmajnah. Rad se spominjam Prežihovega Vranca, ki se je poleg pisateljstva prav tako ukvarjal s kmetijo. Leta 1946 sem preživel teden dni pri njem, na Prežihovihovem vrhu. Pomagal sem mu voziti gnoj, orati in saditi krompir...«

»Kakšna življenjska želja se ti utrinja ob šestdesetletnici?«

»Rad bi živel toliko let kot moj praded Luka.«

Mudilo se mi je — sonce je že zahajalo — zato sem ga pozabil vprašati, koliko let je bilo to.

Če je Luka živel devetdeset let, želim Matevžu iz dna srca, da bi jih dočakal še več. Da bi živel in vztrajal kakor hrast, ki je pognal med skalovjem notranjske zemlje!

In vedi, dragi Matevž: čeprav je ta zemlja trda, bo znala ceniti, kar je in kar še bo od tebe dobila!

FRANCE SUSTERSIC

Partizanska ljudska pesem

Jokajoči vojak

Družini so rednika odpeljali,
njegova deca plaho je tožila,
da bo očetu milost izprosila;
nje vzdih klavcev niso omehčali.

Ko so oči očetu zavezali,
je prednje solzna deca pokleknila,
fašistov srca niso se zganila;
obrazi strelcev togi so obstali.

Le star vojak se nanje je ozrl:
»La porca guerra! Poveri bambini!«
in si skriva solz v rokav otri;

in tudi on izpolnil je ukaz.
Ko salva je zamrla po dolini,
vojak z dlanmi si je zakril obraz.

Vinko Sumrada-Radoš

Vojaška veda in tehnika

Ameriška vojaška pomoč Jordaniji

Znano je, da Američani dajejo Izraelcem vso moralno in tudi materialno podporo, kar pa jih ne ovira, da ne bi orožja prodajali tudi nasprotni strani. Tako na primer bodo Jordaniji prodali za 30 milijonov dolarjev raznega orožja.

Predvsem gre za eskadriljo prestrelalcev F-104, ki je bila naročena še leta 1966, vendar se je njena dobava spričo izraelsko-arabske vojne in kasnejše napetosti na Bliznjem vzhodu zavlekla. Razen letal bodo ZDA poslale v Jordanijo še razna vozila (vendar ne tankov), opremo za zvezo in pehotno orožje.

Protigverilski oklopnik

Poročajo, da so ZDA izpopolnile oklopno vozilo »Commando« in ga prilagodile za protigverilske namene. Novo vozilo (»Commando V-100«) po cestah lahko vozi s hitrostjo do 115 km na uro, lahko pa tudi plove po rekah in jezerih. V kupoli je vgrajen poskromitraljez s kalibrom 7,62 mm, razen tega pa ima v bočnih jeklenih ploščah še enajst odprtih, skozi katere lahko s svojim orožjem streljajo vojaki, ki se s tem vozilom prevažajo. Jeklene plošče, s katerimi je vozilo obdano, so zelo trdne in varujejo posadko ne le pred krogli, temveč tudi pred eksplozijami min.

Oklopno vozilo »Commando V-100« je namenjeno za zaščito kolon in protigverilske akcije.

Francozi in alžirska vojska

Francozi so se z Alžirci dogovorili, da bodo v svojih vojaških šolah usposobili 673 mladih Alžircov za oficirje in tehnike. Vendar se njihovo sodelovanje z alžirsko vojsko ne omejuje le na šolanje, saj je v alžirskih vojaških enotah tudi 341 francoskih strokovnjakov. Razporejeni so predvsem po orožniških, zalednih in veterinarskih enotah in ustanovah.

Francoski protiletalski samohodni top

Francoske enote so dobile v svojo oborožitev nove samohodne topove za obrambo pred nasprotnikovimi letali v nizkem poletu. Ti topovi so dvocevni, njihov kaliber je 30 mm, vgrajeni pa so v kupole, ki jih je moč obračati na vse strani. Iz obeh cevi lahko na sekundo izstrele po 20 granat, obstreljujejo pa cilje, ki lete do 2.500 metrov visoko. Za merjenje uporabljajo posebne optične naprave ali pa radar.

Švedska STOL letala

Na Švedskem so izdelali prvih pet prototipov znanih lovcev »Viggen«, ki se od običajnih lovcev razlikujejo po tem, da imajo STOL značilnosti, kar pomeni, da lahko pristajajo in se dvigajo na zelo majhni razdalji. Nove lovce še preskušajo.

Britanske mornariške rakete

Vojna mornarica Velike Britanije bo kmalu dobila v oborožitev novo vrsto vodljivih protiletalskih raket »ladja-zrak«. To so rakete tipa »Sea Dart«, s kakršnimi bodo najprej opremlili rušilce tipa 82, ki jih še grade, nato pa še druge nove rušilce in fregate.

Raketne topničarke

Znana britanska firma Vesper Thornycroft pripravlja prototip 200-tonske topničarke, ki bi bile podobne sovjetskimi raketnim točnim, vendar še boljše od njih. Topničarka bo dolga 43 metrov, spodnji del bo jeklen, zgornji pa iz aluminijevih zlitin. Pogonja jo turbinski motor, ki ji bo omogočal hitrost 75 km na uro.

Topničarka te vrste bo oborožena s petocevnim metalcem za rakete »ladja-ladja« tipa »Sea Killers«, ki bo izstreljeval rakete do 20 km daleč. To raketo lahko uporabljajo tudi proti ciljem v zraku. Razen tega bo topničarka oborožena še z zelo natančnim topom, ki ga bodo pritrčili na zadnji del krova.

Obrambna vzgoja in ljudska zaščita

REZULTATI ANKETE PARIS MATCHA

Kaj mislijo Francozi o vojni in miru

DA, ŠE ENA SVETOVNA VOJNA BO — NAJNEVARNEJŠE VOJNO ŽARIŠČE JE BLIŽNJI VZHOD — BOLJE JE, ČE IMAMO DVE NEMČIJI — AMERIČANI SO NEVARNEJŠI ZA MIR OD RUSOV

Prvo vprašanje se je glasilo: »Se bojite, da bo vaše pokolenje dočakalo tretjo svetovno vojno?«

Na to vprašanje je pritrdilno odgovorilo 54 odstotkov, nikalno 39 odstotkov, 7 odstotkov anketirancev pa ni dalo nobenega odgovora. Zanimivo je, da mlajši

manj verjamejo v možnost tretje svetovne vojne kot starejši in da so komunisti v tem pogledu večji optimisti od drugih.

»Kakšna vojna je najverjetnejša: med ZDA in ZSSR, med ZSSR in Kitajsko ali med ZDA in Kitajsko?«

Med anketiranci je bilo samo 7 odstotkov tistih, ki pričakujejo spopad med ZSSR in ZDA. Velika večina pa meni, da se bo v vojni znašla Kitajsko. Za vojno med Kitajsko in ZSSR se je opredelilo 30 odstotkov, za vojno med Kitajsko in ZDA pa 38 odstotkov anketirancev. Vsi drugi (25 odstotkov) na to vprašanje niso dali odgovora.

Na vprašanje, če bi se morala tudi Francija udeležiti vojne, je 48 odstotkov anketirancev odgovorilo pritrdilno, 40 odstotkov nikalno, 12 odstotkov pa se ni izjasnilo.

»Katero vojno žarišče je trenutno najnevarnejše?« se je glasilo naslednje vprašanje.

Največ anketirancev — 34 odstotkov — vidi največjo nevarnost za svetovni mir v konfliktu na Bliznjem vzhodu, 28 odstotkov v vietnamski vojni, 15 odstotkov na rusko-kitajski meji, 2 odstotka v Latinski Ameriki, 1 odstotek v Berlinu, vsi drugi (20 odstotkov) pa ni vedelo kaj odgovoriti.

»Ali je bolje za mir v svetu, da imamo dve ali eno samo Nemčijo?« je bilo eno izmed naslednjih vprašanj.

Natančno polovica anketirancev (50 odstotkov) meni, da je za ohranitev miru bolje, če je Nemčija še nadalje razdeljena na dve državi, 34 odstotkov anketirancev se zavzema za združeno Nemčijo, 16 odstotkov pa se ni

moglo odločiti za nobeno izmed teh dveh rešitev.

»Ali pri naporih za ohranitev miru Francija lahko igra zelo pomembno ali pa le drugorazredno vlogo?«

Največ anketirancev (49 odstotkov) meni, da bo njena vloga le drugorazredna, medtem ko 44 odstotkov anketirancev pričakuje, da Francija lahko bistveno vpliva na ohranitev miru. Sedem odstotkov anketirancev se ni opredelilo.

»Katera izmed spodaj naštetih držav najbolj ogroža mir?« Odgovori na to vprašanje so nedvomno zelo značilni. Anketiranci so se opredelili takole:

Dežela	Bori se za mir	Ni odgovorilo	Tvega vojno
Francija	81 %	7 %	12 %
V. Britanija	68 %	6 %	26 %
Z. Nemčija	60 %	14 %	26 %
SZ	43 %	31 %	26 %
ZDA	26 %	54 %	20 %
Izrael	17 %	62 %	21 %
Kitajska	12 %	64 %	24 %
Egipt	12 %	61 %	27 %

Očitno je, da so Francozi ocenjevali samo trenutno stanje, ne pa vzrokov, zakaj v nasprotnem primeru bi bile na zadnjem mestu bržkone Združene države Amerike in ne Egipt.

Tudi vojaška teorija je znanost

Pri nas je zaposlenih okoli priprave na obrambo, v vojski, v raznih institutih in v vojaški industriji 300.000 ljudi. Naša država daje za vojsko in obrambne priprave približno 10 milijard dinarjev (seveda novih) letno. Tako veliki stroški zahtevajo, naj bi bil vsak dinar uporabljen res tako, da bi najbolj koristil. Drugače rečeno, obrambne priprave naj ne bi bile prepuščene ozke krogu vojaških in civilnih oseb, ampak širokemu krogu znanstvenikov z raznih področij znanosti.

Uskladiati delo vseh znanstvenikov, ki delajo na različnih področjih narodne obrambe, pa tudi pritegniti k delu prav vse, ki lahko kaj koristijo, pa je velika in dolgotrajna naloga. Prvi korak na poti k njenemu uresničenju je bilo znanstveno posvetovanje, ki se je pred kratkim končalo v Beogradu. Udeležilo se ga je nad 250 znanstvenikov, tako civilnih oseb kot vojakov. Med vojaške-znanstvenike pa lahko štejemo strokovnjake raznih služb kot tudi tiste oficirje in generale, ki se poleg svojega rednega dela v vojaški službi ukvarjajo z vojaško teorijo.

Vse do zdaj so se ukvarjali z vojaško vedo predvsem vojaške osebe, njihova dognanja pa so ostala po večini tajna. Zaradi tega se je marsikje udomačilo prepričanje, da vojska živi po starih ustaljenih navadah, ki se ni so v sto letih kaj prida spreminile. Marsikje pa je v očeh civilnih znanstvenikov vojaško raziskovalno delo dobilo videz manj vrednosti. Samo spomnimo se, kako so marsikje podcenjevali lju di, ki so končali različne vojaške šole, včasih pa tudi civilne, če so bili tedaj še v uniformi. Na beograjskem posvetu so celo rekli da je vojaška veda od družbe nepriznana in da se razvija dejansko »ilegalno«.

Ves posvet pa je izzvenel v zahvalo, naj zadeve narodne obrambe ne bi urejali po spodbudi in iznajdljivosti posameznikov, spontanosti ter odločanju priučenih »vojaških obrtnikov« kot je dejal general Pekić.

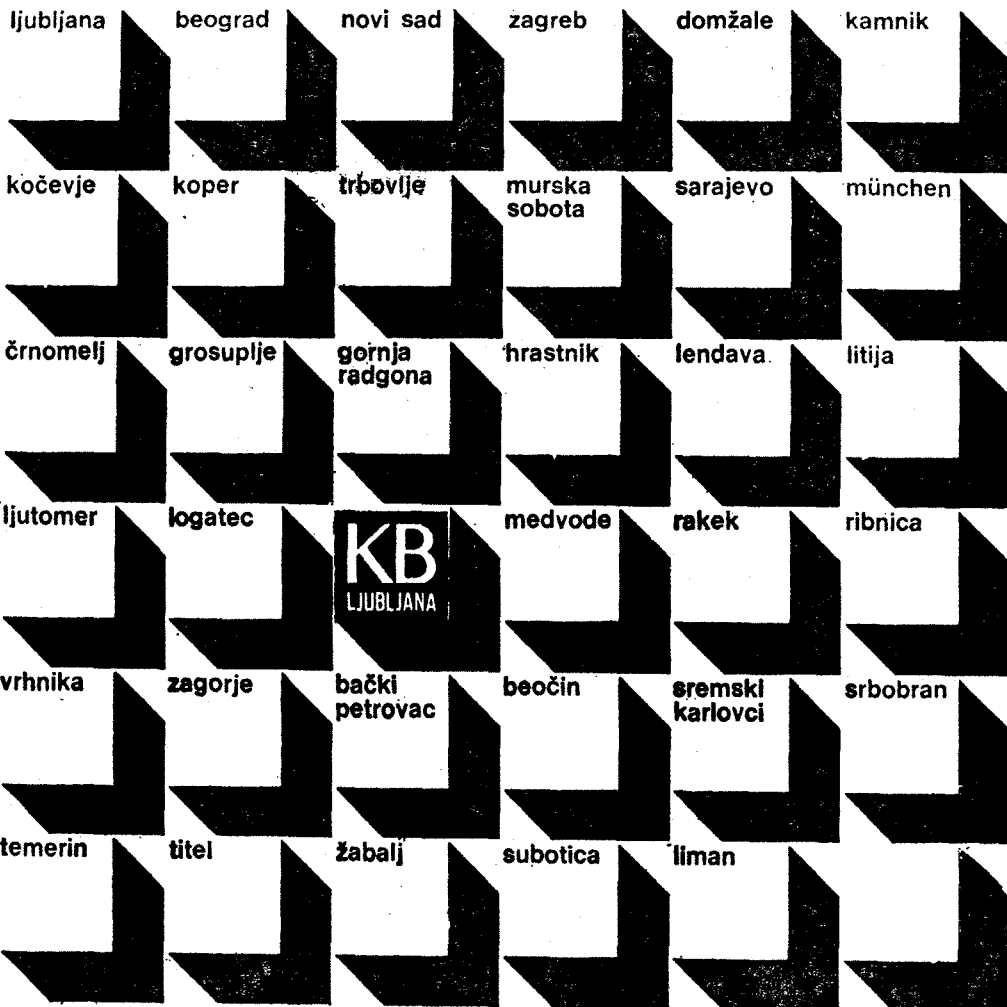
Zdaj, ko naša skupnost odločno in pospešeno prehaja v podružbljanje narodne obrambe v skladu z načelom o vseljudski vojni, če bi nas napadel ali zasedel kak sovražnik, je razprava o vedno večji vlogi znanstvenikov v narodni obrambi še posebno važna. Po besedah več udeležencev beograjskega posvetovanja bi pri nas morali že zdaj, v mirnem času, pripraviti osnovna vojaška načela za obrambo, posebno glede na vseljudski odpor. Drugače se nam utegne zgoditi, da bomo prisiljeni o tem razmišljati, ko bo že prepozno. V tem primeru bi imeli veliko večje žrtve, saj bi se morali učiti iz prakse. Spomnimo se samo, kako malo smo pri nas vedeli o partizanski voj

ni leta 1941 in kako drago smo plačali prve izkušnje.

Seveda nihče ne more prerokovati, kakšne oblike bojevanja bi zoper nas uporabljal sovražnik, pa tudi ne, kako bi bil oborožen, izurjen in številen. Zlasti ne, ker se taktika in oborožitev vseh armad, zlasti velikih držav, stalno spreminjata. Zato naj bi vojaški in civilni znanstveniki v sodelovanju na vseh področjih znanosti tesno sodelovali ter redno prilagajali naša obrambna načela.

V bistvu pa gre za več zadev. Civilni znanstveniki naj bi priznali vojaškim teoretikom, da so sploh znanstveniki. Razmišljanje o vojaških zadevah naj bi se razširilo iz vojaških vrst na civilne znanstvenike, raziskovalno delo pa naj se ne bi več razvijalo vzporedno, ampak enotno.

pravi naslov za denarna vprašanja

ŠIROKA MREŽA POSLOVNIH ENOT V JUGOSLAVIJI IN POSLOVNIH KORESPONDENTOV V INOZEMSTVU JE ZDRUŽENA. S SODOBNO TEHNIČNO OPREMO, POSLOVNIMI IZKUŠNJAMI IN TRADICIJO. ZATO JE NAŠ BANČNI SERVIS SODOBEN, HITER IN UČINKOVIT.

Lov na četnike

Borci dveh čet 4. bataljona 6. črnogorske udarne brigade so se kmalu po polnoči razvrstili na cestnem križišču v Mateševu. Bilo je konec decembra 1943. Pod nogami borcev je škripal sneg. Komandant je komandirjema čet dajal kratek ukaz za pohod in ju opozarjal, da je uspeh akcije odvisen od tega, če jih ne bo na pohodu nihče opazil. Obveščevalni organi so zvedeli, da se v Črni izpod Komov skriva kakih deset četnikov, med njimi tudi nekaj znanih zločincev.

Vodnik je zemljišče dobro poznal in je po stranskih poteh, ki so peljale nad vasmí in po snegu, ki ga je bilo na nekaterih krajih čez pas, pripeljal kolono do cilja. Vse je bilo tako preračunano, da bi kolibo, v kateri so se skrivali četniki, obkolili še pred dnevom. Četniki, ki jim ni primanjkovalo hrane, so nameravali tu poleg planinskega potoka v miru preživeti zimo.

V kolibi pa je bilo vse mirno. Kazalo je, da notri ni nikogar in da so četniki zbežali, brž ko so zaslišali nevarnost. Potem ko je komandant preveril, kako so se borci razporedili, in ko je opozoril komandirja, naj se zavarujeta od zadaj, je na ves glas zakričal: »Četniki, vdajte se! Obkolje-ni ste!«

V kolibi, pogreznjeni v sneg in obdani z gostimi smrekami, se ni nihče oglasil. Borci so bili že skoraj prepričani, v to, da so zaman krenili na tako utrudljiv nočni pohod.

Tišino je spet presekala komandantov glas. Tudi nekateri borci so začeli pozivati četnike k vdaji. Namesto odgovora pa je do ušes borcev, ki so imeli puške in puškomitraljeze pripravljene na strel prihajalo le šibko žuborenje potoka.

Nenadoma pa so se, med pokanjem pušk in grmenjem ročnih bomb, odprla vrata kolibe, skoznje pa so planili četniki. Presenečeni, ker so se znašli pod navzkrižnim ognjem, so se skušali prebiti najprej na eno, nato pa še na drugo stran, vendar brez uspeha. Čeprav je bila še tema, so se kljub temu lahko prepričali, da zaradi tesnega obroča nimajo nobenega izhoda. Borci so bili od kolibe oddaljeni le nekaj desetnih metrov, bili pa so tako dobro razporejeni, da jim od ognja tovarišev iz nasprotnih smeri ni grozila nobena nevarnost.

Nato je bilo spet vse tiho. Četniki so se bržkone posvetovali, kaj jim je storiti. Partizani so

znova zahtevali, naj se vdajo. Nekdo od četnikov jim je odgovoril s strelji, toda drugi so se oglasili z željo, da se vdajo. Trije četniki so se z dvignjenimi rokami stopili iz kolibe pred naperjene puške partizanskih borcev.

»Kje pa so še drugi? Koliko vas je bilo?« jih je vprašal komandant.

»Ne vemo. Eden je ranjen, za druge pa nam ni znano, kje so,« so odgovorili.

Zdani se je. Borci so skrbno preiskali kolibo in vsak grm okrog nje. Ranjeni četnik je skušal uiti. Predse je vrgel bombo, da bi si napravil pot. Ni mu uspelo. Zaseda je bila tako postavljena, da bi v primeru, če bi se prebil skozi prvi obroč, naletel še na drugega, ki je bil takoj za prvim. Negibno je obležal v snegu.

Borec, ki se je ozrl proti vrhu vitke smreke, je nenadoma zakričal:

»Komandir, komisar! Pazita, tam gori je četnik!«

Komaj je to izgovoril, že je mednje padla ročna bomba. V hipu so se vrgli na tla in prikrili izza debel. Bomba je eksplodirala, ne da bi koga ranila. Takoj zatem je rafal iz puškomitraljeza sklatil četnika v sneg.

Aktivisti so kmalu zatem sporočili, da se četniki skrivajo tudi v Prekobrdju. Ko se je 6. brigada lotila čiščenja Prekobrdja, je bilo vreme obupno slabo. Bataljon je že zvečer krenil na pot in ga je vso noč pral mrzel zimski dež. Da sovražnik ne bi zvedel za pohod, se je kolona bližala Prekobrdju po stranskih gozdnih poteh. Noč je bila temna in zato je bil pohod še toliko naporejši.

Vodniki so pripeljali partizansko enoto naravnost pred cilj. Štab je na podlagi podatkov, ki jih je bila zbrala obveščevalna služba, ugotovil, da se četniki skrivajo v manjših skupinah po samotnih hišah, zemljankah in drugih skrivališčih.

Ne da bi slutil, da je hiša, v kateri se je skrivala ena izmed četniških skupin, že obkoljena, je na prag stopil bradač, opasan s travkovi za municijo.

»Vdaj se!« je zaslišal oster glas, preden je mogel opaziti partizane. Hitro se je umaknil v hišo in za seboj zaloputnil vrata.

Borci so se razporedili po kritjih in previdno opazovali hišo z neposredno okolico vred. Nekajkrat so pozvali četnike, naj se vdajo. Odgovora ni bilo nobenega. Zato so sklenili, da bodo

vdrli vrata in polovili četnike kar v hiši. Pričakovali pa so odpor. Ko je prvi borec stopil čez prag, v hiši ni bilo že nobenega četnika več.

Četnik, ki so ga bili še pred kakimi desetimi minutami videli na pragu hiše, se je nenadoma pokazal v kakih deset metrov oddaljeni lopi za krompir. Ko pa je ugotovil, da ne more nikamor, se je spet pogreznil v tla. Partizanskemu očesu to ni ušlo. Sedaj so borci vedeli, zakaj je bila hiša prazna: na tleh so našli pokrov, izpod katerega je ozek predor peljal k lopi za krompir. Ko so četniki spoznali, da jim ni rešitve, so se vdali.

Nič boljše se ni godilo neki drugi skupini, ki je bila prepričana, da je bila našla varno prezimovališče. Prav blizu zadnjih hiš v vasi je bila manjša kraška jama, za katero so obveščevalci ugotovili, da je »naseljena«. Čeprav so partizani nekajkrat pozvali »prebivalce«, naj se vdajo, jim ni nihče odgovoril. Ni bilo drugega izhoda: nekdo od njih bi se moral spustiti vanjo in jo pregledati.

Za tako naloge so navadno posilskali prostovoljce. Med prvimi se je javila osemnajstletna Rosa Petrovič iz 3. čete 4. bataljona. S svojo zahtevo, naj jo puste v jamo, ni odnehala in naposled so ji morali ugoditi.

Rosa je bila bolj podobna moškemu kot ženski. Nosi la je kratke lase, prek vojaške bluže je imela navzkrižne jermene, pritrjene za usnjen pas z bombami in pištolo, oblečena pa je bila v prave vojaške hlače. Torej pravcati moški. Sicer pa za moškimi tudi v pogumu ni zaostajala, zaradi česar so jo tovariši imeli zelo radi.

Spušcanje v jamo bi bilo brez vrvi prenevarno in zato so jo z vrvjo prevezali čez pas. Počasi so jo začeli spuščati navzdol in kmalu se je znašla nad glavami četnikov. Rosa je hladnokrvno namerila s pištolo nanje in vzkliknila:

»Vdajte se in odložite orožje, sicer vas bom vse pobila!«

Četniki so uvideli, da jim ne ostane prav nič drugega, in so drug za drugim začeli dvigati roke. Od strahu so se jim šibila kolena. Čeprav so se pred partizani skrivali že več mesecev, ni bilo med njimi nobenega, ki bi mu bilo treba zaradi takega zločina odgovarjati...

JOVO MIHALJEVIČ

To je ena izmed zadnjih fotografij iz Kambodže, kjer Nixonova Amerika opravlja svoje »kulturno« poslanstvo. Na mesta in naselja se dan za dnem usipa na tisoče ton bomb. Bombardiranje se bo baje nadaljevalo tudi potem, ko se bodo kopenske enote umaknile iz Kambodže. Na kraju ruševin, ki jih kaže ta slika, je bilo pred kratkim še živahno mesto Tonle Bet, petinštirideset milj severno od Phnom Penha. Zdaj je tu tišina in smrt...

Združeno železniško transportno podjetje

GRADBENO PODJETJE

LJUBLJANA, Ob Zeleni jami 2

čestita vsem borcem in delovnim ljudem za dan borca - 4. julij.

opravlja vsa gradbena dela na visokih in nizkih gradnjah.

Mile Pavlin SKRIVNOST ŠIMNOVE SMRTI / TORZO ROMANA /

Kaj sem mogel drugega kot ubogati? Toda bil sem užaljen, ker so me odstavili in mi očitali lenobo, malomarnost in nesposobnost. Po drugi strani pa sem bil celo zadovoljen, da se bom znebil more odgovornosti za delo, ki me ni veselilo in ki sem ga imel za brezupno početje. Naj še drugi poskusijo, pa se bo videlo, ali bodo naredili kaj več kot sem jaz!

Ugibal sem, kako bo, ko bom čist navaden partizan in mi bo ukazoval neuk kmečki fant, ki zna komaj pisati in brati ter so ga spravili k nam šele pred enim ali dvema mesecema. Brž bodo lahko ugotovili, kdo sem, da vem o politiki več kot vsi komisarji skupaj in da se tudi v boju ne ustrašim. Toda saj do zdaj — kar se sliši neverjetno — sploh še nisem bil v večjem spopadu, samo bežal sem ali pa smo koga ustrelili kot tistega šoferja. Le nevarnosti sem obilo okusil.

Zglasil sem se v štabu, poslali so me v bataljonski štab, od tam na četo poveljstvo; nato k vodniku in nazadnje k desetarju. Prav tak je bil, kot sem si ga predstavljal, in najprej je začel zijati v mojo grbo. Potem mi je dal rjav pihalnik in prgišče nabojev. Reče, si je prizadeval, da bi me naučil ravnanja z orožjem, pa se ga brž poučil, da obvladam to reč bolje kot on. Tudi na straži, v zasedah ali patroljah mi nihče ni mogel kaj novega povedati ali me naučiti, da ne omenim političnih ur. Komaj nekaj dni sem užival to srečo, da so se vsi bali mojega znanja in mu pustili lepo pri miru. Ni se nam godilo slabo, meni pa še posebej ne. Hodili smo okoli kmetov, po malem pili in na-

199

tepavali koline. Vsi skupaj smo se tudi ozirali za dekleti, toda jaz sem spet povsod pogorel, čeprav se mi je večkrat zdelo, da me ženske občudujejo. Morda so tudi v teh odročnih hribih zvedele za moja dejanja po dolini?

Naš komisar je na političnih urahbral časopise, pa še tega ni znal pošteno. Večkrat nas je vprašal, če ima kdo kakšno vprašanje. Takrat sem ga vprašal kaj takega, kar sem vedel, da mi ne bo znal odgovoriti. Večkrat smo se mi vsi pošteno nasmejali, ko se je potil in pleteničil. Nazadnje se je razjezil in potrgal komisarske znake z rokava, mene pa odgnal v bataljonski štab in tam rekel, naj bom kar jaz komisar. Začudo v štabu niso bili proti, poslali so me v četo, njemu pa ukazali, naj gre v drugi bataljon.

Zdaj sem govoril jaz in kmalu so me hodili poslušati tudi z drugih čet. Vmes smo se nekajkrat spopadli z Nemci, slišal sem piskati okoli sebe kroglice, kar je bilo zame nekaj novega. Zbral sem ves pogum, težko je bilo, toda vzdržal sem in se celo izkazal. Živel sem v prepričanju, da me še smrt ne mara, ker je ženskega spola, da pač kopri-va ne pozebe. Navadno padajo lepi in dobri, takle kot sem jaz, ki je vsepovsod neobdigan, pa ostane. Kmalu sem se smukal med kroglicami kot da so ose, ne pa jeklenke.

Ni bilo dolgo in postal sem dejansko komisar. Potrudil sem se še bolj, moja četa je bila najboljša v bataljonu, čeprav je bilo v njej največ novincev.

Ti so me posebej zanimali. Z vsakim posebej sem se dolgo pogovarjal. Ne vem kako in zakaj, toda trije so se mi zdeli sumljivi. Nekaj mi na njih ni ugajalo. Naročil sem nekaterim starim partizanom, naj nanje pazijo. Brž sem zvedel, da stikajo glave in da nekaj kuhajo. Nikomur nisem zaupal, vzel sem patroljo in odšel v njihove domače kraje poizvedovat, kdo so. V treh dneh sem vse opravil,

200

zvedel pa sem čudne reči. Lagali so mi, ko so dajali podatke o sebi. Eden je bil zaprt, pa je to utajil, drugi je bil dolgo v Nemčiji, pa mi tega ni povedal, tretji je imel brata gestapovca. Še bolj smo jih opazovali, nato pa mi je eden izmed starih partizanov razburjen povedal, kako je eden izmed njih med pohodom puščal za seboj odlomljene smrekove vejice. Skoraj ob istem času sem zvedel, da je pred mojim prihodom v četo padel koman-

**CESTNO
PODJETJE**

NOVO MESTO

**GRADIMO,
MODERNIZIRAMO
IN VZDRŽUJEMO
CESTE**

Delovnim ljudem, poslovnim prijateljem, predvsem pa nekdanjim udeležencem NOV pri-
srčen borčevski pozdrav za 4. julij — dan borca.

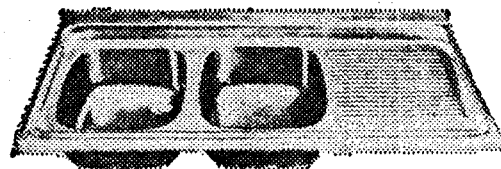
LJUBLJANSKE OPEKARNE LJUBLJANA

obveščajo

vse cenjene odjemalce, da na svojih obratih
izdelujejo vse vrste opečnih izdelkov

Vse informacije daje prodajni oddelk Cesta na
Vrhovce 2, telefon 61-965 in 61-805.

**POMIVALNO KORITO IZ UVOŽENEGA
NERJAVEČEGA MATERIALA — KROM-NIKEL**

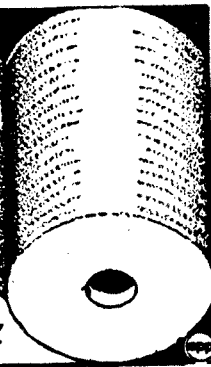

KOVINOPLASTIKA • LOŽ

**HIGIENSKA
PAPIRNA KONFEKCIJA**

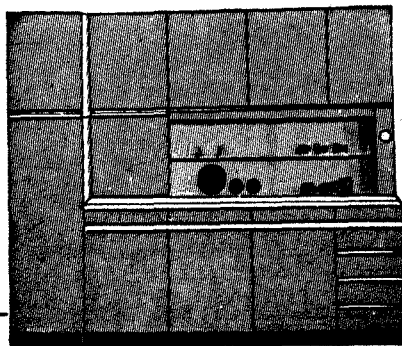
Taloma

Sladkogorska
SLADKI VRH

V SODOBNO KUHINJO — SODOBNO KUHINJSKO POHIŠTVO

kredenca izpeljanke
iz kuhinje VEGA 55

201

dar v precej čudnih okoliščinah. Govorilo se je, da so ga ubili s strelom v hrbet v neki manjši praski. Če ga niso tile? Odšel sem v bataljonski štab in povedal vse to. Pisano so me gledali, potem pa uicazali vse tri aretirati. Tudi preiskal sem jih in našel pri vsakem nekaj sumljivih predmetov. Eden je imel napol pretrgano stran iz neke knjige, drugi staro rokavico, tretji velik gumb. Ko smo te predmete izdvojili iz kupa drugih, so se oni trije spogledali, se začeli tresti in prositi za milost. Kar sami so začeli pripovedovati o svojih nalogah in svezah z gestapom.

Kaj jih je pozneje doletelo, ni treba posebej pripovedovati. Jaz pa sem si pridobil sloves neznatljivega poznavalca ljudi. Toda kljub temu sem bil še vedno samo četni komisar, pa čeprav sem namesto bataljonskega komisarja imel politične ure pred bataljonom. Morda bi tako dočakal konec vojne in ne bi postal to kar sem, če ne bi nekega dne prišel k nam v bataljon sekretar komiteja. Zagledal me je z našitki četnega komisarja, me ogovoril in kar dolgo sva se pogovarjala. Pripovedoval sem mu o življenju v bataljonu, kako ga precej lomijo in kako so nesposobni, kako bi jaz naredil drugače, če bi imel besedo. Poslušal me je in najbrž je bil s menoj enakih misli, ker je slišal podobne reči že od drugih. Odšel je v štab, tam so se dolgo posvetovali. Prav gotovo so govorili tudi o meni, zakaj čez kak teden je bil ves štab odstavljen, mene pa so imenovali za bataljonskega komisarja.

Zdaj, ko sem bil v štabu, sem imel spet več stikov s prebivalstvom, spet sem lahko hodil po vaseh po svoji volji z enim ali dvema spremljevalcem. Kmalu nato smo odšli na Pohorje proti Mariboru in naredili nekaj zelo uspešnih akcij. Delovali smo samostojno, le včasih nas je prišel obiskat kdo iz štaba brigade.

Tedaj se mi je spet zdelo, da sem srečen. Nihče

202

nas ni preganjal, delali smo kar smo sami hoteli. Le to mi ni bilo všeč, da je bilo v bataljonu vse preveč po domače, disciplina je bila slaba in partizani so celo ugovarjali svojim voditeljem. Jaz sem zahteval ubogljivost brez pripomb, pa čeprav bi morali ljudi v to prisiliti s kaznimi. Drugim članom štaba to ni preveč dišalo, hoteli so, da bi ljudi počasi pripravili do večje discipline z vplivanjem. Tako smo prišli navzkriž. Seveda tudi sami niso bili dovolj disciplinirani, kar sem jim nekajkrat rekel. Spet je bil ogenj v strehi in komaj da smo govorili.

Slutil sem, kako me črnijo pri brigadnem štabu in pri terenih, zato sem še bolj zagrizeno in trmasto delal. Poleg političnega dela sem si po četah organiziral celo mrežo obveščevalcev, podobno kot sem jo imel v Ljubljani. Kmalu sem vedel za vsakogar, kaj počneja in kaj govori, zvedel sem za vsak prekršek ali godrnjanje. Med drugim sem tako tudi zvedel za nekaj nečednih stvari, ki so jih zagrešili člani štaba, katerega član sem bil tudi jaz. Kot mi je velevala dolžnost, sem to sporočil brigadnemu štabu. Največji uspeh pa sem doživel, ko sem spet drugega za drugim odkril kar pet vrtnjencev. Trije so bili gestapovski agenti, dva pa povrh še belogardista. Ta dva naj bi počasi spravila bataljon v belogardistične vode. Kako so zijali v štabu, ko smo jim poslali izjave razkrinkanih izdajalcev. Najbolj so bili presenečeni obveščevalci in takoj sem zaslutil, kako sem si nakopal njihovo zavist. Brigadni komisar jim je dal mene za vzgled, kako je treba delati.

Izdajalce pa smo kar mi iz bataljonskega štaba obsodili na smrt. Nihče nam ni tega očital. Naš bataljon pa je doživljal nove in nove zmage, ker je bil očiščen sejalcev zmede in nezaupanja. Kmalu so k nam drli novi in novi ljudje, ker smo postali slavni. Med njimi sem spet odkril nekaj novih

203

vrtnjencev. Kar tako, mimogrede, ker so se mi zdeli sumljivi, sem jih začel spraševati to in ono, zmedli so se in zašli v protislovja, nazadnje pa lepo priznali. Tudi z njimi smo brž obračunali tako, kot je bilo tiste čase v navadi. Moji uspehi na tem področju so vzpodbudili druge bataljone, da so še oni začeli iskati vrtnjence.

Ko zdaj o vsem tem premišlujem, se mi zaradi izkušenj sama po sebi vrti v možgane misel, kaj če niso gestapovci že takrat nalašč prav meni pošiljali največ vrtnjencev, predvsem takih, ki so se jih hoteli znebiti. Ali pa so mi na tak način sami odprli pot v varnostno službo, ker so vedeli, da jim bom kasneje tako ali drugače prišel v kremplje? Kdo ve, koliko so že takrat vedeli o meni...

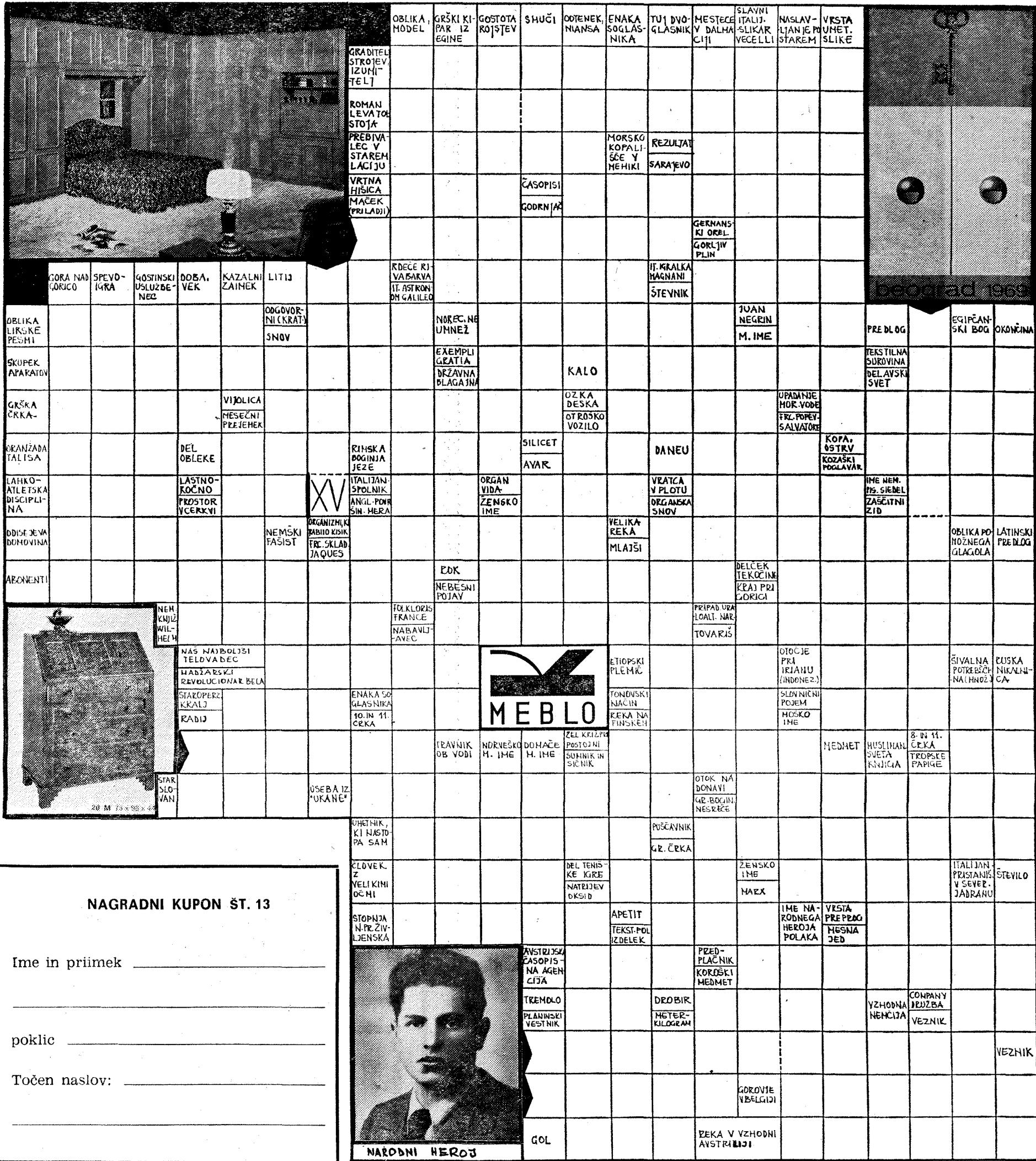
Tiste dni je prišel v naš bataljonski štab nekakšen terenski politični aktivist, menda iz okrožnega komiteja ali nečesa podobnega. Kaj malo je govoril o delu, ki ga opravlja, kot je bilo v tistih časih nepisano pravilo. Pozneje, čez več mesecev, sem slišal, da so ga naši razkrinkali kot gestapovskega vohuna in ga ustrelili. Prav zaradi tega sumim, da je imel ta človek od gestapa nalogo zapeljati me v past, iz katere se nisem mogel rešiti in sem še zdaj njihov suženj.

Razen tega sem temu človeku kot našemu visokemu funkcionarju zaupal in mu pripovedoval najbolj skrite želje in misli, zelo sva se spoprijateljila in tako sem mu nazadnje zaupal tudi to, kako polgrešam dekleta.

Pogovor med menoj in njim je s presledki trajal več dni, saj je bil medtem pri nas večkrat čez dan, zvečer pa je odhajal po svojih poteh. Bili smo na samotni kmetiji sredi gozdov, ena četa je tabo-ri-rla pri sosedu, druga je bila z nami v hiši, tretja pa kake pol ure daleč.

Nagradna križanka „MEBLO“, štev. 13

Nagradna križanka

MEBLO št. 13

Reševalce prosimo, da nam rešitev križanke »Meblo« pošljejo do 8. julija 1970.

Nagrade za to križanko je prispevalo samo renomi-
rano podjetje pohištvene industrije »Meblo« iz
Nove Gorice in sicer:

1. nagrada vzmetnica »Jogi«
2. nagrada vzmetnica »Jogi«
3. nagrada blazinice — vse izdelek te tovarne.

Tovarna bo izžrebancem nagrade tudi razposlala. Vsaka rešitev naj bo v svoji kuverti z označbo »Križanka številka 13.«

Imena izžrebanih reševalcev bomo objavili v številki 29. od 15. julija 1970.

Uprava TV-15a

Izzrebani reševalci

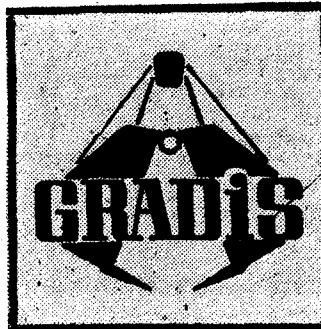
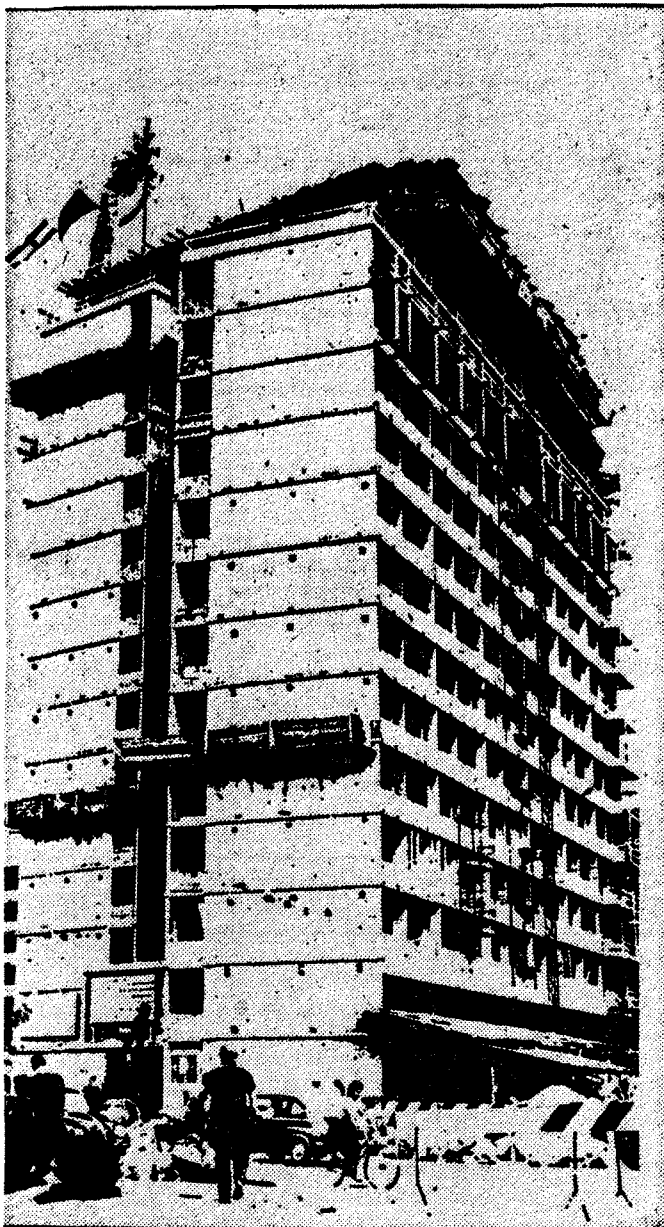
KRIŽANKE ŠTEV. 12.

To pot smo prejeli 450 rešitev. Izmed pravih rešitev so bili to pot izžrebani:

1. Janez KREČ, Proletarska ul.
1/II Ljubljana,
2. Josip SOBAR, Kandija Novo
mesto,
3. Franc ČEPIRLO, Kraigherjeva
12 Postojna, ki prejmejo Darwil
uro znake LORD, ter
4. Franc POLAK, Griže 73. pri
Celju,
5. A. M. POTOČNIK, Kneza Koc-
lja 14 Ljubljana in
6. Andrej RAZDRIH, Celovška 30.
Ljubljana, ki prejmejo Darwil
uro, znamke LADY.

Izžrebanci iz Ljubljane — oglasi se na upravi TV 15 v Beethovnovi 10., ostalim bomo ure poslali po pošti.

UPRAVA »TV-15«

Kolektiv
gradbenega industrijskega podjetja

GRADIS

LJUBLJANA

čestita za dan borca — 4. julij vsem, ki so nosili breme
borbe za osvoboditev in nacionalni obstoj

s svojimi obrati

gradi industrijske objekte, objekte družbenega standarda
in stanovanja za trg;

izdeluje gradbene elemente, razne vrste betonskih izdelkov
in montira gradbene konstrukcije;

opravlja ključavničarska, kleparska in krovska dela;

projektira vse vrste visokih, nizkih, vodnih, luških in
stanovanjskih objektov.

TOVARNA OBUTVE
MARIBOR

TOVARNA OBUTVE
MARIBOR, KLAJNIŠKA 5
JUGOSLAVIJA

s prodajalnami:

- LILET I, Maribor, Gosposka ulica 13
- LILET II, Maribor, Jurčičeva ulica 4
- LILET III, Beograd, Ulica Maršala Tolbuhina br. 20
- LILET IV, Maribor, Ulica 10. oktobra št. 7
- LILET V, Rijeka, Ulica 43. Istarske divizije br. 3
- LILET VI, Rijeka, Korzo narodne revolucije br. 6
- LILET VII, Kikinda, Ulica Borisa Kidriča br. 8
- LILET VIII, Zalec št. 88
- LILET IX, Sisak, Maršala Tita br. 31

proizvaja moško, žensko in otroško obutev po najmodernejših
vzorcih in po konkurenčnih cenah.

Skupščina občine

Sežana

z družbeno političnimi organizacijami

čestita delovnim ljudem in vsem borcem NOV ob dnevu
borca — 4. juliju.

medex

IMPORT-EXPORT
Ljubljana, Miklošičeva 30

VAM NUDI:

naraven, cvetlični in gozdni med
domačo slovensko medicino
preparate na osnovi matičnega mlečka in cvetnega prahu,
kot so: melbrosin super, Gelee Royal, Polljuven, melbrosin
čebelarški reprodukcijski material in satnice

Če hočete, da bo embalaža trdno olepljena — uporabljajte
odlične lepilne trakove naše tovarne.

Ob dnevu borca prisrčne čestitke

delovni kolektiv

Izdelovalnice
gumiranega papirja
iz Velenja

Industrija gradbenega materiala
in gradbeništvo

IGRAD

VRHNIKA

izdeluje zidne, stropne, dimniške in fasadne opeke. Visoke gradnje — stanovanjske in industrijske, ter gradnje za tržišče. Nizke gradnje. Montažne in polmontažne gradnje. Izdelava montažnih, opečnih in betonskih elementov. Tera- cerstvo in betonarna. Stavbno mizarstvo, kamnolomi, izde- lava marmornih blokov, lomljenca in teraco peska.

Prevozne storitve za lastne potrebe in druge.

Komunalno in stanovanjsko podjetje

Vrhnika

čestita vsem delovnim ljudem, poslovnim prijateljem, hišnim svetom — predvsem pa nekdanjim borcev NOV za 4. julij — dan borca.

IZVOZNO—UVOZNO PODJETJE

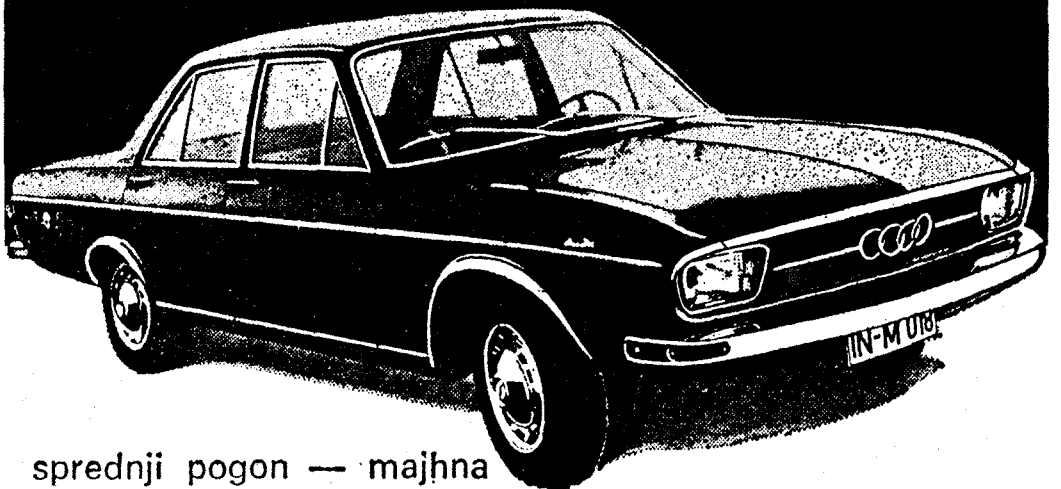
„Slovenija-sadje“

Ljubljana, Miklošičeva 10

Izvoz in uvoz sadja in zelenjave

Prisrčno čestitamo za dan borca.

VELIKI AUDI 100 KOMFORTNO POSLOVNO VOZILO

sprednji pogon — majhna
poraba — hitri pospeški —
visoka potovalna hitrost —
odlična lega na cesti

AUDI 100 AUDI 100 S AUDI 100 LS

1760 ccm 80 KM 0-100 km/h v 13,5 sek potovalna hitrost 156 km/h 8,9 l na 100 km navaden bencin serijska oprema	1760 ccm 90 KM 0-100 km/h v 12,2 sek potovalna hitrost 165 km/h 8,9 l na 100 km super bencin special oprema	1760 ccm 100 KM 0-100 km/h v 11,9 sek potovalna hitrost 170 km/h 8,9 l na 100 km super bencin luksuzna oprema

varna in ekonomična vožnja

INFORMACIJE IN PREIZKUSNE VOŽNJE PRI
AUTOCOMMERCE

Generalni zastopnik za Jugoslavijo Audi, NSU
Auto Union, AG za avtomobile AUDI

LJUBLJANA, TRDINOVA 4

in pri predstavništvih Autocommerce:

Beograd, Katanićeva 18 — Zagreb, Varšavska 4 — Sarajevo, Kralja Tomislava 19 — Novi
Sad, Bul. M. Tita 9 — Skopje, Orce Nikolov 29 — Rijeka, Račkog 28 — Split, Ulica
prvoboraca 101 — Koper, Verdijeva 2

harmonika vrata pionir

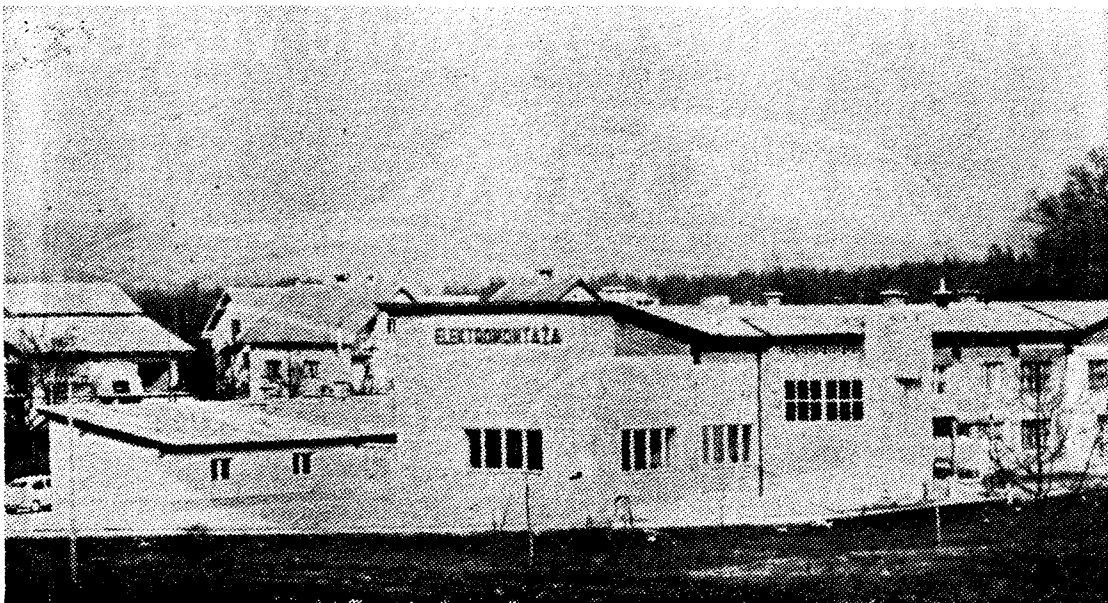
SGP „PIONIR“ NOVO MESTO

Kettlejev drevored 37 — Tel. 21-826 — Telex 33-710

HARMONIKA VRATA »PIONIR« so kot premična pre-
delna stena primerna zlasti v stanovanju, v restav-
cijah, hotelih, šolah in poslovnih prostorih

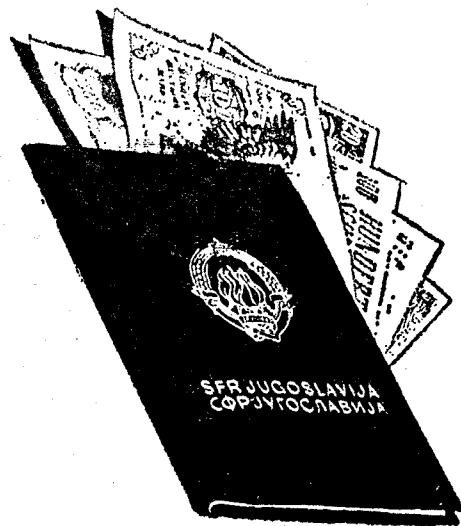
HARMONIKA VRATA »PIONIR« dobavljamo v vseh
dimenzijah po želji kupcev in v vseh vrstah žlahtnega
furnirja, vinil kože, skaja, ultrapasa in pliša

Elektromontaža Ljubljana

ROZNA DOLINA, CESTA VI 36

opravlja vsa instalacijska dela za šibki in jaki tok na najrazličnejših objektih doma in v tujini. Izdelava komandnih omar.
Za dan borca — prisrčen pozdrav vsem borcem.

PRI VARČEVANJU DEVIZ VEČJE UGODNOSTI!

- Vaši prihranki deviz doma niso na varnem. Na deviznem računu pri **DOLENJSKI BANKI IN HRANILNICI** pa se jim ne more kaj zgoditi. Še več! Dobili boste obresti!
- Pred potovanjem ali pred odhodom na delo v inozemstvo ne pozabite odpreti devizni račun, na katerega boste vlagali svoje prihranke.
- Devizni račun lahko odprete tudi s pismom iz inozemstva.
- Prihranke na deviznem računu lahko namensko varčujete za novo hišo, stanovanje in drugo.
- Za denar na deviznih računih in njegovo prosto uporabo jamči država.
- Dvigi in pologi ter nakazila deviz so mogoči v vsakem času v neomejenem znesku.
- S prihranki na vašem deviznem računu lahko razpolagajo tudi vaši najbližji sorodniki, če jih pooblastite.

UGODNE OBRESTI: brez odpovednega roka 5 % v devizah in 1 % v dinarjih;
z odpovednim rokom nad 12 mesecev 7 % v devizah;
z odpovednim rokom nad 24 mesecev 7 % v devizah in 0,5 % v dinarjih.

TAJNOST DEVIZNIH RAČUNOV JE ZAJAMČENA PO ZAKONU.

DOLENJSKA BANKA IN HRANILNICA NOVO MESTO

s podružnico v Krškem in ekspoziturama
v Metliki in Trebnjem

ČESTITAMO ZA DAN BORCA

LJUBLJANA TRANSPORT

PE HOTELI BLEDE

»GOLF HOTEL«, telefon 77-591, telex 34-531

Novozgrajeni hotel najvišje kategorije z vsem udobjem. Postavljen v prostranem parku s prelepim razgledom na okolico. Vse sobe s kopalnicami, kavarna s teraso, dancing, trgovina s spominki, zunanji in notranji plavalni bazen s termalno vodo, tenis igrišče, obsežno parkirišče. Hotel je primeren tudi za kongrese in druge prireditve.

»PARK HOTEL«, telefon 77-521

Stoji v centru Bleda ob sami obali jezera. Domača in mednarodna kuhinja, solidna postrežba v dveh restavracijah. Kavarna s teraso nad jezerom, družabni prostori, dancing »Kasino«, bar. Zmerne cene. Hotel je na razpolago za poletne in zimske počitnice, za obiske ob koncu tedna, za seminarje in druge aranžmaje.

»HOTEL TRIGLAV«, telefon 77-365

Je na zahodni obali blejskega jezera, v neposredni bližini železniške postaje »BLED-JEZERO«. Nudi prekrasen razgled na jezero in okolico. Hotelske sobe so preurejene, dobra kuhinja, restavracija in senčnat vrt. Zaradi ugodnih cen zelo primeren za individualen ali skupinski obisk.

PREPRIČANI SMO, DA BOSTE V NAŠIH HOTELIH
NA BLEDU ZELO ZADOVOLJNI!

NOVOTEKS

tekstilna tovarna
Novo mesto, Foersterjeva 10

izdeluje blago v mešanici iz česane volnene preje
iz čiste česane volnene preje

Iskreno čestitamo za dan borca — 4. julij.

ZB NOV Fram organizira v počastitev 25. obletnice osvoboditve 4. in 5. julija 1970

Tovariško srečanje

vseh bork in borcev, ki so v času NOB bili v kateri si bodi partizanski formaciji na območju framskega Pohorja. Za to srečanje smo razposlali vsem, katerih naslove smo vedeli, posebna vabila. Ker pa ne razpolagamo z naslovi vseh pripadnikov na našem terenu, smatramo to obvestilo kot vabilo na srečanje in pridite v soboto 4. julija 1970 v Fram, kjer bo ob 9. uri sprejem s kratkim sporedom. Od tu boste odšli v patrolah na razne bivše postojanke na Pohorju.

Vse ostalo za ta dan in nedeljo pa boste zvedeli pri sprejemu.

Odzovite se našemu vabilu in povabite še znanke za katere veste, da so bili v naših krajih v partizanih.

ZB NOV Fram
SZDL Slovenije

Trgovsko podjetje »VINO«
ŠMARTNO OB PAKI s skladiščem v Zagorju

Cenjenim potrošnikom nudimo bogato izbiro alkoholnih in brezalkoholnih pijač in se toplo priporočamo.

Nekdanjim borcem in delovnim ljudem prisrčne čestitke za 4. julij — dan borca.

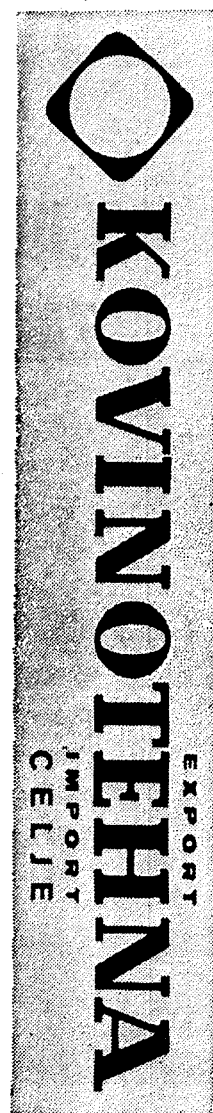

ZDRUŽENO PODJETJE
SLOVENSKE ŽELEZARNE
S. O. P. O.
ŽELEZARNA RAVNE
TOVARNA PLEMENITIH JEKEL
RAVNE NA KOROŠKEM

IZDELUJEMO:
LITA
KOVANA
IN VALJANA JEKLA

350 LET KOROŠKEGA FUŽINARSTVA – 350 LET
TRADICIJE
V IZDELAVI ŽLAHTNIH JEKEL!

TRGOVINA S TEHNIČNIM BLAGOM IN
GOSPODINJSKIMI STROJI

Ob dnevu borca — pristrène čestitke delovnim
ljudem, in vsem nekdanjim borcem.

CEMENTARNA TRBOVLJE

Delovni kolektiv čestita vsem borcem za 4. julij — dan borca.
Proizvajamo priznani portland cement.

KRAS *metal*

SEŽANA — IZDELOVANJE KOVINSKE OPREME, STROJEV IN NAPRAV TER AVTOSERVIS

Pristrčno čestitamo za dan borca — 4. julij vsem nekdanjim borcem in aktivistom.

KRAS METAL

ZAVAROVALNICA SAVA

NUDIMO DELOVNIM KOLEKTIVOM IN OBČANOM
NAJSIRŠO ZAVAROVALNO ZAŠČITO

Dosegli smo že preko
1.000.000 zavarovanj

in smo po številu zavarovanj prvi v Jugoslaviji!

VABIMO VAS, DA SE NAM ČIMPREJ PRIDRUŽITE, KAJTI NESREČA
NIKOLI NE POČIVA!

Ob dnevu borca — 4. juliju pristrčno čestitamo z najboljšimi željami vsem
tistim, ki so nosili breme narodne in socialne revolucije.

INDUSTRIJSKI KOMBINAT PLANIK KRANJ

PROIZVAJA:

vse vrste moških, ženskih in otroških čevljev.

Zastopani modeli so modni in praktični, primerni za vsakega potrošnika. Široki
izbor obutve je cenjenim potrošnikom na voljo v naših dobro založenih prodajalnah.

TEOL

LJUBLJANA

ZALOŠKA CESTA 54

proizvaja:

tekstilna pomožna sredstva

usnjarska pomožna sredstva

surovine in detergente za šampone

sredstva za hlajenje in obdelavo kovin

lepilo za čevljarstvo in industrijo

etoksilirane proizvode

Ob dnevu borca pošilja delovni kolektiv prav lepe in prisrčne pozdrave delovnim ljudem in nekdanjim borkam in borcem NOV, ter vsem, ki so kakorkoli sodelovali v tem velikem boju za osvoboditev našega ljudstva.

Bogato izbiro damske in moške konfekcije iz najboljših tkanin in raznih vrst usnja in krzna v modnih krojih od oblek, kril kostimov do plaščev dobite v Modni hiši v Ljubljani ali Mariboru na oddelku konfekcije.

Prepričajte se!

MODNA HIŠA

LJUBLJANA - MARIBOR

PRODAJNI SERVIS

OBRTNO PODJETJE TRŽIČ

tesarska dela vseh vrst, pleskarstvo, zidarstvo, mizarstvo — stavbeno in pohištveno, tapetništvo in sedlarstvo.

Ob dnevu borca — 4. julija prisrčen pozdrav vsem borcem in delovnim ljudem naše domovine.

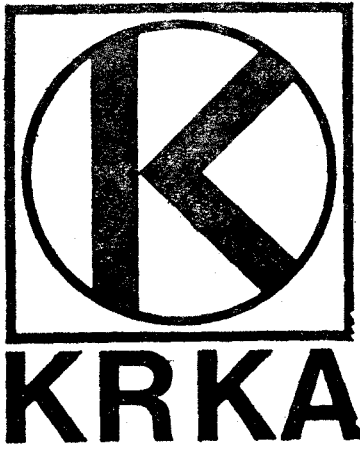
SLOVENIJALES LJUBLJANA

Lesna in pohištvena industrija
RADO MLJE

se pridružuje čestitkam in spominu na velike dni naše osvobodilne borbe in pozdravlja ob dnevu borca — 4. juliju vse udeležence NOV, aktiviste, internirance, deportirance, kakor tudi vse tiste, ki so kakorkoli pripomogli v borbi za nacionalno in socialno osvoboditev.

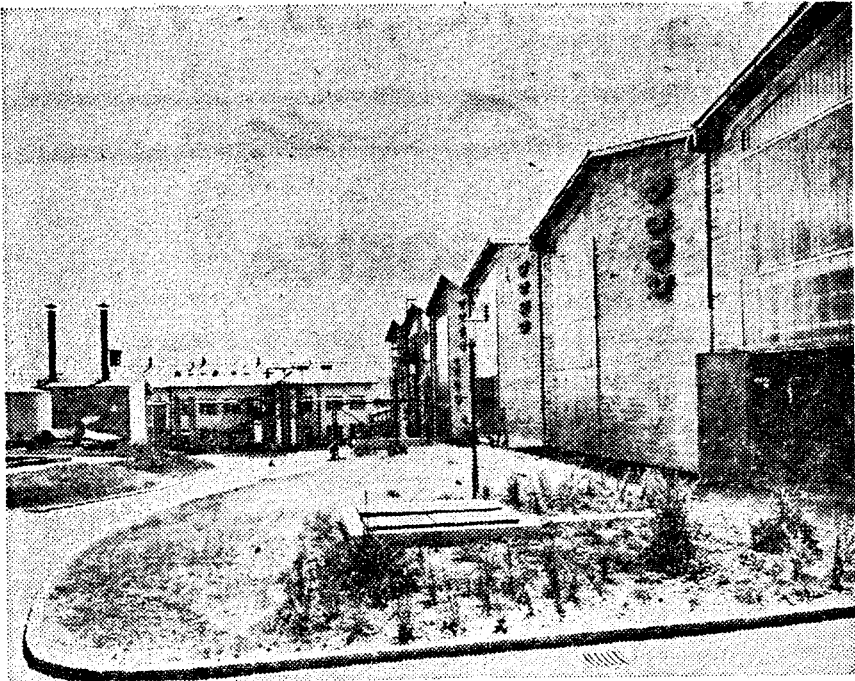
S pieteto se spominjamo vseh tistih, ki jih danes ni več med nami.

Pozdrav delovnim ljudem — svobodnim ustvarjalcem in samoupravljalcem.

KRKA • tovarna zdravil • Novo mesto

farmaceutski preparati
veterinarski preparati
farmaceutske in kemične surovine
insekticidi
tehnični preparati
kozmetični izdelki

**PRAKTIČNA NOVOST IZ
NEMČIJE ZA TABORJENJE**
spalne vreče • odeje • kapne
IZ PLASTIFICIRANEGA PAPIRJA
odporne proti vlagi • trpežne za uporabo
• izredno poceni

VOZILA GORICA

ŠEMPETER PRI GORICI

Izdelava in prodaja priključnih vozil, specialnih vozil, prikolic, polprikolic, kiper prikolic, cistern za prevoz tekočin s črpalnimi agregati in cistern za prevoz plinov.

PRIPOROČA SVOJE KVALITETNE
IZDELKE IN VOŠČI VSEM UDELEŽENCEM, BORCEM IN AKTIVISTOM NOV ZA PRAZNIK »DAN BORCA«

ŽELEZNICA VAM ZAGOTAVLJA HITER IN VAREN PREVOZ BLAGA

Mednarodni TEEM vlaki in brzi tovorni vlaki pripeljejo Vaše blago najhitreje na mednarodno tržišče.

Hitro in zanesljivo vam pripeljemo razne pošiljke, hitro pokvarljivo blago, kmetijske pridelke, sadje in zelenjavo v posebnih vozovih, odprtih, zaprtih ali vozovih—hladilnikih.

Vso skrb o prevozu blaga prevzame za vas FERSPED — železniška špedicija za mednarodni in tuzemski promet, Ljubljana, Moše Pijade 39, telefon: centrala 313-044, s poslovalnicami v Ljubljani, Mariboru, Novi Gorici in Kopru.

**Združeno železniško transportno podjetje
Ljubljana**

Lisca

SEVNICA

obvešča cenjene kupce, da je pripravila za sezono 1970 bogato izbiro ženskih kopalnih oblek iz najbolj kvalitetnih elastičnih tkanin, v vzorcih in modelih, ki so ekskluzivni v Evropi.

Enodelne:
PORTOFINO, PALERMO, JESOLO, GRECCO, SAN REMO, MARINO, KATICA, JANJA, DARINKA, CARMEN, KSENIJA, ALENKA, MIRJANA, SLAVICA, NEVENKA, ZLATA, TEREZA, BERTA, VILMA, STELA, MILOJKA, GORDANA

Dvodelne:
NAPOLI, BARI, ACA, META, BEBA, LOLA, ADA, RADA, LEA, TEA, MIŠA, CICA, HEDA, RIA

PRAVILA ŽREBANJA:

V žrebanje je vključen vsak kupec kopalne obleke »LISCA-BOUTIQUE 1970«, ki izpolni nagradni kupon in ga pošlje na naslov: Konfekcija LISCA, Sevnica. Javno žrebanje prispelih kuponov bo konec avgusta ali v začetku septembra in bo prenašano po televiziji.

Izžrebanim nagrajenim kupcem oskrbi LISCA brezplačno potovanje iz Sevnice na Kanarske otoke in nazaj s sedemdnevno brezplačnim bivanjem v mestu PUERTO DE LA CRUZ (Tenerife) v hotelu CARMEN.

Nagrajeni kupci bodo potovali z avtobusom iz Sevnice v Ljubljano, od Ljubljane do Münchna z vlakom v vagonu in z avionom od Münchna na Kanarske otoke.

Potovanje bo trajalo od 7. do 16. novembra 1970. Organizira ga KOMPAS, Celje, ki bo udeležencem dal vsa potrebna navodila.

Nagrajeni kupec lahko svojo pravico odstopi drugemu, ne more pa terjati od LISCE plačila namesto potovanja.

Kopalne obleke LISCA-BOUTIQUE 1970. v prodaji v vseh modnih trgovinah od aprila dalje. Pri nakupu prekontrolirajte, ali je h kopalni obleki priložen nagradni kupon.

Zelimo, da bi vam bila sreča pri žrebanju naklonjena in prijetno 7-dnevno bivanje in kopanje v aranžmaju »Poletje v zimski« na Kanarskih otokih.

Z LISCO NA KANARSKE OTOKE

GOSTINSKO PODJETJE POLŽEVO Z OBRATI

PEKARIJA Grosuplje

Gostilna PRI MOSTU Grosuplje

KOVAŠTVO Sentvid pri Stični

OTROŠKI VRTEC Grosuplje

VALJČNI MLIN Stična

INSTALACIJE Grosuplje

Obrtno komunalno podjetje UNIVERZAL Ivančna Gorica

POSEBNA SOLA pri Zavodu za srčne rekonvalescente

Sentvid pri Stični

AVTO-MOTO DRUŠTVO Sentvid pri Stični

LJUDSKA KNJIZNICA Grosuplje

STANOVANJSKO KOMUNALNO PODJETJE Grosuplje

KNJIGOVODSKI BIRO
GROSUPLJE

AGROSTROJ LJUBLJANA

LJUBLJANA, DRAGA 41

podjetje za izdelavo in popravilo kmetijske in
gozdarske mehanizacije
tel. 55-366
teleks: 31-271
p. p. 7/I

Konstruira, projektira in izdeluje najsodobnejše naprave
za namakanje z umetnim dežjem v stabilnih, polstabilnih
in premičnih sistemih.

Z lastno mehanizacijo opravlja vsa melioracijska del.
Opravlja servis kmetijske in gozdarske mehanizacije in
avtomobilov Škoda, Simca, Saab in Land Rover.

Izdeluje epoxy smole in kite odporne proti kislinam in
alkalijem za uporabo v elektro, strojni, gradbeni in pre-
hrambeni industriji.

Gostinsko podjetje

NOVA GORICA

Maribor, Tržaška cesta 89

se priporoča s svojimi obrati, v katerih boste vsak čas
postreženi z dobro pripravljenimi jedili, ter pristno kap-
ljico po zmernih cenah in solidno postrežbo.

uprava in obrat CENTER, Maribor, Tržaška c. 89

obrat KMEČKI DVOR, Maribor, Tržaška 77

gostilna LOVEC, Maribor, Moskovska 4

obrat PEKRSKI GROZD, Maribor, Lackova 158

obrat PRI LIPI, Miklavž 112

pri ZLATI LISICI, Pohorska 29

restavracija MARIBORSKI DVOR, Ljubljanska 4

obrat DOBROVA, Maribor, Ptujška c. 186

obrat OB POTOKU, Hoče 12

obrat VINOTOK, Fram 90

obrat VESELI KMET, Zg. Polskava 23

obrat PRI KOLODVORU, Rače 206

obrat ZELENJI VRT, Dvorjane 12

obrat NA POLJU, Starše 84

obrat POD POHORJEM, restavracija, prenočišča, Mar-
bor, Pohorska 29

Stanovanje je važen del človekovih potreb, za-
to veliko pišemo in govorimo o graditvi, o cenah
in drugem, kar vpliva na reševanje stanovanjske-
ga vprašanja. Bolj malo pa slišimo o tistih, ki sta-
novanja gradijo, o gradbenih podjetjih. Res je, da
precej stanovanj zgradijo zasebniki v lastni reži-
ji, toda najhitreje in najbolj učinkovito se boju-
jemo s stanovanjsko stisko z gradnjo blokov in
stolpnih. Te pa lahko gradijo samo večja podjet-
ja. Eno izmed njih je tudi MEGRAD, ki ima svoj
sedež v Šiški v Ljubljani.

To gradbeno podjetje je eno izmed tistih, ki
poslujejo zelo uspešno. Po celotni realizaciji na za-
poslenega je na petnajstem mestu, po dohodku na
zaposlenega pa na četrtem mestu. Povprečni doho-
dek je bil v lanskem letu 1.050 dinarjev. Vsi ti po-
datki veljajo za gradbeništvo, dala pa jih je služ-
ba družbenega knjigovodstva. To omenjamo zara-
di tega, ker bi sicer morda kdo mislil, da so jih
dali v podjetju sami o sebi, to pa bi zmanjšalo
njihov pomen.

MEGRAD je v Sloveniji na tretjem mestu gle-
de dograjenih stanovanj in stanovanj v gradnji.
Lani je končal gradnjo 19 stavb, v katerih je bilo
16.000 kvadratnih metrov stanovanjskih površin.
Drugo pa so razni poslovni prostori. Kakšno de-
lovno storilnost in organizacijo dela imajo pri
MEGRADU lahko sklepamo iz podatka, da so stav-
bo, v kateri je prostora za 300 postelj, zgradili v
pičlih osmih mesecih, torej v eni sami gradbeni
sezoni. Zanimiv je tudi podatek da so lani po de-
narni vrednosti in po obsegu dvignili proizvodni
uspeh za 37 odstotkov, število delavcev pa se je
zmanjšalo. Toda zato so poleg raznih drugih ukre-
pov, kot organizacije dela na modernih načelih
spremenili tudi sistem nagrajevanja delavcev. To
je postalo bolj spodbudno za pridnejše in sposob-
nejše.

Za gradbeništvo je značilna velika nestalnost
delavcev. Tudi MEGRAD ima težave s tem poja-
vom, ki ga ne poznajo samo pri nas, pač pa več
ali manj povsod po svetu. Da bi delavce navezalo
nase, je podjetje marsikaj naredilo. Tistim, ki so
že dolgo v podjetju, dajejo posebne nagrade za
stalnost. V podjetju delujejo tečaji, na katerih se
delavci lahko strokovno izobražujejo. Tako deluje-
jo tečaji za železokrivce, tesarje in druge. Samski
delavci stanujejo v domovih, poročenim pa daje-
jo posojila za nakup stanovanj ali za gradnjo last-

nih hiš. Ti lahko tudi varčujejo skupaj s podjet-
jem za gradnjo stanovanj.

Naslednji podatki, ki govorijo sami po sebi o
tem, ali je MEGRAD dobro podjetje ali ne, so po-
datki iz statistike. Zbral jih je Zavod za ekonomske
ekspertize iz Beograda. Po delovni storilnosti
je MEGRAD kot kažejo ti podatki, nad jugoslo-
vanskim povprečjem, po gospodarnosti poslova-
nja pa na povprečju. Tudi dohodki na zaposlene-
ga so nad jugoslovanskim povprečjem, nad njim
je tudi organizacija delovnih priprav, torej orga-
nizacija dela. Kljub temu pa MEGRAD ne poje
vsega kar ustvari, ampak daje vsaj dve tretini
dohodka za sklade.

Gradbeno podjetje MEGRAD

Letos gradi MEGRAD 17 novih stavb. V njih
bo 30.000 kvadratnih metrov stanovanjske površi-
ne. To pomeni skoraj polovico več stanovanj kot
lani. Opraševanje po stanovanjih namreč nara-
šča in tudi MEGRAD je prislunil utripu tržišča.

Ljudje se zelo zanimajo za vrstne hiše. Zato je
MEGRAD začel graditi take hiše na gradbišču v
Zajčji dobri v Polju pri Ljubljani. Znano je,
kam se najbolj naglo širi Ljubljana — proti Beži-
gradu in proti Sentvidu. Tam so tla zaradi proda,
ki ga je v milijonih let prinesla in odložila Sava
za gradbeništvo najboljša in je zato gradnja naj-
cenejša. Proti Barju pa graditeljem nagaja talna

voda in tudi tla niso zadosti trdna. Zato bo kma-
lu zazidan ves prostor med Savo in Rožnikom ozi-
roma Sentviškim hribom. Po zadnji vojni se je
strnjeno mestno naselje končalo pri sedanji šišen-
ski občinski skupščini. Zdaj je dejansko prostor
med gorenjsko železnico ter Celovško cesto, oziro-
ma južna stran te ceste že zazidana. MEGRAD se
bo v prihodnjih letih usmeril v večjo graditev
stanovanj na območju Sentvida. Tam bo zgradil
celo vrsto stanovanjskih stavb, garaž, trgovin, go-
stinskih obratov in drugih objektov, potrebnih
človeku poleg stanovanja.

O obratu MEGRADA za izdelavo dipestra v Vo-
dicah smo že pisali. Zdaj lahko dodamo, kakšne
nachte imajo z njim v prihodnjih letih. Predse-
m jo bo nujno razširiti in rekonstruirati, da bo pro-
izvajala več. Že letošnja proizvodnja je namreč
popolnoma razprodana. Z večjo uporabo dipestr-
ske opeke, plošč in gradbenih elementov bodo po-
večali delovno storilnost, obenem pa tudi znižali
stroške gradnje. Uvajanje novih strojev pa pome-
ni začasno tudi velike stroške. Zato lahko razume-
mo, zakaj pri MEGRADU dajejo toliko na sklade.
Dobro se namreč zavedajo, da tudi pri nas prihaja
čas, ko bo gospodarski razvoj neusmiljeno o-
bračunal s tistimi, ki zaostajajo ali se ne premak-
nejo naprej. Podjetje se mora ali širiti ali pa za-
ostajati. Bodočnost pripada velikanom, velikan pa
podjetje postane z uspešnim poslovanjem, uspeš-
no pa posluje če ima dobro organizacijo in sodob-
ne, dobre stroje. Ti stroji pa spet veliko stanejo
in zato si je včasih potrebno tudi pritrgovati od
ust. To pa delajo tudi pri MEGRADU za jutrišnji
dan, kar vidimo po razmerju med skladi in oseb-
nimi dohodki, ki je 69 proti 31 odstotki, torej dve
tretjini proti eni po približni okrajšavi. Druge po-
ti ni če hočejo vzdržati v tekmih.

Tako poslovanje pa zahteva zavedne ljudi, ki
delajo v proizvodnji pa tudi vodilne. Ti morajo
znati prepričati preprostega delavca, da ni pamet-
no če podjetje živi »iz rok v usta« kot temu pra-
vimo, ampak je treba gledati tudi dlje predse. Mar-
sikdo si morda pri tem tudi misli, češ kaj mene
briga, kaj bo potem ko mene ne bo več. Toda teh-
nični napredek in gospodarski razvoj zahtevata
tudi precej odrekanja da bi bilo kdaj kasneje tega
odrekanja manj. Prav to je gibalno človeškega na-
predka.

Kot vse kaže, je MEGRAD ubral to pot, in prav
je naredil!

Zagoženovi v Latkovi vasi

Pot me je vodila skozi Latkovo vas. Za hip, samo za trenutek sem obstal pred Zagoženovo domačijo. Počasi sem stopal proti Savinji in se v mislih pogovarjal z Zagoženovo mamo.

Pred leti sem jo obiskal. Bila je videti krepka in obli izpod utrjenega čela so tako toplo sijale. Zdaj počiva na preboidskem pokopališču. Takrat pa mi je o svojem trnovem življenju tako zavzeto pripovedovala.

— Začelo se je že kar ob rojstvu. Starša sta me pustila pri tujih ljudeh, odšla sta po svetu s trebuhom za kruhom. Nikoli ju nisem videla, nikdar občutila mehke matrine roke. Zgodaj sem si sama služila kruh...

Z Zagoženom sva se vzela pred prvo svetovno vojno. Še pred poroko je nesreča terjala njegove oči; bil je popolnoma slep. Mene to ni motilo. Bil je razburljive narave, po srcu pa dober kot pravi savinjski hleb. Razumela sva se in rodila sem mu deset otrok; kruha pri hiši ni manjkalo. Delala sva od ranega jutra do poznega večera, prebedela nič koliko noči. Nisem tarnala, če pa sem kdaj pa kdaj rahlo zavzdihnila je mož razprl zamegljene oči in mi rekel: »Saj bo šlo, tebe ne zloži tako hitro.«

Tudi s politiko so otroci hitro začeli. Prihajali so v hišo znani in neznani ljudje iz Ljubljane, Trbovlj, Šoštanj, Celja... Ljudje so kmalu dvignili glas: »Pri Zagoženih se zbirajo komunisti!« Namahnili z roko: »Kaj hočeva, mladi z režimom niso zadovoljni. Boš videla, tudi žandarji bodo prišli.«

Nekatere oblike sem si dobro zapomnila: vsi Šlandri, Rok in Mravljak iz Šoštanj, Hribarji... Tukaj v sobi, na podstrešju, marofu, kozolcu in celo v listnjaku so imeli sestanke. Često pozno v noč. Moj mož je bil slep, toda za dogodke po svetu se je vedno zanimal. Največkrat mu je bral knjigo od otrok. Za cerkev se nisva kaj prida brigala. Nisva utegnili. Posebno jaz, vedno sem imela polne roke dela. No, pa se je zgodilo, naši in znanec od drugega so imeli sestanek na podstrešju, ko se na pragu pojavijo žandarji. Gleda me stražmojster in prebada s sršečimi očmi, kakor da sem jaz vsega kriva. »Vaša hiša je vedno bolj sumljiva. Mati, ne igray se s komunističnim gibanjem!« je brundal, jaz pa tudi nisem držala jezika: »Ježeš, če smo vam Zagoženi tako strašno napotni, polijte bajto z bencinom in jo zažgite!« Tega niso storili, pač pa so pridno brskali po hiši, povsod so vtaknili svoj nos.

Potem je izbruhnila vojna. Nismo se pozabili prve svetovne, že je tu vihar ki nas bo zavrtinčil v drugo. Prišli so Mravljak, Pikel, Hribarja in drugi. Vračali so se s fronte. Kraljevine ni več, so rekli. Kralja je zamenjal Hitler. Komaj so se odpočili, so naskočili žandarmerijsko postajo. Nemcev še ni bilo. Hoteli so imeti orožje in so razorožili šentpavelske žandarje. Dobro so naši odnesli pete, ko so na dvorišču zabrneli motorji in nekdo je ostro vprašal: »Zagoženi?« Potem, ko smo povedali, da smo res tisti nevarni Zagoženi, nam je bilo ukazano: »Vsi na dvorišče!«

Prvič sem od blizu videla Nemce. Ti zelenci so nam grozili, da nas bodo kar na dvorišču postrelili. Naša Mici je tekla v Prebold po starega Pintarja. Bil je sicer nemčur, še bolj njegov sin, našo hišo pa je dobro poznal. Zastavil je pri Nemcih besedo, stvar se je za kratek čas polegla.

Naš Tonček je bil star osemnajst let. Ves je gorel za nekaj novega, ki da bo prišlo, midva z možem pa tistega novega nisva povsem razumela. Vse otroke sem imela rada, Tonček mi je bil še posebno pri srcu. Niti pomisliti nisem hotela, da bi ga izgubila. Pa se je vse tako hitro zasukalo. Ponoči so prihajali znani in neznani ljudje. Nosili so na-

Zagoženova mama

hrbtenike, nekateri izmed njih pa tudi orožje. In skoraj vsi naši so bili z njimi. Spali so na kozolcu, hlevu, hiše so se podnevi izogibali. Bili so previdni, zanka pa je bila zadržena.

Prva aretacija. Zaprli so Tonča in Joža. V Starem piskru so ju zasiljevali in topli, topli... Toda hoteli so imeti še druge: Trezičko, Jožico, Hermino, Ano in Ančiča, Micko in Dolfo. Zato so Tonča in Joža izpustili. Na delu v tovarni so aretirali Trezičko. Tudi njo so odveli v Stari pisker. Drugi so povedali, kako so jo topli, izdala pa ni nikogar. Njen fant, prav tako zagrizen komunist, Plaskanov Ivan iz Sentruperta, je poskusil vse, da bi jo rešil. V paket med kruh je skril samokres. Sam je nesel paket pred zapor in čakal... Pričakal pa je Nemce. Takoj so ga aretirali. Trezi je čez čas prišla domov, kmalu pa je dobil pismo iz zapora. Njen Ivan je pisal: »Draga Trezi! Zaman čakam glasu od tebe skoraj teden dni, pa čeprav sva tako blizu. Vem, razumem te... Mislim, da me bodo kmalu poslali v negotovost. Če bom šel v Maribor, je malo upanja, da se še kdaj vidiva. Prosim te samo, da vse mirno preneseš, ker tako ne moreš s svojo žalostjo nič spremeniti. Ali si mi ti poslala to žlico in eno marko? Srčna ti hvala. Veš, mogoče je ta listič zadnji, ki ga pišem. Saj nič ne vem naprej. Mi vsi pa vemo vse! Zato se v duhu poslavljam od tebe. Težko, silno težko mi je, če bodo ostale vse sanje o najini bodočnosti neizpolnjene. In če bo kaj hudega prišlo, bodi trdna in imej vero v življenje in v vse tisto, kar smo kdaj govorili v vaši, Zagoženovi hiši...«

— Ivan je bil tako dober fant. Pismo smo dobili po skrivni poti. Ne spomnim se, kdo ga je bil prinesel; bilo pa je res zadnje... Ivana so ustrelili kot prevega talca iz Savinjske doline. Naša Trezi je med vojno dosti prestopala, prerano je morala v grob...

Tudi po Tončka in Jožka so spet prišli, našli pa ju niso, sta se prej umaknila. Žandar Schutz mi je s praga zagrozil: »Zagoženka, vse bomo našli!« Začeli so se težki časi, bila me je ena sama skrb za otroke. Gestapo je zate-

goval zanko, imeli so nas na očeh podnevi in ponoči. Potem pa tisto strašno jutro. Mici, Tonček in Jožko so spali na kozolcu. Fanta sta hotela ob ranem svitu na pot; bila sta partizana. Naša Mici pa si je kdo ve kolikokrat zadela poln nahrbtnik in odhitela z njim v Zgornjo Savinjsko dolino. Komaj pa so se naši pod kozolcem zganili, že je odjeknil rezek nemški glas: »Halt!« Najprej so našli Mici. Kmalu zatem še Jožka in Tončka. Uklenili so ju in odgnali proti Preboldu. Hodila sta zvrnana, čeprav se je ob cesti nagneto vse polno radovednežev. Prišli so do ostrega ovinka. Jože je odskočil in začel bežati. Zadeli so ga trije strelci, ki pa niso bili smrtni. Spet sta morala v Stari pisker in spet tepež, mučenje, zasiljevanje... Malo pred smrtjo mi je Tonček pisal pismo: »Draga mama, dragi domači. Zdaj sem pri kraju s svojim življenjem. Z Jožkom sva na isti poti. Morda bova tudi v naslednjem trenutku skupaj. Nič hudega. Brata sva in veva, kje je najino mesto. Prav zdaj se spominjam domače hiše, spominjam se vaju in vseh naših. Mama, vsak človek mora umreti, toda mi umiramo drugače... In če bodo kdaj pisali o najinem življenju, naj ne pozabijo zapisati, da sva bila rojena v Zagoženovi hiši...«

Ne spominjam se vseh besed. Tako mlada sta morala umreti... Jožko, ranjen od strelcev in zmrcvarjen od tepenja je moral gledati, kako so strelci podrli mojega Tončka. Ubogi fant! Jožka so spravili v taborišče, nikoli več ga nisem videla, nikoli več...

Zivljenje v naši hiši pa je teklo svojo pot. Hermina, Jožica, Ana in Ančič z delom niso niti za trenutek prenehale. Hermina je bila v znani savinjski trojki. Prihajali so žandarji, policisti in gestapo: »Hočemo Hermino! Kje je Hermina? Zagoženka, v kratkem spet pridemo!«

Res so prišli. Ni še posvetilo

sonce, bili smo še v posteljah, ko je zaropotalo po vratih: »Odprite, žandarmerija!« Pridrveli so v hišo in me vrgli iz postelje. Tudi tisti strašen Schutz je bil med njimi. Začel je suvati slepega moža. Stopila sem predenj in kriknila: »Pustite ga, saj je popolnoma slep!« Schutz pa mi je na prsi nastavil revolver: »Hermino hočemo, govorila!« Da bi lastnega otroka izdala? Nikoli!

Takoj smo morali na pot. Vnuček Sergi me je tako splašeno pogledoval. Vzela sem ga v naročje in se oprijela slepega moža. Sin Dolfe in žena Lojzka sta pograbila nekaj obleke, pokladala živini, nato so nas strpali na kamion. Privijala sem na prsi malega Sergeja, gledala slepega moža; iz ugaslih oči so drsele solze. Besede, ki mi jih je tolikokrat govoril, so zdaj bile še glasnejše.

— Zagoženka, trdna bodi, živeti moraš, zaradi drugih, za vse tvoje!

Morala sem postati kamen. V Celju so nas ločili: otroci na eno, starejši na drugo stran. Dolfe, Lojzka, Mici, Ana in Ančič sta šli v Auschwitz, midva z možem v Baumgarten, malj Sergi v taborišče za otroke. Osem še živih Zagoženov, dva sta odšla že prej. Na vsakega posebej sem mislila; v ranjenih prsih, globoko v srcu se je oglašal mrtvi Tonček: »Vsakdo mora umreti, eden prej, drugi pozneje. Toda mi umiramo drugače!« Zgrozila sem se in čisto tiho zajokala. Oba z možem sva nalagala sedmi križ, življenje sva darovala Zagoženovi grudi in desetim otrokom, zdaj pa na pot k popolnemu uničenju...

Iz Baumgartna so naju prenesli v taborišče Tann. Tu pa je bil doma tifus in skoraj vsak dan se je kdo od naših za vedno poslovil. Spali smo na mrzlem, hodili na delo, jedli pa skoraj nič. Mož ni hodil na delo. Zdel je v mrzli sobici in premišljeval o našem življenju. Ponoči je večkrat zavzdihnil: »Mar bi nas na domačem dvorišču postrelili!«

Zvedela sem, da vnuček Sergi ni tako daleč od nas. Šla sem h komandantu taborišča. Nemško sem znala in sem tako dolgo prosila, da se je omeščal. »Dobro,« je rekel, »toda na tvoje stroške!« Zbrali smo tiste marke in naš Sergi je res prišel. Pa kakšen! Ena sama hrasta ga je bila. Tudi uši je pasel. Ko pa se je malo popravil, je moral v nemško šolo. Branil in otepal se je, naša beseda pri nemškem komandantu je prav malo zalegla; vдали smo se. Popoldne je bil pri možu in zdelo se mi je, da mu je lažje pri srcu. Jaz pa sem se bala, da me ne bi popadla zahrbna bolezen. Nekateri so trdili, da sem med vsemi najbolj trdna. Večkrat, ko se je kdo za vedno poslavljaj, mi je tiho naročal.

— Zagoženka, ko se vrneš, še naše pozdravi...

Tudi Mogu iz Šmartnega ob Paki me je prosil. Po njegovi smrti je tudi mojega moža vidno pobiralo. Malo pred smrtjo mi je s hropečim glasom dejal: »Le kaj bi dal, da bi zdaj umiral doma, da bi me položili v domačo grudo...« Zelja se mu ni izpolnila. Umrl je daleč od svojega doma, daleč od ljubljene Latkove vasi. Kadar je bil vnuček Sergi žalosten, me je gledal in spraševal: »Mama, bova tudi midva tukaj umrla?«

Avgusta 1945 sva stopila na domače dvorišče. Iz Auschwitza je prišel sin Dolfe, iz naših gozdov so se vrnile Hermina, Jožica in Trezi, ki je po nekaj letih umrla. Tonček, Jože, mož, Lojzka in Ana pa so ostali tam gori. Pet Zagoženov in Trezi je bila šesta; sedma bom pa jaz. Naložila sem si osmi križ, pa je zame pretežak. Lenarila nisem, delo so mi v zibel nastlali, počivala bom, ko me bodo pod domačo grudo zakopali...

Zdaj je ni več, počiva na preboidskem pokopališču, spomin nanjo pa bo med nami še dolgo živ.

dk

**BISERI
PRODUKCIJ
1969:**

MODERNA URA
LORD 71

MODERNA ŽENSKA URA
LADY 71

Vse DARWIL ure z DAR-BLOCK: posebno vgrajena naprava, ki ščiti DARWIL uro pred udarci in tresljaji. Kupujte le službeno kontrolirane zlate proizvode pri Generalnem švicarskem zastopništvu: TRST - Piazza S. Antonio Nuovo 4/I-II, po svetovnih konkurenčnih cenah nudi največjo izbiro zlatega nakita v Evropi iz 14,18 in 22 karatnega službeno kontroliranega zlata, ki ga prodajamo s specialno garancijo.

Na zalogi imamo vedno preko 600 modelov ur DARWIL in ARETTA. Ure znamke DARWIL in ARETTA lahko vedno kupite tudi v specializiranih trgovinah in veleblagovnicah v Jugoslaviji.

Servisi so organizirani v vseh večjih mestih Jugoslavije.

DARWIL

*Če gradite
pozrite na stroške!*

- PREDEN PRIČNETE GRADITI, OBIŠČITE TRGOVSKO PODJETJE »GRAMEX« LJUBLJANA, KURILNIŠKA 10.
- PREPRIČALI SE BOSTE, DA IMAMO NA ZALOGI BOGATO IZBIRO NAJRAZLIČNEJŠEGA GRADBENEGA MATERIALA.
- PRIPOROČAMO VAM NAKUP SANITARNE IN OBLOŽNE KERAMIKE IZ UVOZA PO KONKURENČNIH CENAH.
- OBIŠČITE NAŠA SKLADIŠČA V LJUBLJANI, NA LAVRICI IN VRHNIKI

Tudi v Ohrdrufu se je smrt utrudila do smrti

(Nadaljevanje s 4. strani)

oken in zračnih naprav. Po težkem delu jih naženejo na gole deske, kjer trdnost obleže. Zatohel zrak jim ne da dihati, zato vstajajo ponoči in hodijo k odprtim vratom vdihavati svež zrak. Cesar jim telesni napori še niso vzeli, jim jemljejo napol prečute noči. Število onemoglih raste v nedogled.

V Zeltlagerju spe tudi v najhujši zimi pod šotori.

Razmere silijo taboriščno komando, da onemogle pripornike loči od ostalih, ki so še kolikor toliko sposobni za delo. Ustanove se v taborišču tako imenovani »Sonungsblok«. To so opušteni konjski hlevi, kjer ležijo ti živi mrličji v kupih na golih tleh, prepuščeni samim sebi. Zanje ni zdravnik in ne zdravil. Po vseh štirih se plazijo onemogli, ušivi in razcapani. Obleka in obutev, ki se je dala količkar uporabiti, jim je bila odvzeta in zamenjena s cunjami. Tudi v najhujšem mrazu so pokriti le s kakim kosom odeje. Leže v kopicah, tesno stisnjeni drug k drugemu, skoro brez znaka življenja, otopeli s steklenim pogledom in predani svoji usodi. Mnogo jih umrje, ne da bi sosedje to opazili. Tako leže v usodepolni povezanosti živi in mrtvi, strnjeni v nepremične klopčice vse dotlej, dokler mrtvih ne odnesejo. To se nadaljuje iz dneva v dan kot na tekočem traku. Novi onemoglenci prihajajo, umrle odnašajo, nad vsemi pa vladata predsmrtna tišina in mrtvaški molk. Tu pa tam se iznenada dvigne iz klopčice izmroganost postava, ki skuša s opotekajočimi koraki pobegniti pred to grozno okolico, toda po par korakih se zvrne in obleži nepremično. Nihče ne nudi tem revežem tolažbe v zadnji uri in nihče nima zanje tople besede.

Drugi »Sonungsblok« je v zidani stavbi. Tu so dieretiki. Z Bučarjem sva šla obiskat prijatelja. V sobi brli s stropa slabotna žarnica. V mraku sedi ob napol ugasli peči nekaj strahotno izmroganih in razcapanih postav. Nekatere so staknili krompirjeve olupke. Po dva, tri ima vsak, polaga jih na železno peč in čaka, da se sfrkne. Nato jih v strahu, da ga kdo ne prehit, z naglo kretajo pograbijo in hitro pogoltne. Upa, da mu bo to vrnilo moč in zdravje. Kako varljivo upanje! V kotu najdeva v poltemi naposed prijatelja. Po trije leže v lastnem blatu in krvi na železnih posteljah, steklenih očih, brez odevi, oblečeni v cunjice. Sramujejo se svoje nemoči. Nepopisen smrad se širi po sobi in vsej stavbi.

Ali mi bodo zdržali do skrajnosti napeti živci?

Pojavi se tifus. Tifoznike zapre-

jo v izolirano barako. Iz nje udarjajo skozi noč in dan nečloveški kriki vročinskih bolnikov. Umirajo množično. Za zmeraj bo ostala neznan usoda preostalih, ko se je moralo taborišče evakuirati!

Ker je Ohrdruf izrazito delavno taborišče in vodstvu ne grede v račun tisočji in tisočji onemoglih, ki ležijo v barakah brez koristnega dela, se odločijo, zamenjati onemogle z novimi, zdravimi ljudmi. Prihajajo novi transporti, nove žrtve, zbrane iz različnih taborišč, onemogle pa odpravijo večinoma v taborišče Bergen-Belsen, kjer skoro vsi brez izjeme dočkajo odrešilno smrt.

Kako strahotno melje taborišče Ohrdruf, kaže statistika: Pri staležu 10.000—12.000 pripornikov jih je umrlo v januarju 1945 čez 900, v februarju 750 in v marcu čez 700. Onemoglih je bilo odpravljenih v vsakem teh mesecev od 2000 do 2500.

Novodošli vidijo vse to in spoznajo, da so brezpogojno zapisani smrti, da ni izhoda iz tega strahotnega položaja in da jih čaka nagla smrt ali počasno hiranje. V očeh se jim zrcali vsa groza tega spoznanja, postajajo redkobede sedni in molčeči, živi mrličji, ki mehanično opravljajo naloženo jim delo. Telo je še na tem svetu, duh pa se mudi v onostranstvu. Vsa teža teže in nespremenljive usode lega na njihove duše in jih napravi apatične in tope za vse zunanje dogajanje. Občutljivejšim se omrači um.

II. TRANSPORT SMRTI

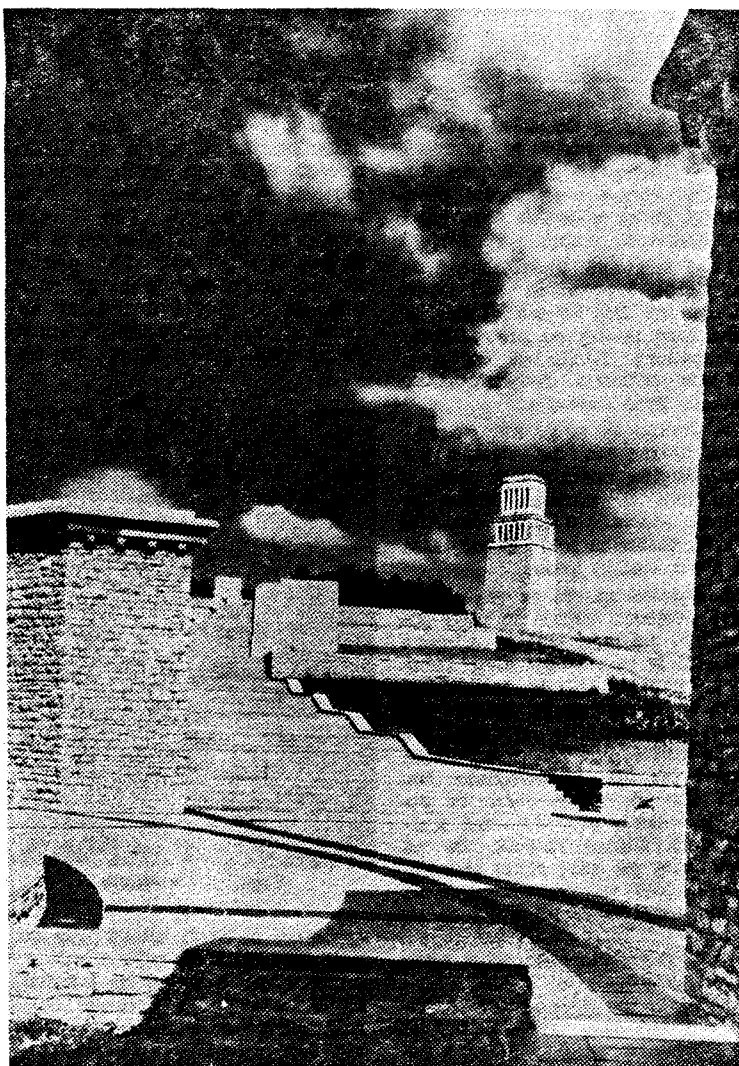
Naglo napredovanje zavezniških armad napravi temu peklju konec. Taborišče Ohrdruf (južni in severni del) s podružnicama Crawinkel in Zeltlager se evakuira v matično taborišče Buchenwald, ki je oddaljeno kakih 90 km. Pot se mora opraviti peš in najhitreje, kajti sovražnik se je že nevarno približal. Nihče ne vpraša, ali bodo ljudje, že sicer oslabiljeni, te napore zmogli. V torek popoldne po Veliki noči se začne premikati sprevod in koraka nepretrgoma 25 ur s kratkim opoldanskim počitkom. Kdor obnemore na poti, ga neusmiljeno podre SS-ovska krogla. Krvava trupla ležijo ob cesti in so od ure pogostejša. Vsakih 200 do 300 m leži mrlič. Nepokopane ležijo neme priče nemške kulture in obtožujejo svoje morilce.

Druga dne proti večeru se ustavi karavana na travniku v bližini nekega mesta. Izmučeni in onemogli se zvrnejo priporniki po tleh in niti ne čutijo da jih ponoči moči rahel dež. Zgodaj zjutraj je zbor. Tisti, ki so jim napori vzeli poslednje moči, obleže. Grozen je pogled na SS-ovce, ki

hodijo z dvignjenimi revolverji od gruč do gruč. Pošastno odmevajo strelji v megleno jutro. Na desetine in desetine pripornikov so pred odhodom pobili kot stekle pse. Ostali se vstopijo v kolone in odtavajo naprej. Pot se nadaljuje skozi Weimar. Ravnodušno streljajo SS-ovci med potjo obnemogle. Končno doseže sprevod taborišče Buchenwald. Še sto metrov pred vhom padajo zadnje žrtve.

Čez štiri dni se začne evakuirati taborišče Buchenwald. Med prvimi, ki ga zapuste, so priporniki iz Ohrdrufa. Čez 60 tovornih vagonov jih je. V vsakem je natrpanih 80 do 90 ljudi. Štirinajst dni traja ta vožnja. Ljudje ne morejo niti sedeti, kaj šele ležati. Obupne so noči. Prerivanje in kričanje traja skozi vso noč. Zblaznili priporniki pleza ob nečloveških krikih iz vagona v vagon, dokler ga SS-ovci ne pokončajo. Neredki so primeri, ko se priporniki pobijejo med seboj do smrti, da si pribore boljši prostor. Usodno odmevajo noč za nočjo topi udarci lesenih cokelj po glavah neprevidežev, ki so se upali ponoči zapustiti svoj prostor, da si poiščejo boljšega. Brez usmiljenja so ubiti. Od boleznih in naporov umirajo ljudje. Vsako jutro pomečejo iz vagonov po dva, tri in več mrtvih. Lakota napravila iz pripornikov napol blazne ljudi, saj dobe v treh tednih le toliko hrane, kolikor zadostuje človeku v normalnih prilikah komaj za tri, štiri dni. So dnevi, ko ne dobe nobene hrane, včasih pa le dva ali tri surove krompirje. Celo tri dni in pol so brez vsakega grizljaja. Nato pa dobijo na neki postaji četrt litra juhe in kosček kruha. Ko mlad Rus, ves onemogel, še prosí za kruh in kličje z vagona »essen, essen«, izdere mimoidoči vodja transporta revolver in ga s strelom v usta ubije.

Ljudje prihajajo počasi do spoznanje, da transporta ne bodo preživel in da bi bilo boljše pobegniti, če hočejo še videti svojce. Mišlim, da je bilo na železniški postaji KLENTSCH Oberpf. kjer je vsak stal dva dni, ko so posamezne gručice stiskale glave in se o tem dogovarjale. Storjen je bil sklep, da bodo prvo noč (bližala se je bavarska meja), čim bo zadosti gosta tema, poskakali z vlaka, in sicer ob izhodu iz kakega tunela, ko je brzina vlaka manjša. Noč je bila temna, stražarji, po štirje v vsakem vagonu, so dremali na svojih klopah, ko se je nekje za postajo JANOVICE pričelo množično skakanje iz vlaka. Neviden udarec s čevljem ob steno nizkega odprtega vagona zbudi stražarje. Presenečeni se predramijo, odprejo takoj ogenj in streljajo iz vseh vagonov vsevprek v

Spomenik v Buchenwaldu — spomin in opomin človeštva

noč. Ali se je pobjeg posrečil? Kaj je z njimi, se sprašujejo ostali. So jih SS-ovci zadeli? Ali so naleteli na češke partizane, kot so računali, ali na Nemce? Doma sem kasneje zvedel, da se je vrnil domov samo Majetič, mesar iz Ljubljane, ki je z Janezom Snojem in še dvema drugima skočil iz mojega vagona.

Neusmiljeno kosi koščena žena med vožnjo in kolikor jim prizanesa naravna smrt, jih postrele SS-ovci na končni postaji LANDSHUT, kajti obnemogli so le nepotrebnost breme na maršu. Za tri vagone jih je ki so jih pobili.

Po 14 dneh vožnje v tovornih vagonih se nadaljuje pot peš. Karavana do smrti izčrpanih ljudi se vleče po cesti. Hodijo ves dan, toda več kot 15 km dnevno ne zmorejo. Grozo vzbujajoče je pogled na to karavano smrti na te počasne premikajoče žive skelete, ki se vlečejo kot umirajoča pošast po široki cesti. Brez glasu, živí avtomati. Sliši se le topota-

nje tisočev lesenih cokelj. Tu pa tam se kdo opoteče ali stopi iz vrste, da bi se za hip odpočil, toda s prestreljeno glavo obleži kraj ceste.*

Za hrano se vodja transporta sploh ne briga več. Na čelu sprevoda koraka s svojo ljubico, oblečeno v moško vojaško obleko, in tesno objeta s sadiščnim nasmehom na ustih, silita reveže, da jima slede. Od gladi onemogli in do blaznosti sestradani trgajo ob poti travo, da si vsaj malo utešijo glad. Ko se vlečejo mimo njiv, se spuste v sveže razore ob cesti in kdor ima srečo, izkoplje z naglimi kretajmi kak krompir ob nepopisni zavisti ostalih. Nakopičena zemlja ob robu njiv obeta hrano. V trenutku je razkopana z golimi rokami in izstradanci se vržejo na zagrebano napol segnito kolerabo in si jo trgajo drug drugemu iz rok. Strelja stražarjev, ki jih hočejo držati v redu, jih ne plašijo več. Glad je močnejši! Strel raní dva tovariša, ki se sunkoma vlečeta dalje, dokler ne obležita. Šele to ustraši ostale. Srečen, kdor najde ob robu ceste polža. Po ure in ure strme ti nesrečniki nemo predse, oprezujoč za polži, ki jih kar surove porabijo. S smetišč pobirajo olupke in preperele kosti, ki jih s kamni stolčajo v prah in pojedjo.

Po štirih dneh je tega strahotnega potovanja za peščico Slovencev konec. Blizu Freisinga na pogibe ne s transporta osem Slovencev.

Namembni kraj — taborišče Dachau — doseže čez par dni le majhno število preostalih »Grozen je bil pogled nanje,« so kasneje pripovedovali očividci — Dachaučani. Ko so prestopili vrata taborišča so jih zapustile zadnje moči, držane le z obupno voljo do življenja. Obnemogli so obležali. Le najkrepkejši so se plazili po vseh štirih čez zborni prostor.

* Tovorni vlak, na katerega so naložili pripornike, je vozil skozi naslednje kraje (navajamo jih po zapiskih): 8. IV. Weissen, Hohenfels, Zeitz; 9. IV. Altenburg, Lachau, Grossenstein; 10. IV. Siegmars — Schönau, Chemnitz — Schönau, Passau (?), Fläche, Flockenau, Hohenfichte, Grünhainichen — Borstendorf, Marienberg; 11. IV. Komotau; 12. IV. Priesen; 13. IV. Fürstent, Tachau (na tej postaji so odepili pol vlaka, za njim so izginili vsi sledovci); 16. IV. Rosenburg, Naugramatin, Klenzsch oberpf.; 17. IV. Taus — Domazilce, JANOVICE; 18. IV. Bayr. Eisenstein, Gotteszell, Graudink, Ulrichsberg, Deggendorf; 19. IV. — 20. IV. Deggendorf; 21. IV. Ostritz; 22. IV. Landau Saar; 24. IV. Landshut.

Od Landshuta je transport nadaljeval pot peš do Freisinga, ki ga je dosegel 27. IV. 1945.

Od celotnega transporta, ki je šel v Buchenwald okoli 7000 pripornikov, je prišlo do Freisinga samo še okoli 700.

Odkrili bodo obnovljeni spomenik

ZB Senovo je v zadnjih letih pokazalo precejšnjo delavnost in se med drugimi ZB v občini povzpelo na prvo mesto. Eno izmed glavnih njegovih dejavnosti je spomeniško varstvo. Tako so obnovili spomenike, plošče in obležja v Koprivnici, Jevšji, Lescahu in v Senovem. Tega so zgradili leta 1951 in je bil v slabem stanju. Da ga bodo obnovili so sklenili že leta 1968 na skupščini po predlogu tajnika Stojana Šibila. Na tej skupščini so izvolili tudi devetčlanski pripravljalni odbor. Ta odbor je vztrajno zbiral sredstva in vodil delo pri obnovi. Po dveh in pol letih je končno svojo nalogo do konca opravil.

Spomenik so povsem obnovili. Grobnico so obložili s marmornatimi ploščami, obnovili spominsko ploščo s 84 imeni in priimki padlih, tiakovali so okolico in uredili nasad. Kiparska dela je naredil nekdanji partizan Kozjanski odreda akademski kipar Stojan Batič.

Pri obnovi so pomagali z večjim vsotami rudnik Senovo, občinska skupščina Krško ter nekatere druge delovne organizacije. Nekaj so prispevali tudi posamezniki.

Obnovljeni spomenik bodo odkrili za dan rudarja 3. julija ob 17. uri. Po odkritju bo proslava v čast dneva rudarja in dneva borca, občinskega praznika, 20-letnice samoupravljanja in obletnice osvoboditve. Odbor ZB vabi borce in ostale občane k udeležbi.

RADO KOZOLE

Za 4. julij pri „Ruskem carju“

Praznovanje Dneva borcev na ljubljanskem Posavju že nekaj let nazaj organizirajo le rezervni starešine JLA. Prireditve, s katero sezonsko zaključijo svojo aktivnost, organizirajo na prostem pri »Ruskem carju« na Jezici. Zanimivost te prireditve je, da rezervni starešine gostijo, gostje pa so vsi, ki na prireditev pridejo. Ta naloga zahteva veliko intendantske, kuhinjske in druge spretnosti, v kateri sodeluje okrog 60 članov združenja. Nastopil bo tudi pevski zbor Posavje, v katerem je precej rezervnih starešin. Seveda bo na prireditvi tudi tombola in ples, skratka vse, kar spada v dobro organizirano veselico, kakršne so v okolici Ljubljane že prava redkost.

V preteklem letu je združenje VRS iz Posavja dohodek takšne prireditve uporabilo za dopolnilno izobraževanje svojih članov. Po-

zimi so organizirali streljanje z zračno puško, katerega se je udeležilo 95 odstotkov članstva. Puške in prostor je rade volje odstopila strelska družina Tabor z Jezice. Združenje organizira tudi ogled večjih taktičnih vaj v drugih krajih z avtobusi in tako prispeva k popolnejšemu obveznemu strokovnemu izobraževanju svojih članov.

S. K.

Vabilo

V nedeljo, 5. julija 1970 ob 10. uri dopoldne je srečanje borcev, aktivistov in njihovih svojcev iz kamniške občine v partizanskem kraju Laze v Tuhi-nju.

Občinski odbor ZZZB NOV občine Kamnik vabi k številni udeležbi!

Proslava v Planini pod Golico

Občinski odbor ZZZB NOV Jesenice letos pripravlja osrednjo proslavo Dneva borca v Planini pod Golico. Pričela se bo 4. julija ob 11. uri. Najprej bo slavnostni govor, nato pa bodo v kulturnem programu nastopili pevci, recita-

Obiskali bodo partizanske domačije

Organizacija Zveze borcev v Kotljah je sklenila, da bodo v okviru praznovanja dneva borca obiskali nekatere znane partizanske domačije in kmetije v Podgori in Uršlji gori. Poleg članov ZB bodo obiskali skupaj z nekdanjimi partizani te domačije tudi člani pionirskega zbora osnovne šole v Kotljah. Oboji bodo tem prebivalcem ponesli čestitke za 4. julij, za dan borca. Pionirski šolski zbor pa jim bo tudi zapel nekaj koroških in partizanskih pesmi. Seveda niso pozabili na simbolična darila, s katerimi se bodo ob tem prazniku spomnili prebivalcev, borcev in aktivistov izpod Uršlje gore.

F. SREBOTNIK

Titova bojna sekretarka

Nesteto ljudi pozna fotografijo, ki predstavlja tovariša Tita, ko diktira mladi partizanski zgodovinski ukaz za pohod proletarskih brigad v zahodno Bosno. Fotografija je bila posneta 22. junija 1942 na Zelengori. Partizanka s pisalnim strojem je bila Davorjanka Paunović-Zdenka, Titova bojna sekretarka.

Marsikdo se je vprašal kakšna je bila nadaljnja usoda te tovarišice. Ni je več med živimi, že zdavnaj je umrla. To je bilo 1. maja 1946 v zdravilišču Golnik. Smrt jo je pokosila v cvetu mladosti, v jutru svobode, za katero se je borila, je ni mogla uživati...

Njena mati Bisa iz Požarevca pripoveduje s solzami v očeh:

Davorjanka se je rodila 19. januarja 1921 v Kučevu. Takrat je bil moj mož Milan učitelj v tem kraju. Kmalu po njenem rojstvu je bil premeščen v Požarevac. Tu je Davorjanka končala osnovno šolo in gimnazij, nato je odšla v Beograd študirat romanistiko. Pod vplivom svojega očeta, ki je bil z vsem srcem komunist ter borec za pravico, in svojega profesorja Milana Dimitrijevića, ki so ga okupatorji ustrelili na Banjiici, je Davorjanka postala komunistka.

»VSO SOLO JE OKUŽILA S KOMUNIZMOM«

Nekega dne, ko je Davorjanka obiskovala VI. razred gimnazije, je prišel v našo hišo ravnatelj šole in nam sporočil, da bo Davorjanka izključena, »ker je vso šolo okužila s komunizmom«.

Odslej je bilo njeno življenje in delo še bolj tajinstveno. Ko je naposled maturirala, je odšla na univerzo. Takrat je bila že zrela skojevka. Kmalu potem je bila sprejeta v vrste KP. Postala je sekretarka partijske celice na fakulteti.

Pripravljajoč se na svoje borbene poslanstvo, je naredila bolničarski tečaj. Domov je prihajala čedalje bolj poredko. Kasneje sem zvedela, da so jo večkrat videli na Dedinju v družbi z neko markantno osebnostjo. To je bil tovariš Tito... Potovala je tudi v Hrvaško in Slovenijo.

RAZBURLJIVO POTOVANJE V ZAGREB

Leta 1941 je Davorjanka raznašala zaupna navodila o pripravi na vstajo. Obledela je bila kot »dama«, večkrat se je v vlaku prijazno pogovarjala s kakšnim Nemcem. Takšno obnašanje je bilo najboljša kamuflaža. Nekeč je zapuščala vlak skupaj z nemškimi oficirjem Na peronu je mrgolelo ustašev in gestapovcev, ki so potnike legitimirali. Davorjanka ni izgubila razsodnosti. Mirno je zaprosila oficirja, da vzame njeno torbo, da bo lahko pokazala legitimacijo. In medtem ko je gestapovec bral iz študentske karte »Zdenka Horvat, študentka zagrebske univerze«, je nemški oficir držal v rokah torbo, v kateri so bila navodila za vstajo... Pri izhodu je Zdenka spet vzela torbo in se oficirju prijazno zahvalila za uslugo. Ko bi bil vedel, kaj je imel v rokah...

ZMERAJ S TITOM

Davorjanka je postala Titova sekretarka. Dobila je partizansko ime Zdenka. Skupaj s Titom je odšla prek Valjeva, Čačka in Užičke Požege, ni se več od njega ločila. Znanje, ki si ga je pridobila na bolničarskem tečaju, ji je zelo koristilo. Ko je bil tovariš Tito na Milinkadah ranjen, se je hitro znašla in mu obvezala roko.

Ves čas okupacije nismo ničesar vedeli o njej. Neki prijatelj mojega moža, prav tako učitelj, nam je zaupno sporočil, da je Zdenka Titova sekretarka, kar je bral v nekem Ljubičevem biltenu. Zato je bila med okupacijo naša hiša stalno pod policijskim nadzorom.

Zaradi vojnih naporov je Davorjanka-Zdenka obolela na pljučih. Se med vojno so jo tovariši poslali na zdravljenje v tujino. Po končani vojni se je vpisala v Beograd na agronomsko fakulteto, kar je bila njena davna želja. Toda študirala je samo tri mesece, ker je spet zbolela. Odšla se je zdraviti na Golnik. Na žalost ji niso mogli pomagati, ker je bila preveč izčrpana. Umrla je v 25. letu starosti kot major JLA, nosilka spomenice 1941, reda bratstva in enotnosti in reda domovinske vojne I. st. ZSSR.

Kakor vidite, živim v svetu spominov, med albumi in odlikovanji, pismi in čestitkami predsednika republike, ki mi jih pošlje vsakikrat za državni praznik. Podaril mi je tudi televizor, da mi čas hitreje mineva. Ob praznikih je v moji hiši vse živo pionirjev, ki prihajajo, da jim pripovedujem o svoji Darici.

Cepprav sem stara in betežna, grem vsako leto na dan 1. maja na Dedinje, na Davorjankin grob, da položim nanj cvetje in se razjokam. Hudo mi je, ker dekleta ni poleg mene, da bi uživala sadove svobode, za katero je žrtvovala svojo mladost, zdravje in življenje... PO »4. JULU«

Tovariš Tito v gozdu nad vasjo Vrhnica na Zelengori 22. junija 1942 diktira povelje za pohod proletarskih brigad v Zahodno Bosno

Partizanske vdove iz osmih vasi

Združenje borcev NOV iz Dola pri Ljubljani se vsako leto spomni določenih udeležencev NOV na poseben način. Preteklo nedeljo so iz vasi Podgora, Kleče, Zajelše, Videm, Dol, Beričevo in Brinje povabili na skupen pomenek vse partizanske vdove. Nova jedilnica podjetja JUB — kemična industrija Dol pri Ljubljani — je bila polna zaslužnih žena med katerimi je sedel po en moški zastopnik združenja iz vsake vasi.

Združenje je povabilo na pomenek tudi tiste, ki so se med tem vnovič poročile, ne glede na to, ali so danes članice združenja ali ne. Tako širok odnos do nekdanjih sodelavk in udeleženk NOV se je odrazil v številni udeležbi in prijetnem razpoloženju vseh navzočih, ki so se več ur ob skromni zakuski pogovarjali o vsem mogočem.

Zal je manjkalo enajst vdov, ki zaradi visokih let niso mogle peš

iz svojih vasi v Dol. Na omenjenem srečanju pa so sklenili, da bodo drugo leto za podoben sestanek take prišli iskat in jih odpeljali nazaj domov z avtomobili.

S. K.

RIBNICA

Odlična pripravljenost

Po uspešnih predavanjih o obrambni vzgoji pribivalstva, katerih se je udeležilo izredno veliko prebivalcev, so nedavno izvedli v ribniški občini poskusno mobilizacijo teritorialnih enot skupno s pripadniki JLA iz ribniške garnizije. Poskusna mobilizacija in vaje, ki so se odvijale od ranih jutranjih ur do popoldneva, so pokazale dobro pripravljenost fantov in moč za primer vojne. »Vpoklicani vojaki«, so se hitro odzvali pozivom in z vsemi mogočimi vozili kar se da hitro prišli na določena zborna mesta v Ribnici oziroma okoli nje.

V času, so so enote teritorialne obrambe zasedale položaje, je bila v sejni dvorani občinske skupščine seja poverjeništev občine, ki so zaradi »vojne stanja v deželi« prevzeli »oblasti«. Predsednik in tajnik občinske skupščine sta prebrala odloke o vojnem stanju in prehodu civilne oblasti v »vojno« oblast. Funkcijo občinske uprave so prevzela »vojna« poverjenišтва. Ob 3.30 pa je zasedal občinski komite ZK, ki je na izredni seji izvolil »vojni« občinski komite ZK in ukrenil vse potrebno za primer evakuacije. Tako občinska vojna uprava kot občinski komite »v vojnem stanju« sta bila v tesni povezavi s štabom teritorialnih enot, ki so operirale na področju od Ribnice proti Otavici, Lipovcu in v smeri proti Dolenji vasi oziroma Jasnici. V »boju« so se vključila tudi letala novomeškega Aero kluba, ki so izvedla na dolenjevaškem polju zračni desant. Po »hudem boju« je bil desant »muničen«.

Pri vajah so sodelovali tudi pripadniki teritorialnih enot iz Kočevja, ki so skupno s pripadniki teritorialnih enot iz ribniške občine uspešno opravili vse zadane vojne naloge. Vajam so prisostvali predstavniki ribniške in kočevske občine, ki so bili s prikazanimi vajami zadovoljni.

K. O.

Vpis v vojaške akademije

Šolsko leto gre h kraju. Mnogo skrbi zadaja dijakom, ki so uspešno končali šolanje na srednjih šolah, vprašanje kam sedaj. Na katero višjih šol naj se vpišejo, kakšne so perspektive enega ali drugega študija? Nemalo je mladih ljudi, ki razmišljajo o vpisu na vojaške akademije. S tega področja prihaja prav ob tem času z raznih strani vrsta vprašanj. Med drugim sprašujejo:

— za katero vojaško akademijo je treba opravljati sprejemni izpit in iz katerih predmetov;

— koliko časa traja študij na tehniški vojaški šoli kopenske vojske;

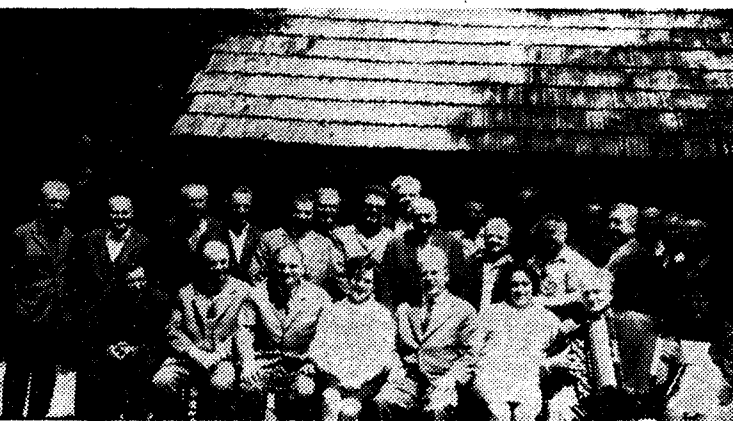
— ali so delovna mesta starešin JLA glede na delovni staž beneficirana?

Sprejemni izpit je treba opravljati za vstop v tehniško akademijo, visoke tehniške šole kopenske vojske in v vojaško ekonomsko akademijo, in sicer iz mate-

matike. Sprejemnega izpita so oproščeni kandidati, ki so končali zadnje šolsko leto in opravili končni izpit s prav dobrim ali odličnim uspehom in imajo iz matematike najmanj prav dobro oceno. Izpitna snov obsega program matematike, ki jo poučujejo v gimnaziji.

Na tehniški visoki šoli KOV je študij organiziran po strokah in je zato tudi čas njegovega trajanja različen. Za elektrotehniško, kemično tehnološko, prometno smer in smer protiletalske obrambe traja študij štiri leta in pol, za strojno smer in smer raketne tehnike pa pet let.

JLA ima vrsto delovnih mest, zlasti v osnovnih enotah, na katerih je delo težko. Takšna delovna mesta so beneficirana tako, da se za eno leto delovne dobe šteje 15 mesecev, na nekaterih, kjer je delo izredno težko in tudi nevarno, pa celo 18 mesecev (v podmorniški, letalski in padalski službi).

Preživeli borci II. grupe odredov in Stiške čete ob proslavi krajevnega praznika Ivančne gorice, Sentvida pri Stični, Muljave in Višnje gore, ki so se zbrali pri streliški koči »Sonja Vesel« v Ivančni gorici.

Dobro je če veste...

Zlato je plemenita kovina zelo lepe, bolj svetlo rumene barve, je odporno proti vlagi, zraku, vremenskim in toplotnim spremembam. Zlato vsebuje številne kemične snovi. Spričo teh lastnosti so zlato že zdavnaj uporabljali za izdelovanje nakita in kovanje denarja. Zlato pa je za te namene premeško ter se težko obdeluje; zato se meša z drugimi kovinami, najpogostejše z bakrom, pri čemer ohrani zlato svojo lepo rumeno barvo. V največji dobi se uporablja za izdelovanje nakita tako imenovano belo zlato, ki je po zunanjem videzu podobno platini. Belo zlato je zlitina zlata in niklja, paladija, cina. Odstotek drugih kovin v takih zlitinah je različen, razmerje med količino zlata in količino drugih kovin pa je v splošnem naslednje: tri četrtine zlata, ena četrtina drugih kovin. Ker so omenjene kovine svetlo bele, spremeni tudi zlato v taki zlitini svojo naravno barvo v zlato belo barvo. Največji pridelovalci zlata so Južnoafriška unija, Kanada, ZDA, ZSSR itd. V Jugoslaviji so manjše količine tu in tam: v rudah v Sisahnih pri Leskovcu, v Lebanah pri Nišu in v Peku v Srbiji in v borski bakreni rudici. Nekaj zlata je tudi v drugih rudah, v piritu pri Bakovici v Bosni in Majdanpeku. Gorsko zlato je na Hrvaškem v Samoborski gori in v raznih naplavinah. Tudi Drava ima, zlasti v območju naše dežele, manjše količine zlatonosnega peska. Največja nahajališča zlata so v Transvaalu, Kanadi, na Alaski, na Uralu, v Sibiriji, Avstraliji, Romuniji in na Češkoslovaškem.

Butan je majhna, še vedno fevdalna država, kneževina v Aziji, v teko pristopnih predelih zahodnega himalajskega pogorja. Njena površina obsega 50.000 kvadratnih km, število njenega prebivalstva pa doseže komaj okrog 300.000 ljudi raznih plemen. Kneževino upravlja maharadža, čigar sedež je v Punakhi. Od konca 9. stoletja naprej je bil Butan vazal Tibeta. V 19. stoletju je to deželo osvojila Velika Britanija in ji je vladala vse do 1949. leta, ko je Butan postal protektorat Indije. Vlada v New Delhiju vodi samo zunanjo politiko te države, notranje zadeve pa so v pristojnosti maharadže. Dežela je hudo zaostala, saj vladajo tam še dandanes fevdalni (srednjeveški, tlačanski) odnosi. Prebivalci v nižavah se ukvarjajo v glavnem z zelo preprostim poljedelstvom, pridelujejo riž, ječmen in pšenico, v gorovju pa je živinoreja glavni vir dohodkov.

Infra rdeči telefon je elektronska naprava, ki omogoča telefonske pogovore brez žične napeljave in sicer s posredovanjem snopa infra rdečih nevidnih žarkov. Infra rdeči telefoni se niso mogli uveljaviti v glavnem zaradi tega, ker so dragi in ker so bili nerodno veliki. Zdaj izdelujejo s tranzistorji in diodami (elektronkami z dvema elektrodama) prav majhne infra rdeče telefonske aparate, ki jih lahko nosimo v roki ter se pogovarjamo na razdalje do 10 km. Njihova prednost je — v primerjavi z radijskim telefonom — v tem, da ni mogoče, spričo onkega snopa sevanja, prisluškovati pogovoru izven linije udeležencev pogovora; tako je tajnost pogovorov zagotovljena.

Trije ključi. Vrata zakladnice v dubrovaški stolnici se že več stoletij odklepajo s tremi različnimi ključi. Vsak ključ je v rokah drugega ključarja. Prvega ima občinska skupščina, praznaprav konservatorski zavod, drugega ima škof, tretji pa je v samih stolnici. Kadar je treba odpreti vrata zakladnice, se sestanejo trije ključarji oziroma njihovi pooblaščenici in odklepejo zakladnico, v kateri so shranjene stare zgodovinske listine, dragoceni cerkveni predmeti, relikvije in tules s puščicami, ki so jih dubrovniku darovali janičarji.

Tudi zajec včasih zmaga... Letos se je v marcu vračal z lova s svojim psom Mihajlo Josić iz vasi Kotraže pri Stragarih. Njegov pes je tako močan, da bi se lahko spoprijel celo s volkom. Tedaj je pred lovca in psa nepričakovano pridrvel zajec, pes ga je seveda pri prči zgrabil, je pa kolj nato strahotno zarjul in zajca izpuštil. Josić je ostrmel, pogledal psa in onemel. Pes je — izgubil levo oko, zajec mu ga je s ostrim krempljem izkopal.

Skojevec Klek

Odbor ZB NOV Blejska Dobrava me je zaprosil naj opišem življenje Milana Kalana-Kleka, ki je padel kot mitraljezec Vojkove ali katere druge brigade 9. korpusa 27. aprila 1945 blizu Podlaka pri Batah v okolici Grgarja. O njegovem življenju, dokler je bil še doma, je precej podatkov, za kasnejše razdobje pa zelo malo.

Kaj vemo o njem? Neko nedeljsko jutro poleti 1944 sta se Milan Kalan-Klek in Omar Novak z Blejske Dobrave šla kopat v grajsko kopališče na Bledu. Tam sta skakala v vodo, se lovila in mimogrede smukala okoli oficirjev. Toda to sta počela premišljeno in po vnaprej določenem načrtu. Vmes sta namreč napeto opazovala, katero kabino ima ta ali oni oficir. Kočno sta si izbrala tudi žrtev, gestapovca...

Sončila sta se blizu njegove kabine. Ko je gestapovec skočil v vodo, je Klek z vitrihom naglo odprl vrata kabine in pretipal žep gestapovčeve uniforme. Medtem je Omar opazoval okolico, da ju ne bi pri delu presenetili...

Na Dobravo sta se vrnila neka ob enih popoldne. Nista hodila po cesti, ampak sta šla po gozdu čez Horn. Ko je Klek prišel domov, so mu domači potražili, kako jih je skrbelo zanj. Toda Klek se je samo skrivnostno smehljajal ter domače povabil za seboj v sobo. Pozval jih je tudi, naj uganemo, kaj ima v žepu. Ko niso uganili, je potegnil iz žepa lepo pištolo. Pripovedoval je, da bi iz gestapovčeve kabine lahko vzel tudi uro, pa je ni, ker ni tat, ampak skojevec, zaplemba pištole pa je del borbene akcije.

Takoj po tem dogodku so na

Bledu Slovencem prepovedali kopanje.

Odkod je dobil Milan Kalan ilegalno ime Klek? Tako se imenuje dobravska planina...

Se nekaj podatkov o Kleku: Tehniški muzej železarnice Jesenice hrani njegov življenjepis. V njem piše, da je kmalu po kapitulaciji bivše Jugoslavije postal član mladinske organizacije. Zbral je orožje, raznašal letake in opravljal razne pomožne naloge. Junija 1944 je postal sekretar SKOJ za okraj Gorje-Bled. Kmalu zatem je moral od doma, kot partizan je še naprej opravljal sekretarske posle. Odlikoval se je pri delu z organizatorskimi sposobnostmi, gibčnostjo, iznajdljivostjo in pogumom. Zato so ga decembra 1944, ko so iskali po enotah in v terenskih organizacijah mlade fante za oficirsko šolo, sklenili poslati tja. Odpotoval je v Cerkno, da bi se tam pridružil skupini, ki naj bi prek Dolenske odpovala v Beograd. Toda v Cerkno je prispel prepozno, skupina je že odšla na pot. Zato so ga zadržali v Cerknem med vojno, potem pa dolgo nič več o njem.

Minula je vojna, vsi partizani, ki so ostali živi, so prihajali domov ali vsaj pisali, le Milana Kalana-Kleka ni bilo od nikoder, pa tudi ne njegovega pisma ali sporočila. Zato so domači po časopisih objavili poizvedbo da iščejo Milana Kalana. Oglašil se je samo neki Kržišnik, doma iz škofjeloške okolice Zakaj, ni znano, morda zaradi napake v pisarni priimka.

Kasneje so domači zvedeli, kako je bilo z Milanom. Njegova

brigada je imela zadnje boje. Ko se je zmrščilo, je Klek sklepal, da izza skale, kjer je imel kritje, ni mogoče točno meriti. Zato je splezal na skalo in od tam spustil proti sovražniku rafal iz svojega mitraljeza. Toda sovražniki so opazili ogenj njegovega mitraljeza, z nasprotne strani je uskal rafal in zadel Kleka.

Prosim vse, ki so Milana Kalana-Kleka poznali iz brigade, kjer je padel, naj se mi oglašijo. Prosim tudi tovariša Kržišnika, ki sem ga omenil, naj mi piše. Pisma pošljite na uredništvo TV 15.

JOŽE VIDIC

Slovenski likovni samorastniki 70

27. junija so odprli v obeh vazah osnovne šole v Trebnjem doslej največje razstavo slovenskih likovnih samorastnikov, na kateri je 26 slikarjev ter kiparjev razstavilo 74 del. Umetniški svet trebanjskega »Tabora slovenskih likovnih samorastnikov«, v katerem so Zoran Kržišnik, Mirko Juteršek, Vladimir Maleković in Aleksander Bassin, je pred tedni izbral izmed 194 poslanih del 30 avtorjev gornje številke in kipov. Znanim imenom slikarjev največ in nekaterih drugih samoukov, ki smo jih na razstavah že večkrat videli, se bo tokrat pridružilo precej novih avtorjev, s čimer bo pomen razstave samo še večji, njen obisk pa nam bo nudil različna presenečenja.

Tudi za letošnje trebanjsko razstavo »Slovenski likovni samorastniki 70« je upravni odbor tabora pripravil okusen katalog.

začela sodelovati z OF. Sinovi Jože, Anton, France in Janez so odšli k partizanom. Anton je padel blizu Ajdovščine, drugi trije pa so srečno prestali vojno in ostali v službi, medtem ko sta oče in mati še naprej kmetovala.

Hudo jima je bilo, saj jima je vojna uničila skoraj vse premoženje. Ko se je v okolici razpasel belogardizem, so izdajalci med prvimi zažgali dom štirih partizanov.

Rajni Anton je bila član ZB in ZVVI. Med vojaki je bil priljubljen, rad je pomagal vsakomur. Zato ga je na njegovi zadnji poti spremljalo veliko ljudi.

Jože Kumar

Rojen je bil 30. septembra 1895 v Bukovem vrhu. Bil je mlinar, dokler mu opravljanje tega poklica ni preprečila bolezen. Že pred vojno je veljal za naprednega človeka. Leta 1941 je bil eden izmed prvih aktivistov v domačih krajih. Pri njem so se začeli zbirati prvi borci že leta 1941. Istega leta julija je bil 9 dni zaprt v Škofji Loki kot sumljiv, da je komunist. Leta 1943 so ga zares sprejeli v KP, njen član je ostal do smrti. Leta 1943 je odšel k partizanom sin Vinko, ki je naslednjega leta na Koroškem padel kot žrtev nesrečnega naključja. Tudi hči Slavka je bila vidna aktivistka, vsi drugi pa so sodelovali po svojih močeh. Sam je bil leta 1943 izvoljen v vaški odbor OF in v gospodarsko komisijo. Leta 1944 so ga ponovno aretirali domobranci, pa so ga spet morali zaradi pomanjkanja dokazov izpustiti že čez nekaj dni. Po končani vojni je bil prvi predsednik krajevnega ljudskega odbora, v naslednjih letih pa je bil član in odbornik vrste družbenopolitičnih organizacij. Do leta 1966 je bil tudi član okrajnega odbora ZB Kranj.

Pokopali smo ga 22. junija letos.

Matija Piršič

Skromno, kakor je bilo vse tvoje življenje 58 let, so te dne 15. junija pokopali v Banjaloki pri Kočevju. Sin male kmečke družine iz Novih Sel pod gozdovi Stružnice nad Kolpo, si imel trdo življenjsko pot tako v mladosti kakor tudi v zrelih letih življenja.

Aprila 1942 se je vsa vaša družina vključila v delo za OF in partizane. Bratje in ti ste odšli v partizane. V roki ofenzivi so te Italijani zajeli, potem si pa doživljal vse tegobe življenja po italijanskih in nemških taboriščih smrti vse do osvoboditve leta 1945.

Vrnil si se na rodni dom in ostal zvest rodni grudi do smrti. Z mano sta živela v skupnem gospodinjstvu. Po končani vojni si se vključil v delo krajevnih organizacij, v katerih si izpolnjeval vse naloge v letih obnove in izgradnje porušene in požgane domovine. V tvojih naporih pri izpolnjevanju nalog te ni zadržal ne dež ne sneg ne grom, svoje delo si opravljal v zavesti, da se gradi nova družba in novo življenje.

Bil si član ZK, ZB, SZDL in drugih organizacij. Bil si komunist po delu, srcu in duši, in takega te bomo ohranili v spominu!

Anton Žnidaršič

Letos junija je zatisnil za vedno svoje trudne oči oseminsedemdesletni Anton Žnidaršič, po domače Kmetkov oče iz Fare na Bloški planoti. Z ženo Marijo, ki je umrla leta 1952 sta se ukvarjala s kmetovanjem, imela sta veliko otrok in vse sta vzgojila v poštenosti in delovni ljubi. Vsa družina je

Rojen je bil 30. septembra 1905 v Gorenji vasi, občini Škofja Loka. Pred vojno je bil podoficir v bivši jugoslovanski vojski. Ob kapitulaciji Jugoslavije leta 1941 je prišel v vojno ujetništvo. V taborišču je kaj kmalu začel veljati za pri- ni bila težka, ker je že v bivši jugoslovanski vojski veljal za naprednjaka. Po osvoboditvi se je takoj vrnil v domovino in stopil v JA. Postal je oficir in je kot tak služil v raznih enotah do upokojitve. Tedaj se je vrnil v domače kraje in se tam vključil v družbenopolitično delo. Več let je bil tajnik ZBZ in tajnik ZROP. Pred nekaj leti ga je huda bolezen priklenila na posteljo. Umrl je 16. junija letos, pokopali so ga v Gorenji vasi.

staja osvobodilnega boja, odločitev zanj ni bila težka, ker je že v bivši jugoslovanski vojski veljal za naprednjaka. Po osvoboditvi se je takoj vrnil v domovino in stopil v JA. Postal je oficir in je kot tak služil v raznih enotah do upokojitve. Tedaj se je vrnil v domače kraje in se tam vključil v družbenopolitično delo. Več let je bil tajnik ZBZ in tajnik ZROP. Pred nekaj leti ga je huda bolezen priklenila na posteljo. Umrl je 16. junija letos, pokopali so ga v Gorenji vasi.

Politični razgledi

Največje britanske organizacije za proučevanje javnega mnenja so že nekaj mesecev pred 18. junijem napovedovale zmago laburistov. Dobili naj bi od 2,5 do 12 odstotkov večine, se pravi od 55 do 150 večinskih sedežev v spodnjem domu parlamenta. Premier Wilson je imel tako rekoč zmago v žepu, volivce je imel za nepotrebnost formalnost — potem pa je nenadoma dočkal grenko usodo Winstona Churchilla, ki so ga britanski volivci zavrgli ob koncu druge svetovne vojne in poslali v hišo na Downing Streetu 10 laburista. Zdaj je v tej hiši konservativec Edward Heath ali »Gospod Presenečenje«, za svojo stranko prav malo ugledni sin mi-zarja in sobarice, ki »nima ne psa ne družine ne otrok ne žene«. Zato pa ima v rokah »bič«, s katerim naj bi krotil dokaj onemoglega britanskega leva.

Splošna udeležba na volitvah je bila pičla: na volišča je prišlo le 72 odstotkov volivcev in komaj vsak tretji novi volivec, ki naj bi prvič v življenju izpolnil državljansko dolžnost. Konservativci so dobili 13.106.965 glasov, ali 46,6 odstotka glasov, laburisti 12.141.676 ali 43 odstotka glasov, liberalci 2.109.218 ali 7,4 odstotka glasov, preostali pa 900.476 ali 3,2 odstotka glasov. Tako imajo po novem konservativci 331 sedežev, laburisti 278, liberalci 6, preostali pa tudi 6 sedežev v spodnjem domu »najstarejšega parlamenta na svetu«.

V Veliki Britaniji bržkone še dolgo ne bodo zaupali napovedim elektronskih računalnikov in organizacij za proučevanje javnega mnenja, zakaj takšno presenečenje je le prehudo. Podobno je volitvam v ZDA leta 1948, ko so zmago napovedovali Deweyu, potem pa je bil izvoljen Truman.

In vendar je Wilson nenehno obtoževal konservativce, da so nesposobni, saj so njegovi vladi zapustili 800 milijonov funtov deficita, ki jih je z velikimi težavami in žrtvami spremenil v 600 milijonov suficita. Laburisti so leta 1964 prevzeli državo, katere industrija je capljala za svetom, katere družba ni dopuščala drugečnega razvoja kot povečanja dobrodelnih dejavnosti, katere gospodarstveniki se niso menili za sodobno tehniko managementa in kateri starodavni sindikati so se cepili v stotere frakcije.

Laburistična vladavina je rešila Veliko Britanijo najhujših gospodarskih težav in jo polagoma približevala Evropski gospodarski skupnosti, življenjska raven britanskega državljanja se je počasi in zanesljivo višala in začela loviti raven v zahodnoevropskih državah... Toda...

Toda Britanci se tudi zavedajo, da so laburisti dvakrat razvrednotili funt, da tehnična inteligenca v tisočih zapušča državo, da je bilo junija lani pol milijona brezposelnih, da se proizvodnja poveča na leto za bora 2,4 odstotka (najmanj v vsem industrijskem svetu), da se cene povišajo za 9 odstotkov na leto itd.

Laburisti so se pred letošnjimi volitvami prepustili nekakšnemu mrtvili in kar težko je verjeti, da so jih tako uspevale optimistične napovedi organizacij za proučevanje javnega mnenja. Kadar so bili laburisti v opoziciji, so zmerom stopili pred volivce s temeljito izdelanim programom. Tokrat pa so se košatili le s številkami o plačilnem suficitu ter z obljubami, da bodo povečali pomoč za brezposelne ter podvojili proračunska sredstva za prosveto.

Presenečenje na Otoku

Laburistična stranka, nekoč »revolucionarna« delavska stranka ali stranka »modrih ovratnikov« (po barvi delavskih srajc), je zadnja leta čedalje močnejše kometirala z »belimi ovratniki«, se pravi ljudmi srednjega razreda, na kongresih so laburisti v zadregi prepevali »Rdečo zastavo«, svojega nauka pa niso imeli. Wilson je rad govoril, da ni prehal več kot dveh strani »Kapitala« in da v letu 1970 »ni mogoče iskati rešitev na pokopališču v Highgatu« (koder je pokopan Marx).

Zato pa so konservativci prišli pred volivce z dobro izdelanim programom za davčno reformo, vstop Velike Britanije v EGS, povečanje produktivnosti in gospodarskih razmerah, reformo sindikalizma in ureditev stavk, nov način dela v socialnem zavarovanju in novo politiko vzhodno od Suez.

Harold Wilson, ki zanj pravijo, da je bolj taktik kot strateg, ga je polomil, ko je povedal novinarjem, kako bo še pred volitvami sestavil novo vlado. V svojo šalo je potegnil celo Sovjetski zvez, saj je na veliko jezo konservativcev sprejel sovjetsko vabilo, naj po ponovni izvolitvi pride na obisk v Moskvo...

Konservativci so opustili tradicijo hladnokrvnih bogatih gospodov, ki so vodili državo kot svoje posestvo, ter leta 1965 izbrali za voditelja Edwarda Heatha, tako rekoč »človeka iz ljudstva«, ki je z državo štipendijo diplomiral na sloviti oxfordski univerzi. V kampanji ni govoril o velikih zadevah, marveč o »malenkostih«: da se življenjski stroški ne bodo tako naglo višali, da bi ogrozili zviševanje plač. Laburisti so ga zaradi tega zmerjali s »špeceristom«, vendar si je Heath tudi tako pridobil glasove.

Čudno vlogo v boju konservativcev je odigral nazadnjaški poslanec Enoch Powell, človek, ki se odkrito gre rasista kot kakšen ameriški Wallace. Powel je v svojih nastopih pred volitvami vpil, da temnopolti priseljenci ogrožajo Veliko Britanijo, da bi v EGS ravnali z Britaniko kot z manjšinskim partnerjem, da je v deželi »notranji sovražnik« itd. Vendar mu je velik del javnosti verjel. V Veliki Britaniji je danes okoli 250.000 »temnopolnih« ljudi: Indijci, Pakistanci, Antilci, Jamaicanov. Večina je prišla v industrijsko manjša mesta, kjer je več možnosti za zaposlitev, vendar jih je kar polovica v Londonu. Uradno v Angliji ni rasizma, toda prireki so konkurenca britanskim delavcem, navsezadnje pa so drugačne barve, imajo drugačne navade, drugače se hranijo, drugače se oblačijo, imajo drugačnega boga in sploh živijo drugače od vrlih Angležev. Rasni nemiri so nekajkrat že izbruhnili, getov sicer še ni, vendar imajo prireki »v rokah« cele ulice, poprečni Anglež pa se ravna po pravilu: »Nismo rasisti, vendar je teh temnopolnih tujcev le preveč...«

Zaradi ostrih rasističnih stališč so konservativci pred leti izključili Povella iz »vlade v senci«, vendar ga niso vrgli iz stranke, zakaj vedeli so, da ima veliko privrženec. Zdaj je pomagal konservativcem in s tem Heathu do zmage in vprašanje je, kako se bo vedel v parlamentu. Tam se bo Heath zavzemal za britanski vstop v EGS, Powel pa je proti temu kot še marsikateri drug konservativec in kot baje trije državljani izmed štirih.

Heath bo bržkone počasi izbojeval britanski vstop v EGS, zakaj mesto Velike Britanije je v Evropi. Tudi druge članice EGS bodo morale spoznati, da je cena krompirja manj pomembna od vloge starega kontinenta v svetu.

KOMENTATOR

Imeli smo ljudi

Miran Strugar

Nenadoma je umrl 30. maja. Rojen je bil 7. aprila 1922. Po končani osnovni šoli se je izučil za mehanika. Ob prihodu okupatorjev se je znašel v Črnomlju. Bil je član Sokola in že 1942 je bil povezan z OF. Jeseni 1943 je vstopil v 15. brigado, poleti 1944 pa so ga kot mehanika premestili v orožarske delavnice glavnega štaba. Tam je bil do demobilizacije leta 1945.

Po vojni se je nastanil v Črnomlju. Več let je bil odbornik mestnega ljudskega odbora, pa tudi predsednik gasilskega društva. Sodeloval je tudi v Društvu šoferjev in avtomobilistov. Več kot 18 let je bil šofer na rešilni postaji Črnomelj. Bil je tudi rezervni podoficir, za zasluge med NOB je prejel več odlikovanj. Zapustil je ženo in tri nepreiskrbljene otroke.

Andrej Bagari

Dne 1. junija letos je pri letalski nesreči izgubil življenje pilot Andrej Bagari, letalski poročnik jugoslovanske vojnega letalstva. Rojen je bil 8. oktobra 1945 v Ljubljani. Mati je s težavo hranila sina edince, pa ga je vendarle spravila h kruhu. Se kot deček se je začel ukvarjati z jadrastvom. Sprejel so ga v letalstvo. Gimnazijo »Maršal Tito« je končal s prav dobrim uspehom. Kaj kmalu je pokazal take uspehe, da so ga določili za učitelja letenja.

Jože Ivanc

Po hudi boleznini nas je zapustil star 73 let. Bil je kmet v vasi Bače pri Kočevju.

Kot mlad fant je moral v avstroogrsko vojsko. V bivši Jugoslaviji je bil vrsto let župan. Jeseni 1941 so Nemci z družino vred izgnali v Dre-sden. Toda od tam so vsi pobegnili in se vrnili na Stajersko. Sin Jože in Anica sta odšla k partizanom, njega samega pa so zaradi izdajstva Nemci spet ujetli in ga zaprli v mariborske zapore. Po hudem mučenju in ga poslali na prisilno delo v neko tovarno piva. Počasni si je opomogel in spomladi 1944 spet pobegnili. Spet se je vrnil na Stajersko in postal kurir Komjanskega oddreda.

Bil je napreden kmet, uredil si je vrt in vinograd in sadovnjak. Na zadnji poti so ga poleg borcev spremljali tudi gasilci, katerih član je bil.

Jože Vodenik

Rojen je bil v vasi Polšnik pri Zagorju. Več let je bil rudar v premogovniku Kisovec. Med I. svetovno vojno je moral kot osemnajstletni fant k vojakom, poslali so ga na Plavo. Tam je bil hudo ranjen, izgubil je nogo.

Po vojni se je nastanil na Lavrici pri Ljubljani ter si služil kruh s krojaško obrtjo. Postavil si je tudi hišo. Bil je naprednega duha, kot tak je bil član Sokola. Po letu 1941 se je takoj vključil v OF. Domači izdajalci so ga ovdčili italijanskim oblastem, ki so ga internirale najprej v Gonars, nato pa v taborišče Renicci. Po italijanski kapitulaciji pa so ga zajeli na poti domov Nemci in ga odpeljali v taborišče Flossenbürg, kjer je hudo izčrpan dočkal konec vojne.

Vrnil se je na Lavricco, kjer se je kljub izčrpanosti z vso vnemo lotil dela. Bil je dolgoletni član raznih odborov, med drugim tudi krajevnega ljudskega odbora. Med drugim je bil tudi tajnik VVI Ljubljana-Krim.

Smrt ga je doletela v prometni nesreči. Od njega smo se poslovili na ljubljanskih Zalah tako kot zaslužni človek, ki je vse življenje posvetil skupnosti.

Franc Jezeršek

Rojen je bil 30. septembra 1905 v Gorenji vasi, občini Škofja Loka. Pred vojno je bil podoficir v bivši jugoslovanski vojski. Ob kapitulaciji Jugoslavije leta 1941 je prišel v vojno ujetništvo. V taborišču je kaj kmalu začel veljati za pri- ni bila težka, ker je že v bivši jugoslovanski vojski veljal za naprednjaka. Po osvoboditvi se je takoj vrnil v domovino in stopil v JA. Postal je oficir in je kot tak služil v raznih enotah do upokojitve. Tedaj se je vrnil v domače kraje in se tam vključil v družbenopolitično delo. Več let je bil tajnik ZBZ in tajnik ZROP. Pred nekaj leti ga je huda bolezen priklenila na posteljo. Umrl je 16. junija letos, pokopali so ga v Gorenji vasi.

staja osvobodilnega boja, odločitev zanj ni bila težka, ker je že v bivši jugoslovanski vojski veljal za naprednjaka. Po osvoboditvi se je takoj vrnil v domovino in stopil v JA. Postal je oficir in je kot tak služil v raznih enotah do upokojitve. Tedaj se je vrnil v domače kraje in se tam vključil v družbenopolitično delo. Več let je bil tajnik ZBZ in tajnik ZROP. Pred nekaj leti ga je huda bolezen priklenila na posteljo. Umrl je 16. junija letos, pokopali so ga v Gorenji vasi.

„TV 15“ ZA MLADINO

TE DNI

DNE 22. JUNIJA 1941 SO NA SEJI CENTRALNEGA KOMITEJA KOMUNISTIČNE PARTIJE SLOVENIJE V BERNARDOVI HIŠI POD HRIBOM V LJUBLJANI USTANOVLILI GLAVNO POVELJSTVO SLOVENSKEH PARTIZANSKIH ČET, SPRVA POD IMENOM VRHOVNO POVELJSTVO, KI JE BIL DO MAJA 1942 V LJUBLJANI. TA ZGODOVINSKI DOGODEK IZREDNEGA POMENA ZA SLOVENSKO OBOROŽENO VSTAJO SOVPADA S HITLERJEVIM NAPADOM NA SOVJETSKO ZVEZO. V VRHOVNEM POVELJSTVU SO BILI: FRANC LESKOSEK-LUKA (KOMANDANT), MIHA MARINKO (POLITKOMISAR), ALES BEBLER-PRIMOŽ, MARIJAN BRECELJ, STANE ŽAGAR (PADEL 27. MARCA 1942 PRI CRNGROBU), OSKAR KOVAČIČ (UMRL ZA POSLEDICAMI TEZKE JEČE LETA 1944), DUŠAN PODGORNİK (USTRELJEN 13. JUNIJA 1942 V GRAMOZNI JAMI) IN VITO KRAIGHER (UBIT 5. MAJA 1945 NA TURJAKU).

Doživetje

Dne sedmega junija je bilo v Dolenjskih Toplicah kar se da živahno. Več tisoč udeležencev narodnoosvobodilnega gibanja se je udeležilo slavnostnega zbor aktivistov Osvobodilne fronte slovenskega naroda.

Tudi jaz sem bil med njimi in jih opazoval. Hodili so po cestah, prepevali, sedali na klopi, se krepčali in obujali spomine na dni pred več kot petindvajsetimi leti. Drugi so se zopet držali prek ramen, se objemali in smejali, si stiskali roke in brisali solze z lic. To so bili različni ljudje. Delavci, uradniki z negovanimi obrazji in kmetje z žuljavimi rokami. Skoraj vsak obraz je izražal zanimivo podobo preživetega. Tam na travniku ob živi meji se je kmet, oblečen v nerodno krojeno obleko, rokaval z dobro ohranjenim mestnim človekom. Stopil je korak nazaj, se glasno zasmejal in ga nato objel prek ramen... Hodil sem med temi ljudmi z željo, da jih bolj spoznam in da prislunem iskrenim pozdravom med tovariši, ki so skupaj preživeli morda najtežje trenutke svojega življenja.

Nasmehnil sem se belolasemu starcu, ki mi je sledil z očmi. Vrnil mi je nasmeh. To me je opogumilo. Stopil sem k mizi, se predstavil in povedal, da želim za »TV — 15« napisati nekaj vtisov z današnjega srečanja. Nisem pričakoval prijazne gostoljubnosti, kakršne sem bil deležen. Tovarišica, ki je sedela poleg starca, me je povabila k mizi in pogovor je stekel. »Kličo me Janez Šegina, rodim pa sem se leta 1898 v Prilozju pri Metliki.« je začel in s pomočjo Regine Fir razpredel zgodbo svojega bogatega in polnega življenja.

Janez Šegina je eden izmed najstarejših tamkaj živčih komunistov. »Leta 1933 smo tudi v Beli krajini ustanovili partijsko celico...«, mi je povedal. Skrbeli so, da se je gradivo — dobivali so ga iz Ljubljane — spreminjalo v lepake in časopise. Pripovedoval mi je tudi o ustanovitvi prve belokranjske čete in njeni borbi pri Lazah. »Takrat sta ostala živa le dva borca.« je žalostno dejal. Janez Šegina so kot komunista internirali že leta 1941...

Pozorno in s spoštovanjem sem ga poslušal.

Bolj kot zgodba njegovega življenja me je prevzel njegov odnos do mene — neznanca. Govorili smo sproščeno kot bi se poznali že dolgo... On in tovarišica Regina Fir sta se trudila, da bi se med njima počutil kar najbolje. Ko smo se poslovili, sta me povabila vsak na svoj dom. Jaz pa sem jima z veseljem obljubil, da ju bom obiskal ob prvi priložnosti.

Kratek je moj zapis o tem prijetnem srečanju... Naj mi ne zamerita! Spremljala ga je predvsem želja, da bi bralcem naše strani prikazal gostoljubnost in prijaznost ljudi, ki se v najtežjih trenutkih niso obotavljali tvegati življenje za domovino. Ljudi, ki so veseli, če lahko mlademu radovednežu povedo nekaj utrinkov iz narodnoosvobodilnega boja.

ANTON KLEPEC

Črne ptice

Katarinca je bila pridna in ubogljiva deklica sedmih let. Komaj se je začela dobro zavedati življenja, že so v njeno vas pridrevili tujci in ji odpeljali očka. Ostala je sama z mamico in dedkom. Morala je hoditi v šolo, kjer je poučevala nemška učiteljica. Otroci niso imeli radi te učiteljice; tudi Katarinci je bila zoprna.

»Oh, dedek,« je nekega dne potožila deklica, »danes nam je učiteljica ukazala, da moramo pozdravljati samo po nemško. Pomisli,« je zaihtela, »tudi mamico in tebe pa teto Rozo in strica Francija...«

»Ljuba moja mala,« jo je tolažil dedek, »pozabi na to in ne joči več. Danes po kosilu pojdemo na njivo in tam se boš lahko igrala, pomagala mamici in pela slovenske pesmi. Napuliti morava nekaj repe in korenja za našega pujska. No, sedaj pa pojdi k mami, da ti bo dala jesti.«

Katarinca si je obrisala oči in ubogljivo odšla v kuhinjo. Po kosilu je pomagala mamici pri pospravljanju, nakrmila je kokoši, potem pa je pod skednjem posikalala koš za repo in korenje.

Njihova njiva je ležala v globeli med dvema nizkima gričema. Dedek in mamica sta se takoj lotila dela. Pulila sta repo in korenje, Katarinca pa je tekala okoli njiju in lovila pisane metuljčke. Nenadoma je zrak prepadalo brnenje letal in nad njimi so se pojavile črne jeklene ptice.

»Na tla!« je kriknil dedek, porinil Katarinco med korenje in jo pokril s svojim telesom. Katarinca je zaslišala strele. Dedkovo telo se je streslo in obmorovalo. Mama je planila h Katarinci, jo potegnila izpod dedkovega trupla in si njegovo glavo položila v naročje. Iz rane na hrbtu je tekla kri. Katarinca se je prestrašeno zastrmela v krvavi madež, pokleknila poleg mamice in zaihtela:

»Oh, dedek... sedaj te ne bom mogla več pozdravljati... niti po nemško ne...«

MARJANCA ŠARLOHAR

BORIS SULČIČ

Vojna

Vojna, lakota, trpljenje
tri prečne so besede,
tri prečne za življenje,
ki se brani bede.

Biafra — črna je beseda,
bližnji vzhod in Vietnam:
tam močnejši šibke kolje,
smrt gostuje tam.

Da bi mir zavladal svetu,
da bi človek bil človeku brat:
o tedaj bo sreča v cvetu
in najlepša bo pomlad!

Nagrajeni prispevek

PO PRIPOVEDOVANJU TOVARIŠICE ŠULIGOJEVE

Bile smo le številke...

DEJALI SO JIM, DA GREDO TJA, OD KODER NI VEČ VRNITVE. VOZILI SO JIH PET DNI IN PET NOČI. »DO MUNCHNA SEM SE PELJALA SKUPAJ Z MOZEM, TU PA SO NAJU LOCILI; NJEGA SO ODPELJALI V DACHAU, MENE V RAVENSBRÜCK...« SE SPOMINJA TOVARIŠICA ŠULIGOJEVA.

»Ko smo prestopile prag tega nemškega koncentracijskega taborišča, smo postale številke! Pobrali

pri kraju z močmi. Življenje mi je rešila inž. Sonja Oblakova, ki mi je priskrbelo delo v tovarni Siemens. Tako sem bila vsaj na toplem, čeprav se je trpljenje še vedno nadaljevalo. Če so opazili, da imas otekale noge, ali če nisi bil sposoben za delo, so te takoj poslali v krematorij. Nisi vreden nemškega kruha, če nisi sposoben zanj dovolj storiti!« so dejali.

Posebno hudo je bilo, kadar smo se morale kopati. Stene so bile steklene in okrog njih so se sprehajale paznice. Strpali so nas

Narisal: EVGEN SAJOVIC

li so nam vse, kar smo vzele s seboj na to dolgo in žalostno pot. Slekli so nas in nam dali v roke tanka zebrastra oblačila. Na rokavih so bile prišite številke in od tega dne dalje nismo več slišale svojih imen,« je nadaljevala.

Iz njenega pripovedovanja sem prvič neposredno slišala, kako je bilo hudo v nemških koncentracijskih taboriščih!

»Prva dva meseca sem od jutra do mraka premetavala pesek. Ko ga je zmanjkalo na enem kupu, smo ga nosile zopet nazaj na isto mesto. Niti za trenutek se nismo smele oddahniti. Molčati in delati — to je bilo edino pravilo, ki je veljalo, pa naj je žgalo sonce ali padala toča. Okrog nas so se sprehajale paznice s psi, ki so imeli na sebi nekakšne usnjene obleke. Le oči in gobec jim je bilo videti... Mnogo žena je pobral prav ta pesek! Tudi jaz sem bila že čisto

v majhen prostor in tuširali z ledeno mrzlo vodo in takoj potem z vročo kot krop. Kričale smo in jokale. To nam ni pomagalo; neusmiljeno so nadaljevali z mučenjem. Vsako soboto, ko smo se vrnile z dela, smo morale štiri ure stati pred barakami. Tudi takrat se niso ozirali na vreme. Dolge so bile te ure in marsikatera se je onesvestila. Ležala je na tleh, ob njej pa je stala paznica in kričala: »Crkne naj!«

Ves čas pogovora sem jo želela povprašati, če je takrat že vedela za smrt hčerke in sina. Bala sem se, da jo bom prizadela, in odlašala sem z vprašanjem. Solze so se ji zalesketale v oči, ko mi je odgovorila. »Vedela sem, a nisem mogla verjeti, v meni je tlelo upanje...« mi je tiho dejala. »Mnogo sem pretrpela, toda vse bi pozabila, če bi mi vrnilo Ljubico in Stojana...« mi je dejala ob slovesu.

ALENKA TRONTELEJ

Moja prva vožnja z letalom

Ob dnevu letalstva je podjetje »Inex-Adria« organiziralo polet za učence osnovnih šol. Med izbranimi sem bil tudi jaz, in lahko si mislite, kako sem bil vesel tega sporočila. Odpeljali naj bi se 24. maja...

Te dni je bila na letališču Brnik razstava vojnega letalstva. Na letališče smo prispeli dopoldne. Ker je bil vzlet šele ob 12.30, sem prosti čas izkoristil za ogled razstave. Razstavljenih je bilo zelo veliko letal, med njimi tudi dve naši, »Jastreb« in »Galeb«. To sta turboreakcijski letali. Poleg tovrstnih so bila razstavljenajadralna letala. Videli smo tudi helikopter, oklopna vozila, topove in mitraljeze. Vse to sem videl prvič, kakor tudi skoje

padalcev, ki so se spustili v moji neposredni bližini.

Ure so hitro minile in že se je bližal čas poleta. Poklicali so nas k okencu, kjer smo oddali vozovnice. Nato smo vstopili v letalo. Motorji so zabrnili in letalo se je premaknilo. Ob vzletu sem imel malce čuden občutek, ki pa je kmalu minil. In že smo se znašli na višini 3.000 metrov. Z zanimanjem sem opazoval svet pod seboj. Videli sem Ljubljano, Postojno, Koper in Trst. Ko smo se vračali, mi je bilo slabo zaradi pogostega nihanja letala. Kljub nevšečnostim, ki sem jih preživel, mi je polet zelo ugajal in ga še dolgo ne bom pozabil.

JANEZ BURGAR

KRAMLJANJE

Draga tovarišica Milena!

Tokrat se vam javljam z malce drugačnim pismom, kot ste ga bili vajeni. Prosim vas za nasvet in pomoč. Najprej bi se vam rada še enkrat zahvalila za objavo prispevka in za pisemce, ki je bilo tako pristržno. Veste, kar na lepem mi je šinila v glavo misel, da bi napisala partizansko povest. Dan za dnem sem jo v mislih sestavljala, dokler ji nisem našla končne oblike. Toda moj besedni zaklad je skromen in moje znanje majhno. Ne vem, kako bi jo prenesla na papir in ne vem, kaj naj storim. Že velikokrat sem hotela vse skupaj pozabiti, pa ne gre in ne gre. Kar naprej mi roje po glavi junaki povesti... Nič več nimam miru! Morda bi jo že pozabila, toda njena vsebina se močno razlikuje od drugih in prepričana sem, da bi se marsikoga zanimala. Morda poznate koga, ki bi mi lahko pomagal. V Ljubljano ne morem priti. Daleč je in tudi ves teden delam. Dragi Milena, prosim vas, če veste koga, ki bi mi lahko pomagal. Najraje bi vsebino zaupala tebi, vendar zgodbe ne bi znala prenesti na tako majhen kos papirja. Sedaj bom končala in prosim, ne pozabi name.

Prejmi lepe pozdrave!

MARIJA KRIVOKAPIC

Zg. Selnica 34

p. Selnica ob Dravi

Draga Marija!

Tvoje pisemce sem s pozornostjo prebrala in, če sem ga prav razumela, vem za rešitev. Vzemi pero v roke in zgodbični zapiši, kot veš in znaš! Če bi jo zapisal kdo drug, bi ne bila več tvoje delo... Jaz pa jo bom skrbno popravila in ji odmerila ustrezen prostor v našem časniku. Karkoli bi storila več, bi bila to zate kaj slaba usluga. Verjemi mi, Marija, in bo di lepo pozdravljena.

MILENA

Draga tovarišica urednica!

Sem dijak gimnazije v Koprju. Glasilo Zveze združenj borcev narodnoosvobodilne vojske Slovenije »TV 15« mi zelo ugaja, še posebno stran za mladino. Zato sem tudi napisal pesmico »Vojna, lakota in trpljenje«... Upam, da ne bo frčala v koš in upam, da jo boš vsaj prebrala.

Prejmi lepe pozdrave!

BORIS SULČIČ

Kumarjeva 5

p. Koper

Dragi Boris!

Rada bi ti povedala, da pesnikovanje ni igračkanje z besedami in da je dobra pesnitev velika stvar... Tvoje pesem pa smo dodobra popravili... Še nasvet: piši v nevezani besedi!

Lepo pozdravljen!

MILENA

Okrogle in oglate

Nekolikanj popoprane nagrade... V nekem gozdičku blizu Zürich se je ustavil avto, iz katerega je stopila skupina tujih turistov in se usedla v travo. Izletniki so si hoteli privoščiti kozarček belega vina. Tedajci pa je pridrvel tja večji avtomobil, iz katerega je skočilo nekaj policajev, ki so »polovili« turiste in jih strpali v »marico«. Domačini, ki so se po naključju mudili v bližini, so menili, da gre za kakšno tolpo kriminalcev. Pojasnilo, ki so ga dobili od policajev, je bilo kaj nenavadno. Šlo je za goste, srečne dobitnike nagrad, ki so se bili udeležili nekega švicarskega televizijskega tekmovanja v zvezi s filmi o junaških dejanjih Jamesa Bonda. Dobitnike je poleg šestidnevnega potovanja po Švici čakala še vrsta prijetnih in tudi — neprijetnih presenečenj v filmskem slogu Jamesa Bonda, presenečenj, med katerimi je spadala tudi — aretacija...

Prebrisani predsednik... Na vprašanje: »Kako le vam je uspelo, da niste sprejeli oziroma izvolili v predsedništvo kluba nobene ženske,« je odgovoril predsednik bridž-kluba angleškega mesta v Southamptonu: »Nič lažjega! Predsedništvu kluba smo vzdeli naziv »Svet najstarejših«. Rad bi videl žensko, ki bi hotela sedeti v takem svetu...«

Blagoslovljena zloba... Vatikansko glasilo »Osservatore romano« ne opusti nobene priložnosti, da si ne bi privoščilo vsaj kakšne majčkene zlobne pripombe na račun socialistov. Nedavno si je privoščilo tudi zahodnonemške socialne demokrate: »Zmagoviti pohod erotike v Nemčiji je v neposrednem razmerju s napredovanjem socialističnih demokratov v tej deželi. Kakor da bi se morali prav socialistični demokrati ogrevati za večno devišstvo in celibati!«

Diplomatske zvijače... Profesor in bivši ameriški diplomat G. Kennan je v nekem članku priporočil tudi tole »tehniko« diplomatskih pogajanj: »Sem-ter-tja je pri važnih diplomatskih pogajanjih koristneje uporabiti, namesto glavnega vhoda, dvorišna vrata.«

Zardevanje nekdanj in zdaj... Nekd francoski komik je zapisal v nekem kramljanju: »Mi se danes sramujemo, če še vedno zardevamo zaradi zadev, ki so nam kdaj prej z rdečico sramu pobarvale lica...«

Minister, ki se konec koncev bolj ogreva za »divje« stavke... Minister za delovne odnose v ZDA je govoril o škodi, ki jo ameriškem gospodarstvu povzročajo stavke; rekel je tudi tole: »Samo nekaj je še slabše, ko »divja« stavka — dolgotrajna »legalna« stavka...«

Ameriške tegobe. Švicarski dramatik Friedrich Dürrenmatt je, ko se je vrnil iz Amerike domov, napisal v svojih vtisih: »Največja tegoba Amerike je v tem, da ženejo kapitalisti v ZDA kapitalizem, sindikalisti pa socializem v — absurd.«

»Televizija je dobra stvar, vendar pa greni medene tedne...« je napisala v pismu neka brakla glasilo angleškega radia in televizije.

Višja sila — od spodaj... V leskovskem kinu »11. oktobra« držijo skoraj vsi gledalci noge na stolicah... Pa ne mislite, da ge za nečivilizirane ali nekulturne ljudi. No, zgolj za — žrtve podgan gre, podgan, ki se kar v čredah podijo po podu in kdaj pa kdaj koga ugriznejo v nogo prav tedaj, ko je film najbolj vzburljiv.

»Vaja napravi mojstra,« pravijo Nemci. Pred 50 leti je objavila beograjska »Politika« tole zgodbo: »Po osvoboditvi je bil, v času ministrovanja g. Vulovića, imenovan za direktorja bosensko-hercegovaških železnic g. Sabo Jelić. Ker ni bil možakar kdove kako več v železniški stroki, si je pridržal za pomočnika prejšnjega direktorja, Nemca Gertnerja. Predčastiti g. Korošec je, ko je postal minister za promet, ker ni bil ravno kdove kako podkovan za ta položaj, poklical za pomočnika g. Saba Jelića Nemara bo tudi duhovni gospod, ko bo izgubil ministrski položaj, postal strokovnjak pri novem ministru...«

Ministri ne smejo biti poležuhi... Vodja socialistične frakcije v zahodnonemškem zveznem zboru in namestnik voditelja stranke Herbert Wehner je zavrnil govorice o težavah v Brandtovi vladi: »Saj nismo prišli na oblast, da bi poležovali.«

Nasprotniki v Italiji: Alexander, Clark, Kesselring in Vietinghoff

Takšne težave je imel na drugi strani tudi Kesselring. Berlin mu je hotel odvzeti čimveč čet, da bi jih poslal na rusko fronto, vendar se mu to ni posrečilo. Kesselring je bil v primerjavi z Alexandrom toliko na boljšem, da je bil prevoz enot iz Italije na sever izredno težaven zaradi zavezniških bombnih napadov. Tako je obdržal skoraj celo Armadno skupino C. Na zahodnem delu bojišča je imel XIV. armado, na jadranskem delu pa X. armado. Veliki 29. in 90. panzergrenadierien diviziji sta bili v rezervi, poveljeval pa jima je general von Senger.

Računal je lahko tudi s fašistično vojsko republike iz Saloja, predvsem z alpinci in bersaljeri, ki so bili osebno dobro oboroženi, vendar brez topništva in — z negotovo moralo, kot se lepo reče. Na bojišču je bilo torej petindvajset nemško-italijanskih divizij ter devetnajst zavezniških, pri čemer so bile slednje boljje opremljene.

Konec zime se je zgodilo neka, kar je še danes težko oceniti. Generala Kesselringa so postavili za vrhovnega poveljnika nemške zahodne fronte, se pravi na položaj, ki ga je zapustil von Rundstedt. Za poveljnika Armadne skupine C so postavili generala von Vietinghoffa, pruskega oficirja, ki je bil sicer dober poveljnik, vendar slabši od Kesselringa. Prene kateri menijo, da bi imeli zavezniški več dela s Kesselringom.

15. armadna skupina pod poveljstvom generala Clarka je štela 8. britansko armado (V., X. in XIII. britanski armadni korpus in poljski armadni korpus) na jadranski strani ter 5. ameriško armado na tirenski strani (II. in IV. ameriški armadni korpus). Med januarjem in marcem 1945 je Alexander v soglasju s Clarkom pripravil načrt za končni udarec, ki naj bi se začel — tako je pisal Churchill — »ko se stopi sneg«. Načrt je bil preprost: Angleži naj bi začeli napadati levo stran nemških položajev, potem pa bi Američani prešli v končni napad v središču.

Pri tem je bilo treba upoštevati tok reke Reno. Izvira v Apeninih jugozahodno od Bologne, potem teče proti severu, nakar pa nenadoma zavije na vzhod. Reka tako opiše veliko krivuljo, ki še najbolj spominja na podkev. Za zavezniške bi bil prihod znotraj te podkve ravno toliko kot korak v past. Napasti je bilo torej treba zahodno in vzhodno od koncev podkve. Na vzhodu med Bologno in Modeno, do Panare, potem pa proti Ostigli in Bondenu. Na vzhodu med Renom in Valli di Comacchio, proti Argenti in potem proti Ferrari. Napad med Bologno in Modeno bi pomenil boj v gorah, napad na Argento pa »amfibijsko vojno« na področju, ki so ga Nemci poplavili.

Problem Američanov na zahodu je rešil prihod 10. ameriške gorske divizije, velike enote, izurjene in izkušene v bojih na višinah. Veljala je za edino takšno enoto ameriške vojske, vojaki pa so bili večinoma iz gorate zvezne države Vermont. Brž ko so prišli na bojišče, so jih »za poskus« poslali v manjšo akcijo. Uspeh je bil tolikšen, da so Nemci uporabili polovico svoje strateške rezerve, da so jih zadržali.

Na vzhodu so angleške probleme, kako prodrati po ozkem tra-

ku kopnega, rešili Italijani. 28. partizanska brigada »Garibaldi«, ki ji je poveljeval »Bulow«, je bila v činoma sestavljena iz ljudi iz Comacchia, torej ljudi, ki so se imenitno spoznali na omrežje kanalov, močvar, ribnikov, lagun itd. Z njihovo pomočjo so Angleži z dvoživkami premagali Valli di Comacchio ter prišli ob bok Bastie in Argente: tako so naredili pot glavni vojske, ki je pritisnila z juga.

Bitka za osvoboditev severa se je tako začela konec marca 1945 z zavezniškim uspehom. Alexander je sklenil, da Nemcem nastavi past: menili naj bi, da bodo zavezniški napadli severno od Pada. Izvedli naj bi pravzato izkrcaanje, predvsem pa napadli jadranski sektor, ne pa področje med Modeno in Bologno.

Zato je Alexander ukazal številnim ladjam in plovilom, da se zberejo v anconskem pristanišču, potem je dal izvesti slepilni manever na Liguro z 92. črnsko divizijo, 442. ameriškim polkom, ki je prispel iz Francije, ter slavnimi »izgubljenici«, se pravi divizijo, v kateri so bili ostanki razkropljenih protiletalskih enot. Nemška vohunska služba je von Vietinghoffa obvestila o tem in poveljnik je nasel. Preprečiti je hotel domnevno zavezniško izkrčavanje severno od Pada ter poslal je 29. divizijo panzergrenadierov v rezervi in bolonjskega področja na beneško. Tako je omejena divizija izpraznila področje, katero so zavezniški nameravali napasti.

Tako je imel von Vietinghoff v odločilnem trenutku na razpolago samo 90. divizijo. V začetku aprila je Alexander ukazal nove slepilne manevre: komandosi in italijanski partizani so morali izvesti

vrsto napadov na otočke v Valli di Comacchio ter na ozek jezik zemlje, ki loči otočke od morja. Italijani in Angleži so se tam točkali z najslabšimi in najbolj krutimi nemškimi enotami, ki pa so na srečo sodile med manj pogumne: šlo je za 162. divizijo, v kateri so bili muslimanski »prostovoljci«, pravi pustolovci. Premagali so jih in zajeli 900 ujetnikov. Zaustavila jih je šele 29. oklopna divizija, ki je iz Benečije poslala en bataljon.

Tiste dni se je začela na zahodnem bojišču slepilna akcija, v kateri so sodelovali črnci in »izgubljenici«. Von Vietinghoffovo poveljstvo je spet naselilo in poslalo v boj enoto 90. divizije. Ko je napočil odločilni trenutek, so imeli Nemci na voljo le razredčeni rezervni enoti, ki sta bili predaleč od resničnega bojišča med Bologno in Modeno.

Ob zori 9. aprila 1945 so topovi zadoneli na vsej fronti. Začel se je končni spopad. Prvi so napadli angleški komandosi iz Royal Marines in II. britanska padalska

prigada, ki so se polastili tako imenovanega »Spitak«, se pravi ozkega pasu zemlje med Valli di Comacchio in Jadranom. Potem so Poljaki zasedli »Wedge«, se pravi del južnega roba Valli di Comacchio, ki naj bi bil pozneje izhodišče za amfibijskega vozila. Ta naj bi potem prekoračila lagune in napadla levi bok nemških položajev pri Bastii in Argenti.

Ta akcija je bila odločilna. Nemci so menili, da bodo zavezniški napadli Argento in Bastio edinole z juga, se pravi s kopnega, zato so se s tiste strani tudi krepko utrdili. Amfibijska operacija čez Valli di Comacchio je bila zanje »popolno presenečenje«, kot je pozneje zapisal general Jackson. Vendar je treba povedati, da je Luftwaffe nekaj dni prej fotografirala področje Valli di Comacchio. S posnetkov je bilo jasno videti, da se tam zbirajo zavezniška izkrcavalna vozila. Morebiti so fotografije prišle prepozno v nemško poveljstvo, da bi utegnili ugotoviti, za kaj gre, in temu ustrezno ukrepati. (Konec prihodnjic)

Neposreden stik otrok z muzejsko zbirko NOB

Verjetno ni najpomembnejše, da je bila pretekli teden odprta razstava risb na temo NOV, ki so jih po učnem programu narisali učenci osnovnih šol občine Ljubljana-Bežigrad, saj je takšnih razstav vedno več.

Pomembnejše bo to, da je bila ta razstava v eni izmed dvoran Muzejske zbirke NOV za mladino, ki jo vzdržuje občina v Domu borcev NOV na Črnučah. Nadalje tudi to, da so obiskovalci razsta-

ve risbe ocenjevali in da bo izmed 86 razstavljenih risb 30 najboljših dopolnjevalo v zbirki razstavljenih zgodovinskih foto-dokumente do druge take razstave, tj. eno leto.

Pomembnejše je morda to, da so mladi avtorji razstavljenih likovnih del dobili pismena priznanja za svoje dosežke in da so razstavo odprli člani pionirskega odreda »Cene Stupar« iz osnovne šole narodnega heroja Maksa Pečarja. Učenci te šole so imeli v rokah tudi ves otvoritveni ceremonijal, ki so ga dopolnili s recitacijami, petjem in nastopom mladih harmonikašev.

Morda je najpomembnejše to, da je pionir, ki je razstavo odprl, v svojem nagovoru omenil hvaležnost vrstnikov iz vseh osnovnih šol v občini, ker jim Muzejska zbirka NOV vsako leto omogoča javni prikaz njihovega odnosa do narodnoosvobodilne vojne in partizanstva sploh, izraženega v njihovih likovnih delih.

Morda je pomembno tudi to, da ni bilo obiskovalca razstave, ki se ne bi zadržal tudi v drugih prostorih zbirke. V roke so jemali telefonske slušalke in poslušali razlago naše revolucije, potrpo z dokumenti lokalnih revolucionarnih dogodkov.

STANE KOMAN

Prispevki za šolo — spomenik NOB

Združenje borcev Bohinjska Bistrica 496 din, Občinski odbor ZZZ Tolmin 625 din, učenci Osnovne šole Otlica 220 din, Združenje borcev Kal nad Kanalom 560 din, Združenje borcev Ljubljana—kolodvor 405 din, Tovarna Gorenje — Velenje 5000 din, Tkarnina — Ljubljana 1000 din, Konim — Ljubljana 1250 din, Javna skladišča — Ljubljana 5000 din, Poslovno združenje LES in ELEKTRO — Ljubljana (4x5000) 5000 din, Elektrotehna — Ljubljana 2000 din, Tobačna tovarna Ljubljana 2500 din, Transavto Postojna 2500 din.

Odbor za izgradnjo osnovne šole spomenika NOB v Cerknem se najtopleje zahvaljuje za dosejane prispevke in prosi

darovalce, da svoje prispevke nakazujejo na tekoči račun 5202-602-66 SDK Idrija — sklad za izgradnjo šole v Cerknem.

KB
LJUBLJANA

LJUBLJANSKA
BANKA

NOVO IME:
KREDITNE BANKE
IN HRANILNICE
LJUBLJANA

27

»TV 15« izhaja vsak teden — Izdaja ga zavod Borec Ljubljana, Beethovnova 10 kot glasilo ZZZB NOV Slovenije in ZRVS Slovenije — Pisk in ključ: OGP »Delo« Ljubljana, Romšičeva 1 — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina 22 dinarjev — Posamezna številka stane 50 par — Za inozemstvo stane 50 dinarjev — Naročnino pošljite na naslov: Uprava »TV 15« Ljubljana, Beethovnova ulica 10, pošto predal 598/XI., ali na tekoči račun štev. 501-8-29 pri SDK Ljubljana — Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik 21-901, uredništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov ne vračamo